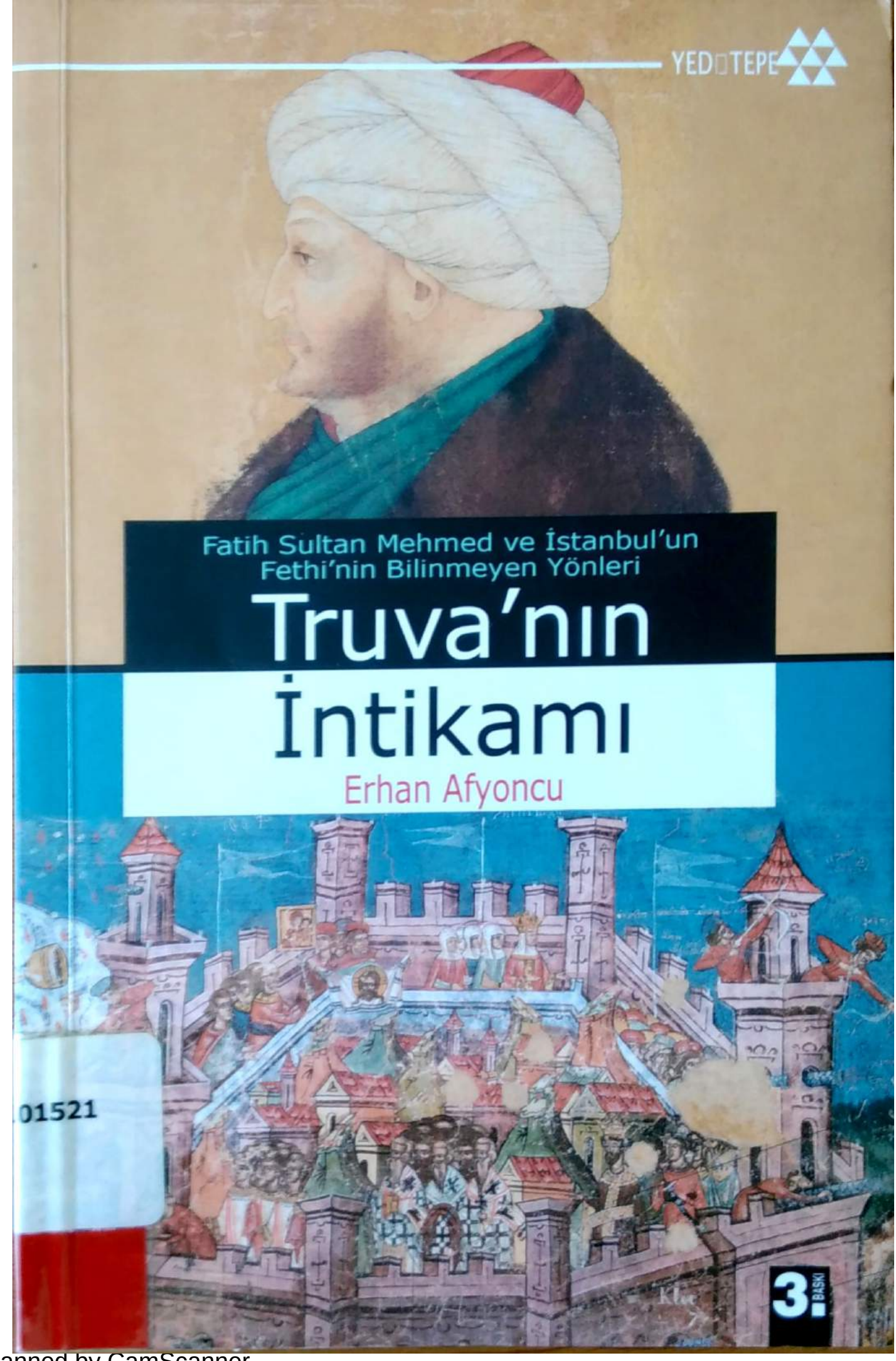

01521

Scanned by CamScanner

İÇİNDEKİLER

Önsöz IX

Bir Cihan Hükümdarının Çocukluğu 1
Fatih'in Ağabeyinin Esrarengiz Ölümü 4
Müslümanlar'ın ve Diğer Milletlerin İstanbul Kuşatmaları 5
Osmanlıların Fatih'ten Önceki İstanbul Kuşatmaları 7
Fetih Hazırlıkları 9
Fatih'in Topları 12
Fetih Kadrosu 17
Bizans'a Harp Sebebi: Koyun Kavgası 22
İstanbul Önlerinde 25
Latin Külahı Görmektense Türk Sarığını Yeğleriz 29
Kuşatmaya İçeriden Bakış 33
Fetih Ruznâmesi 35
Son Hücum 41
Fatih'in Verdiği Haklar 44
Açık Kapı Masalı 45
Akşemseddin'den Fatih Sultan Mehmed'e 46
Ulubatlı Hasan 49
Gemilerin Karadan Yürütülme Meselesi 52
Fetih Günü 55
Fethin Yankıları 58
Çandarlı Niçin Öldürüldü? 61
Fatih'in Fetih'ten Sonraki Siyaseti 65
Yeniçağ'ın Başlangıcı 67
Fatih Kaç Defa Tahta Geçti? 69
Fethin Kaynakları 70
İstanbul'un İmarı 72

Scanned by CamScanner

Çizmesi Ayağından Hiç Çıkmadı 75
Fatih'in Kahramanlığı 78
Fatih ve Kırım 81
Fatih ve Uzun Hasan 82
Fatih ve İskender Bey 91
Truva'nın İntikamı 94
Fatih'in Düşmanları 104
Türkler İtalya'da 105
Otranto Fatihi'nin Hazin Sonu 108
Fatih'in Son Seferi 110
Fatih Zehirlendi mi? 111
Fatih'in Unutulan Cenazesi 113
Büyük Türk'ün Cenaze Töreni 116
Fatih'ten Sonra... 118
Yaşayan Fatih 119
Fatih'in İkinci Bâyezid'e Azarı 122
Fatih'in Oğlunu Kim Öldürdü? 126
Fatih'in Evliyalaşan Veziriazamı 129
Hristiyan ve Yahudiler'in Umudu 131
Âlimlerin Fatih'i Protestosu 133
Felsefe Tartışan Sultan 136
Fatih'in Davet Ettiği Büyük Âlim 138
İstanbul'un İlk Belediye Başkanı 140
Hristiyan Âlim ve Sanatkârları Himaye Eden Hükümdar 142
"Sezar, İskender ve Keykavus'u Aşacağım" 144
Fatih ve Hristiyanlık 146
Fatih Kanunnâmesi 148
Fatih'in Annesi ve Eşleri 150
Fatih'in Hocaları 152
Fatih'in Veziriazamları 154
İmparatorluğun Gerçek Kurucusu 156

Bibliyografya 159

Scanned by CamScanner

Önsöz

Fatih Sultan Mehmed, bütün Türk tarihinin en önemli devlet adamıdır. Tarihimizde büyük işler başarmış ve büyük zaferlere imza atmış devlet adamlarımız çoktur. Ancak hiçbiri Fatih Sultan Mehmed kadar çok yönlü bir devlet başkanı değildir. Fatih hem maraşaldi, hem teşkilatçı bir devlet başkanı, hem sanatı ve sanatçıyı koruyan hükümdar, hem de felsefeye ve serbest düşünceye önem veren, huzurunda ilmî tartışmalar yaptıran büyük bir padişahdı.

Osmanlı hanedanı birçok büyük komutan çıkardı, ancak Fatih Sultan Mehmed kadar bilime, felsefeye, tartışmaya ve sanata önem veren bir ikincisi yoktu. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu olan Fatih Sultan Mehmed, gerçek manada bir Rönesans hükümdarıydı.

Fatih Sultan Mehmed'i tarih sahnesine çıkaran en önemli hadise ise İstanbul'un fethidir. İstanbul'un fethi, Türk tarihinin en büyük olaylarından birisidir. Bu konuda çok laf edilmiş, ancak az araştırma yapılmıştır. Bu yüzden birçok ilginç hadise fazla bilinmez.

Bu kitap akademik bilgilerden hareket edilerek popüler bir üslupla kaleme alınmıştır. Truva'nın İntikamı'nda Fatih Sultan

Scanned by CamScanner

Mehmed ve İstanbul'un fethi hakkında birçok ilginç hadiseyi okuyacaksınız. Meselâ, kitaba ismini veren Truva'nın intikamı meselesi konusunda Batı literatüründe çok geniş bilgi olmasına ve birçok araştırmalar yapılmasına rağmen Türkçe'de Stefanos Yerasimos'un kısa bir yazısı dışında fazla bir şey yoktur.

Kitabı hazırlarken yardımlarını gördüğüm arkadaşlarım ve meslektaşlarım Coşkun Yılmaz, Ahmet Önal, Fatih Gürcan ve Uğur Demir'e teşekkürü bir borç bilirim.

Erhan AFYONCU

Kozyatağı-Mayıs 2009

Scanned by CamScanner

BİR CİHAN HÜKÜMDARININ ÇOCUKLUĞU

Osmanlı tarihinin en büyük hükümdarı Fatih Sultan Mehmed 30 Mart 1432 Pazar günü, seher vakti Edirne Sarayı'nda dünyaya geldi. II. Murad'ın dördüncü oğluydu. Annesi Hüma Hatun'dur.

Şehzâde başlangıçta dikbaşlı ve sert olmasına rağmen zamanla hocalarının yardımıyla çok iyi bir eğitim gördü. Molla Hüsrev, Molla Gürani gibi devrinin önemli âlimleri tarafından yetiştirildi.

Şehzâde Mehmed, 1443 yılında Osmanlı geleneklerine göre devlet yönetimini öğrensin diye Manisa'ya vali olarak gönderildi. Kasapzâde Mahmud ve Nişancı İbrahim isimli iki lalası vardı.

Fatih'in Batı kültürüne olan ilgisi daha şehzâde iken Manisa Sarayı'nda başladı. İtalyan hümanisti Ciriaco d'Ancona (Anconalı Ciriaco) ve Saray'daki başka İtalyanlar ona Roma ve Batı tarihleri ile eski Yunan filozoflarının hayatlarıyla ilgili kitapları okutmuşlardı.

II. Murad, 1444 yılında devamlı mücadele ile geçen yılların yıpratması ve oğlu Alaeddin'in ölümünün verdiği üzüntü ile

Scanned by CamScanner

tahttan ayrılarak, yerine hayattaki tek oğlu Şehzâde Mehmed'i geçirdi. Tahttan ayrılmadan önce gerek Karamanlılar'a, gerekse Haçlılar'a bazı tavizler vererek, barışı sağlamıştı. Ancak tahta geçen II. Mehmed'in henüz 12 yaşında olması büyük bir buhrana sebep oldu.

Fatih'in ilk hükümdarlık döneminde Veziriazam Çandarlı Halil Paşa ile kul asıllı vezirleri arasında büyük bir çekişme meydana geldi. Bu sırada Avrupa'daki Osmanlı topraklarına çeşitli taarruzlar başlamış ve Haçlı ordusu Tuna'yı aşmıştı. II. Mehmed'in istememesine rağmen, Çandarlı'nın baskısıyla gönderilen Kasabzâde Mehmed Beyin ısrarlarıyla, II. Murad, Bursa'dan gelerek ordunun başına geçti. Çandarlı ve II. Murad, genç padişahı ordunun başına geçme arzusundan zorla alıkoyabildiler.

Fatih'in babasına mektup yazarak, "Hükümdarsan gel ordunun başına geç, eğer ben hükümdarsam o zaman emrediyorum gel ordunun başkomutanlığını yap" sözünü söylediği 17. yüzyılın ikinci yarısında eserini kaleme alan Müneccimbaşı gibi daha sonraki tarihçiler tarafından aktarılır. Ancak bu sözlere dönemin kaynaklarında rastlanmaz. Osmanlı tarihçiliğinin en büyük isimlerinden Halil İnalcık'ın 1444 Buhranı üzerine yaptığı araştırmalar da Fatih'in babasını çağırmak istemediğini ortaya çıkarmıştır.

II. Murad idaresindeki Osmanlı ordusu 10 Kasım 1444'te Varna Meydan Muharebesi'nde Haçlı kuvvetlerini büyük bir mağlubiyete uğrattı. Varna Savaşı, Türk tarihinin en büyük zaferlerinden biri ve tam anlamıyla bir imha muharebesiydi. Düşman ordusunun büyük bir bölümü yok edildi. Varna, İstanbul'un Katolikler'in mi, yoksa Türkler'in mi olacağının belirlendiği bir muharebeydi. Bu zaferle İstanbul'un kapıları Türkler'e açıldı.

Varna'da babasının kazandığı büyük zafer, II. Mehmed'in hükümdarlığını gölgeliyordu. Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, padişah II. Mehmed olmasına rağmen Manisa Sarayı'nı devletin merkezi

Scanned by CamScanner

olarak görüyordu. Bu yüzden genç sultanın kazanacağı Varna'dan daha büyük bir zafer hükümdarlığı üzerindeki gölgeyi kaldırabilirdi. Bu başarı da ancak İstanbul'un fethi olabilirdi.

II. Mehmed, Zağanos Paşa'nın etkisi ile İstanbul'un fethini otoritesini kurabileceği tek hadise olarak görmeye başlamıştı. Ancak Balkanlar'ın tekrar karışması ve Çandarlı Halil Paşa'nın desteği ile çıkan yeniçeri ayaklanması sonucunda tahtı babasına bırakmak zorunda kaldı. II. Murad'ın tekrar tahta çıkmasıyla, II. Mehmed İstanbul'un fethi teşebbüsünü bir süre için erteledi.

İki yıllık bir hükümdarlık döneminin ardından Çandarlı Halil Paşa'nın aleyhine tertipleri sonucu tahtı tekrar babasına bırakmak zorunda kaldı. Bu olay onu çok etkilemişti. Halil İnalcık hocamız, 1444-1446 yılları arasındaki bu buhranlı yılların II. Mehmed'in hayat ve faaliyetlerinin yönünü çizdiğini belirtir.

Şehzâde Mehmed, babasının 1451'deki ölümüne kadar 5 yıl Manisa Sancakbeyliği yaptı. Ancak Manisa'da padişah gibi hareket edip kendi adına para bastırdı ve Ege sahillerindeki düşman topraklarına akınlar düzenletti. 1451'de tahta ikinci defa çıktığında ise henüz 19 yaşındaydı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN AĞABEYİNİN ESRARENGİZ ÖLÜMÜ

II. Murad'ın büyük oğlu Amasya Sancakbeyi Alaeddin Ali esrarengiz bir biçimde ölmüştür. Devrin kaynakları bu konuda fazla bir ayrıntı vermezler. Bizanslı tarihçi Halkondil şehzâdenin, Orhan Gazi'nin oğlu Alaeddin Paşa gibi bir av sırasında attan düşerek öldüğünü belirtir. Ancak bazı kitaplarda Alaeddin'in, Dayı Karaca Bey tarafından öldürüldüğüne dair bilgilere rastlanır. Sebebi konusunda bir bilgi yoktur. Amasyalı Hüseyin Hüsameddin, şehzadeyi tahta çıkmasını istemeyen devşirmelerin iki oğlu ile birlikte öldürttüğünü ileri sürerse de, bunu destekleyecek bir delil göstermez.

Büyük oğlunun ölümü II. Murad'ı büyük bir üzüntü içerisine sokmuştur. Nitekim bu hadiseden sonra tahttan çekilmiştir. Şehzadenin ölümünden bir kaç yıl sonra II. Murad'ın hazırlattığı vasiyetnamesinde, öldüğünde Bursa'da gömülü oğlunun kabrinin yanına konulmasının yer alması, evladının acısını unutmadığını gösterir.

Scanned by CamScanner

MÜSLÜMANLAR'IN VE DİĞER MİLLETLERİN İSTANBUL KUŞATMALARI

İstanbul, kuruluşundan itibaren onlarca kuşatma geçirdi. Milattan Önce 340'da Makedonya Kralı II. Filip şehri kuşattı, ancak alamadı. Milattan Önce 195/196'da ise Roma İmparatoru Septimius Severus'un kuşatmasına dayanamayarak, teslim oldu. Böylece İstanbul Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştu. Daha sonra 616'da İran hükümdarı Keyhüsrev, 626'da ise İranlılar, Avar Türkler'i ile birlikte şehri kuşattılarsa da hüsrana uğradılar.

İslâmiyet ortaya çıkışından kısa bir süre sonra hızla yayılmış ve Müslüman Arap orduları İstanbul kapılarına dayanmıştı. Müslümanlar'ın ilk İstanbul kuşatması Emevi halifesi Muaviye zamanında, 665 yılında oldu. Kuşatmadan bir netice alınamadı ancak iki yıl sonra 667'de tekrar kuşatıldı. Ebu Eyyüb el-Ensârî, yani Eyüp Sultan bu sefere katılarak, kuşatma sırasında vefat etmişti. Şiddetli bir salgın hastalık yüzünden kuşatma yarım kaldı. Ancak Muaviye vazgeçmemişti. 672 yılında üçüncü defa İstanbul kuşatıldı, fakat bundan da bir netice alınamadı.

İstanbul'un Müslümanlar tarafından dördüncü defa kuşatılması 712 yılında, Emevi halifesi I. Velid zamanındaydı. 722'deki

Scanned by CamScanner

beşinci kuşatmada ise Galata fethedildi ve Arap Camii inşa edildi. 782 yılındaki altıncı kuşatma Abbasiler tarafından yapıldı ve şehrin haraca bağlanması ile neticelendi. Bir netice alınamayan yedinci kuşatma ise 854 yılında Abbasi halifesi Mütevekkil zamanında oldu. 869 yılında dört ay süren sekizinci kuşatmada da sonuç aynıydı. Arapların dokuzuncu ve son kuşatması 970 yılında oldu ve sadece İstanbul'un haraca bağlanması sağlanabildi.

İstanbul, Müslüman Araplar tarafından ardı ardına kuşatılırken, zaman zaman başka milletlerin saldırılarına da uğramıştı. 864 yılında Ruslar, İstanbul'a saldırdılar, ancak mağlup olarak geri döndüler. Ruslar daha sonra 936'da şehri denizden kuşatmaya teşebbüs ettilerse de gemileri Rum ateşi ile yakıldı. 959'da ise İstanbul surlarının karşısında Macarlar vardı. Ancak onlar da bir sonuç alamadılar.

1203'te ise Latinlerden oluşan Haçlı ordusu İstanbul'a saldırdı. 1203 yılı Haziran'ında İstanbul önlerine gelen Haçlılar, Kadıköy ve Üsküdar'ı kısa sürede zapt ettiler. Ardından Beşiktaş'ta karaya çıkıp, Galata ve civarını ele geçirdiler. Haliç'te bulunan zinciri kıran Haçlı donanması, bu bölgeden şehre saldırdı. Bizanslılar'ın direnmesi üzerine Haçlılar, yangınlar çıkararak şehri harap ettiler. Bir süre ara verilen kuşatma Bizans'ta, Haçlılara karşı direnme taraftarı olan Morsufi Dukas'ın tahta geçmesi üzerine 9 Nisan 1204'te tekrar başladı. 12 Nisan'da Fener bölgesinden İstanbul'a giren Latinler, şehri işgal ederek yağmaladılar. Bu defa İstanbul direnememişti. İstanbul'u işgal eden Latinler, 1261'e kadar şehri ellerinde tuttular. 1261'de, İznik Rum İmparatoru Mihail Paleologos, şehri Latinler'den geri aldı.

1302'de Venedik donanması İstanbul surları önündeydi. Ancak ne onların, ne de 1348'de Cenevizliler'in hücumlarından bir netice çıkmadı. Cenevizliler, 1437'de ikinci defa şanslarını denedilerse de yine muvaffak olamadılar.

Scanned by CamScanner

OSMANLILAR'IN FATİH'TEN ÖNCEKİ İSTANBUL KUŞATMALARI

1300'lü yıllarda küçük bir beylik olarak Bizans sınır boylarında kurulan Osmanlı Devleti'nin İstanbul'a ilgisi beyliğin ilk yıllarında başladı. Beyliğin ikinci hükümdarı Orhan Bey ve oğlu I. Murad dönemlerinde Osmanlı askerleri Bizans'ın başkentinin önünde göründülerse de, bu ciddi bir saldırı veya kuşatma değil, daha ziyade karşılıklı ittifaklar dolayısıyla gerçekleşmişti.

Bizans, 1372 yılından itibaren Osmanlılar'a haraç ödemeye başladı. Bizans'ın elinde kalan son toprak parçası olan İstanbul'un doğrudan Osmanlı hâkimiyeti altına sokulma teşebbüsü ise Yıldırım Bâyezid zamanında oldu. Bursa'da rehin olarak tutulurken babasının ölümü üzerine kaçarak Bizans tahtına çıkan Manuel Paleologos, Yıldırım'ın İstanbul'da bir Türk mahallesi, cami ve mahkeme kurulması isteğini reddedince şehir uzun süren bir ablukaya alındı. 1391'de başlayan abluka 1396 yılına kadar devam etti. Avrupa'dan bir Haçlı ordusunun Bizans'ın yardımına gelmesi üzerine meydana gelen 1396'daki Niğbolu Muharebesi'nde Osmanlılar, büyük bir zafer kazandılar. Bunun üzerine Bizans, Türkler'in bütün isteklerini kabul etmek zorunda kaldı.

Scanned by CamScanner

Sonraki yıllarda tekrar kuşatılan şehir, ancak Timur'un Anadolu'ya girerek Yıldırım'ın üzerine yürümesiyle kurtulabildi. Bir müddet rahat nefes aldıktan sonra, Fetret Devri'nde 1412'de Musa Çelebi tarafından kuşatıldı. Ancak Bizans'ın Musa Çelebi'nin karşısına Çelebi Mehmed'i çıkarması yüzünden kuşatma kaldırıldı.

İstanbul, fetihten önce son kez II. Murad tarafından 15 Haziran 1422'de kuşatıldı. Bizans, bütün kara surları boyunca sıkı bir kuşatma altına alınınca II. Murad'ın küçük kardeşi olan, Karaman, Germiyan ve Candaroğullan tarafından desteklenen Şehzâde Mustafa'yı isyan ettirdi. Şehzâde Mustafa'nın Bursa'ya saldırması üzerine II. Murad İstanbul kuşatmasını istemiyerek de olsa kaldırdı.

Fatih'ten önce topun yeterince gelişmemesi, İstanbul kuşatmaları sırasında devamlı olarak bir dış veya iç tehdidin meydana gelmesi şehrin Osmanlılar'ın eline geçmesini engellemişti.

Scanned by CamScanner

FETİH HAZIRLIKLARI

II. Mehmed, 1451'de ikinci defa tahta çıkınca gerek Anadolu'daki beylikler, gerekse Balkan devletleri ve Bizans, harekete geçerek Osmanlı Devleti'nden tavizler koparmaya çalıştılar. İstanbul'un fethini gerçekleştirmek için düşmanların sayısının azaltılması gerekiyordu. II. Mehmed, Sırplar'a bazı tavizler vererek babası zamanındaki barış antlaşmasını yeniledi. Venedik, Macaristan ve Rodos'la antlaşmalar imzalandı.

Osmanlı topraklarına giren Karamanoğulları'nın üzerine yürüyen genç padişah, onlara Alanya'yı bırakarak antlaşma yaptı. Dönüşünde isyan eden yeniçerileri cezalandırıp, ağaları Kurtçu Doğan'ı azletti.

II. Mehmed, Karaman seferinden döner dönmez Anadolu Hisarı'nın karşısına bir kale yapılmasını emretti. Bizans, inşaat durdurulursa Şehzâde Orhan için istediği paradan vazgeçeceğini bildirdi. Ancak II. Mehmed, babası II. Murad'ın 1444 yılındaki Varna Savaşı'na giderken Boğaz'dan geçişine Bizanslılar'ın engel olduğunu, bu yüzden de babasının Rumeli tarafında bir kale yaptırmaya ahdettiğini söyledi.

İstanbul kuşatması sırasında böyle bir harekâtı kolaylaştıracak ve Boğaz'ı kontrol altında tutacak olan hisarın inşasına

Scanned by CamScanner

Rumeli yakasında Boğaz'ın en dar yerinde 1452 Nisan'ında başlandı. Boğaz'dan gelip geçen gemilerin kontrol altına alınmasını sağlayan hisarın yapımı Ağustos 1452'de tamamlandı. II. Mehmed, hisarın tamamlanmasından kısa bir süre sonra 30 bin kişilik bir kuvvetle ansızın şehir surları önüne gelerek üç gün incelemelerde bulundu. Sultan, keşiften sonra kuşatma taktikleriyle ilgili kitaplar okudu ve kuşatma planları yaptı. Genç padişah kuşatmanın uzun sürmesi hâlinde Avrupa'dan askerî yardım geleceğini hesaba kattığından şehrin kısa sürede ele geçmesini planlamıştı.

II. Mehmed, İstanbul'un güçlü surları sayesinde daha önceki birçok kuşatmadan kurtulduğunu bildiğinden, farklı yöntemler izlemesi gerektiğinin farkındaydı. Bu yüzden henüz savaş sahnesinin etkili bir faktörü olmayan topun önemini kavradı ve birçok top döktürdü.

Ayrıca kale kuşatmasında etkin bir şekilde kullanılan lağım, yani toprağın altından tünel kazılarak surların altında patlatma yöntemi için de başta 300 Sırp madenci olmak üzere birçok tünel kazıcıyı ordusunda istihdam etti. Osmanlı ordusunda Müslümanların yanında Alman, Macar ve Çek gibi birçok usta mevcuttu.

II. Mehmed, Bizans'ın surları zayıf olan Haliç'e düşman donanmasının girmesini engellemek için Haliç'in ağzına zincir çektiğini biliyordu. Küçük gemilerden oluşan Osmanlı donanmasının bu zinciri geçememe ihtimaline karşın, Rumelihisarı'nın inşası sırasında, gemileri karadan çekerek Haliç'e indirmek için hazırlık yaptırttı.

Sınırlarda düşman saldırısına karşı bırakılan askerler dışında bütün Osmanlı ordusu kuşatmaya çağrıldı. Anadolu askerleri önceden gelerek karşıya geçtiler. Timarlı sipahiler, azepler, yeniçerler, diğer kapıkulu askerleri ve ganimet için savaşmaya gelenlerle birlikte Osmanlı ordusu 70-80 bin kişiye ulaşmıştı. Orduda

Scanned by CamScanner

ayrıca askerin moralini yükseltmeye gelen şeyhler, dervişler ve ulema da vardı.

II. Mehmed, kuşatma sırasında gerek şehri daha iyi sıkıştırmak, gerekse İstanbul'a yardım gelmesini engellemek için donanmanın oynayacağı büyük rolün farkına varmış ve birçok yeni gemi inşa ettirmişti. Baltaoğlu Süleyman Bey, irili ufaklı gemilerle sayısı 300'e varan Osmanlı donanmasıyla kuşatmaya katılacaktı.

Kuşatmadan önce Rumeli Beylerbeyi Karaca Bey, ordunun İstanbul'a gidiş yolunu geçişe uygun hâle getirip, surların önündeki engelleri de ortadan kaldırarak bölgeyi kuşatmaya hazır hale getirdi. Artık her şey kuşatma için hazırdı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN TOPLARI

İstanbul surlarının kalınlığı ve yüksekliği Osmanlı ordusu için büyük bir dezavantajdı. II. Mehmed daha önce ataları tarafından dört defa kuşatılan, ancak surları bir türlü aşılamayan şehri fethetmek için farklı metotlar kullanması gerektiğinin farkındaydı.

Genç Sultan tahta geçip, İstanbul'un fethini gündeme aldığında o zamana kadar savaş tarihinde etkili olarak kullanılmayan topların aşılmaz surları geçmek için en etkili araç olabileceğini anlamıştı. Avrupa'da top ilk kez İngiltere ve Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları'nda (1337-1453) kullanılmaya başlandı ama ilk dönemlerde hantallıklarından dolayı hiçbir zaman kullanışlı bir savaş aracı olamamıştı.

Osmanlılar 15. yüzyılın ilk yarısında kullanmaya başladıkları topları kısa sürede ordularına adapte etmişlerdi. II. Murad, Edirne'de bir tophane inşa ettirmişti.

II. Mehmed, tahta çıkar çıkmaz Saruca Usta'nın kontrolünde Edirne'de yoğun bir şekilde irili ufaklı birçok top döktürttü. Genç padişah top döküm çalışmalarını bizzat takip edip, topların ebatlarını belirledi.

1452 yazında Bizans'tan istediği ücreti alamadığı için İstanbul'dan ayrılan Macar asılı mahir bir top döküm ustası olan Urban Os-

Scanned by CamScanner

manlı hizmetine girdi. Genç padişah, Urban'a kalın ve çok muhkem olmalarına rağmen surlara nüfuz edebilecek kadar büyük toplar döküp dökemeyeceğini sordu. Usta, "Eğer dilerseniz, bana şu anda gösterilen gülleleri atabilecek kadar büyük toplar dökebilirim. Şehir surlarının nasıl olduğunu biliyorum. Benim topumdan atılan gülleler, Babil surlarını dahi yıkabilirler. Onların nasıl döküleceğini en ince ayrıntısına kadar biliyorum. Fakat menzilinin ne kadar olacağını bilemem ve bu konuda size garanti veremem" diye cevap verdi.

Sultan "Bana bu topu dök. Onun menziliyle bizzat ben ilgileneceğim" diye emretti. Böylece bronz toplamaya, ustalar ise kalıpları dökmeye başladılar. Top dökme işi üç ayda tamamlandı. Sonuç olağanüstüydü. Urban, daha sonra bir büyük top daha dökecekti. Fatih Sultan Mehmed dönemindeki topların pek çoğu oldukça pahalı bir malzeme olan bakır ve kalayın karışımıyla elde edilen bronz toplardı.

II. Mehmed, Ocak ayında Edirne'de büyük topu denemeye karar verdi. Top saraya giden anayolun önüne büyük bir ihtimamla yerleştirildi. Gök gürültüsü gibi çok yüksek bir gürültü çıkaracağı ve bunun ansızın duyulması sonucu insanların sağır olabileceği veya hamile kadınların düşük yapabileceği konusunda halk uyarıldı. Ertesi sabah barut ateşlendi. Gülle büyük bir gürültüyle toptan çıktığında ortalığı toz duman bulutları kapladı. Çıkardığı gürültü 20 kilometre öteden duyuldu. Gülle atış noktasından bir mil öteye giderek düştüğü yerde bir kulaç derinliğinde bir çukur açtı.

Sultan, 1453 Şubat'ı başında büyük topun İstanbul'a taşınmasını emretti. Otuz araba birleştirildi ve topu çekmek için güçlülerinden 70 çift öküz seçildi. İki tarafında arabaların düz durmasını sağlamak ve yerinden kaymasını engellemek amacıyla 200 adam topun yanında yürüdü. Yol üzerindeki herhangi bir engeli aşmak üzere ahşap köprüler inşa etmek için 50 marangoz ve on-

Scanned by CamScanner

larla beraber 200 amele topun önünden gittiler. Topun İstanbul önlerine getirilmesi iki ayı buldu.

Surların önüne kuşatma için hazırlanan Osmanlı topları her birinde dört topun bulunduğu 14 batarya hâlinde yerleştirildi. Büyük toplardan biri imparator sarayının, diğeri ise Topkapı'nın karşısına yerleştirilmişti. Büyük top 600 kiloyu aşan gülleler atıyordu. Son derece sert siyah renkli taş gülleler Karadeniz'den getirilmişti.

Osmanlılar Bizanslılar'ın toparlanmasına fırsat vermemek için kuşatma boyunca surları bitmek tükenmek bilmeyen yoğun topçu ateşiyle dövdüler. Topkapı-Edirnekapı arasındaki kulelerin bir kısmı ve surların üst kısımları yıkıldı. Topların çarptığı surlardan kopan paçalar etraftaki müdafileri yaralıyor veya öldürüyordu. Surlar oldukça kalın ve muhkem olmalarına rağmen bu dehşetengiz makinanın hücumu altında zayıf kalmıştı. O kadar çok top ve ok atışı yapılıyordu ki, gökyüzünü görmek mümkün değildi.

Bizans İmparatoru, top atışlarının tahribatını azaltmak için surların üzerinden ağaçlar uzatıp kalın iplere yün ve benzeri maddelerle dolu çuvallar asmış, ancak bu bir işe yaramamıştı. Bu sırada, müdafiler açılan gedikleri kapatıyor, surların yıkılan kısımlarını fıçılar, toprak ve diğer malzemelerle dolduruyorlardı. Türkler ise büyük bir cesaretle çengelleri kullanarak yıkılmış surlar üzerine yerleştirilen fıçıları yere düşürüyorlardı. Bazen de büyük topların surlara doğru fırlattığı bir gülle hendeğe düştüğünde onu ağlarla geri çekerek tekrar fırlatıyorlardı.

Bizanslılar da karşılık vermek için toplarını surlar üzerine yerleştirip ateşlemişlerdi, ancak bu atışlar surları sarsmış ve zarar vermişti. En büyük topları ise ilk defa ateşlendiğinde çatlamıştı. Bu yüzden topçuyu sultandan rüşvet almakla suçlamış ve öldürmeye kalkmışlardı.

Scanned by CamScanner

Osmanlılar, özellikle büyük topu korumak için her atıştan sonra kalın keçe parçalarıyla örterek, cam gibi parçalanmasını engelliyorlardı. Bu tedbire rağmen top, hava, metalin derinliklerine ulaştığından, iki veya azami üç atıştan sonra parçalanabilirdi. Bunun için de atış yapıldığında, top sülfür ve güherçilenin sıcaklığıyla cızırdarken, topçular çabucak yağla ıslatıyor ve havanın gireceği yerleri bununla kapatıyorlardı. Yağın sıcaklığıyla ılık bir hale geliyor ve soğuğun etkisi ortadan kalkıyordu.

Büyük topun yanında yer alan iki küçük top hedefi belirlemek için kullanılıyordu. Büyük top ateşlenmek istendiğinde topçular önce hedefi belirliyor ve küçük topu ateşliyordu. Bu başarılı olduğunda büyük toptan bir gülle fırlatıyordu. İlk atış isabet ettiğinde ve müdafiler onun patlamasını işittiklerinde sağır oluyorlardı ve seslerini yükselterek feryat ediyorlardı 'Tanrı bize merhamet etsin!"

Büyük top o kadar şiddetli bir gürültü çıkarıyordu ki, çok geniş bölgede etkili sarsıntılara ve büyük bir korkuya sebep oluyordu. En büyük top günde yedi defa atış yapayordu. Bunlardan ilki alaca karanlıkta, şafağın sökmekte olduğunun ve atışların yeniden başlayacağının habercisi olarak yapılırdı. Bizanslılar bu dehşetengiz saldırı metotları karşısında paniğe kapılmışlardı. Ayrıca kuşatma sırasında yeni atış teknikleri keşfedilmişti. Başlangıçta hep aynı noktaya ateş edilirken, sonradan üçgen şeklinde hedef belirlenip atış yapılarak surlar rahatça yıkılmıştı.

Kuşatma sırasında meydana gelen önemli bir gelişme de topların havan topu şeklinde kullanılmasıdır. Havan topu, kuşatma sırasında Galata sırtlarından Haliç'te bulunan gemilerin vurulması için kullanıldı.

Top, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul kuşatmasında etkili bir şekilde kullanmasıyla önemli bir savaş aracı oldu. Böylece Or-

Scanned by CamScanner

taçağ kalelerinin fonksiyonu sona erdi. Yeni bir savunma sistemi olarak "Trace İtalienne" ortaya çıktı.

Fatih'in döktürdüğü toplardan günümüze altı tanesi ulaşmıştır. Bu toplardan iki tanesi Rumelihisarı'nın önünde, bir tanesi Eyüp Meydanı'nda, iki tanesi Harbiye Askeri Müzesi'nde, bir tanesi de İngiltere'de Tower of London Müzesi'ndedir. Sultan Abdülaziz, 1464'te Ali adlı bir top döküm ustasının yaptığı bu topu 1868'de İngiliz Kraliçesi Victoria'ya hediye etmiştir.

Scanned by CamScanner

FETİH KADROSU

Fetih ordusu, II. Mehmed'den sipahilere, büyük âlimlerden dervişlere, veziriazamdan yeniçerilere, gönüllülerden yağma için kuşatmaya katılan Hristiyanlar'a varıncaya kadar yaklaşık 70-80 bin kişilik bir kadrodan oluşuyordu. Fetih, bir kişinin veya bir grubun değil, bu kadronun başarısıydı. Bu kadroya yön veren askerî ve ilmî şahsiyetler ise şunlardı:

Çandarlı Halil Paşa

II. Mehmed, 1451'de ikinci defa tahta çıkınca babasının tecrübeli veziriazamını yerinde bırakmıştı. Ancak Halil Paşa geçmişi hatırlayarak devamlı bir endişe içindeydi. Bununla beraber İstanbul'un fethi için yapılan hazırlıklar sırasında gerek Rumelihisarı'nın inşasında, gerekse top dökümünün sağlanmasında önemli hizmetlerde bulundu.

Çandarlı Halil Paşa, İstanbul kuşatması sırasında, II. Murad döneminde olduğu gibi Haçlılar'ın yine harekete geçmesinden endişe ettiği ve fethin gerçekleşmesi durumunda da kendi sonunun geleceğini bildiği için Bizans'ın vergiye bağlanarak kuşatmanın kaldırılması teklifinde bulundu. Ancak genç padişahı ve çevresini ikna edemedi. İstanbul'un fethinden hemen sonra azledildi ve bir süre sonra da öldürüldü.

Scanned by CamScanner

İshak Paşa

Muhtemelen Enderun'dan yetişip, II. Murad'ın güvenini kazandı. II. Murad, tahtı oğluna bırakıp Manisa'ya çekildiğinde yanında bulundu ve 1446'da tahta ikinci defa çıkınca İshak Paşa'yı vezir yaptı. II. Mehmed'in 1451'de yeniden tahta çıkışı sırasında Anadolu beylerbeyi idi. İstanbul kuşatmasında Anadolu beylerbeyi olarak Anadolu askerleriyle Topkapı'dan Marmara sahiline kadar uzanan kısımda görev yaptı.

İshak Paşa 1468-1471 yılları arasında veziriazamlık yaptı. Fatih Sultan Mehmed'in 1481'de vefatı sırasında İstanbul muhafızıydı. II. Bâyezid'in tahta çıkmasında büyük rolü oldu. Bu yüzden II. Bâyezid tahta çıkınca onu vezirizazamlığa getirdi. 1483'te veziriazamlıktan çekildi ve 1487'de de vefat etti.

Mahmud Paşa

Ailesinin Teselya'nın Sırp despotlarından Angeliler'e mensup olduğu rivayet edilir. Devşirildikten sonra Edirne Sarayı'nda Türk âdetlerine göre yetiştirildi. II. Mehmed'in tahta çıkışının ardından ocak ağası oldu ve İstanbul kuşatmasında Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa ile birlikte surların Topkapı bölgesinden Yedikule'ye uzanan kesiminde görev aldı. Fetihten bir süre sonra vezir, ardından da Rumeli beylerbeyi oldu.

Sultanın en önemli ve becerikli veziriazamı olan Mahmud Paşa ilki 1456-1468, ikincisi 1472-1473 yıllarında olmak üzere 14 yıl veziriazamlık yaptı. İki veziriazamlığının arasında ise kaptan-ı deryalık görevinde bulundu. Mahmud Paşa'dan sonra Fatih'in veziriazamları arasında bu kadar uzun süre görevde kalan olmamıştır.

Mahmud Paşa'nın 1474'te idam edilmesi ilim ve sanat erbabı arasında büyük üzüntü ile karşılanmıştır. Sanatçıların ve yazarların hâmisi olan Mahmud Paşa'nın adına birçok eser kaleme alınmıştır. "Mahmud Paşa-yı Veli" diye anılmıştır ve me-

Scanned by CamScanner

nakıbnamesi vardır. Yaptırdığı külliyesi İstanbul'un bir bölgesine adını vermiştir.

Dayı Karaca Paşa

II. Murad döneminde yetişen devlet adamlarındandır. Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa fetih sırasında sol tarafta, Haliç'ten itibaren Tekfur Sarayı'nın bulunduğu bölgeyi ve Eğrikapı'ya kadar olan kara surlarını kuşattı. 1456'da Belgrad kuşatması sırasında şehid oldu.

Zağanos Paşa

Fatih'in şehzâdeliğinden itibaren yanında bulunan Zağanos Paşa'nın sultan üzerinde büyük bir nüfuzu vardı. II. Mehmed'in 1444'te tahta çıkışında vezir oldu ve bu dönemden itibaren Fatih'i İstanbul'un fethine yönlendirdi.

Zağanos Paşa komutasındaki birlikler İstanbul kuşatması sırasında Beyoğlu ile Kasımpaşa sırtlarına yerleşerek Ceneviz kolonisi olan Galata'yı kontrol altına aldı. İstanbul'un fethinde büyük yararlılığı görüldü. İstanbul'un fethinden sonra veziriazam oldu. 1456'da vefat etti.

Saruca Paşa

II. Murad dönemi vezirlerindendir. İstanbul'un fethinden önce Rumelihisarı'nın inşasında bulundu. Kuşatma sırasında da önemli rol oynadı.

Şehabeddin Paşa

II. Murad dönemi vezirlerinden, yetenekli bir komutandır. II. Mehmed 1444'te tahta çıktığında yakın çevresinden oldu. Vezirlik ve Rumeli beylerbeyliği görevlerinde bulundu. İstanbul'un fethi sırasında kuşatmanın devam ettirilmesinde önemli rol oynayan komutanlardandır.

Scanned by CamScanner

Baltaoğlu Süleyman Bey

Bir Bulgar beyinin oğludur. II. Murad devrinde devşirme olarak saraya alınarak yetiştirildi. 1451'de Gelibolu sancakbeyi olarak kaptan-ı derya oldu. 1453 baharında 300 civarında savaş ve nakliye gemisinden oluşan donanmayla kuşatmaya katıldı. Donanma için merkez üs kabul ettiği ve bugün kendi adıyla anılan Baltalimanı'na yerleşti. 18 Nisan'da başta Büyükada olmak üzere bütün adaları fethetti. Fakat 20 Nisan'da Bizans'a yardım için gelen üç Ceneviz ve bir Bizans gemisinin Haliç'e girmesini önleyemedi. Yedikule açıklarında giriştiği savaşı karadan seyreden Fatih, bu gemilerin durdurulamayışı karşısında kızgınlıkla atını denize sürüp, ardından Baltaoğlu'nu şiddetle azarlayıp idamını emretti. Ancak devlet ileri gelenlerinin araya girmesiyle bu kararından vazgeçti. Savaş sırasında bir gözünü kaybeden Baltaoğlu Süleyman Bey kaptan-ı deryalıktan azledildikten sonra kara ordusunda görev yaptı.

Hamza Bey

Kaptan-ı Derya Baltaoğlu Süleyman Bey, İstanbul kuşatması sırasında Zeytinburnu açıklarındaki deniz muharebesinde başarısız olunca kaptan-ı derya oldu. Kuşatma sırasında Marmara surlarını baskı altında tuttu. Son hücumda Haliç'teki zinciri geçip, askerleriyle birlikte şehre girmeyi başardı.

Akşemseddin

Asıl ismi Şemseddin Muhammed'dir, ancak Akşemseddin veya Akşeyh diye bilinir. Hacı Bayram-ı Veli'nin dervişlerindendir. Şeyhinin ölümünden sonra 1429'da yerine geçti.

İstanbul kuşatmasına Akşemseddin, Akbıyık Sultan ve devrin diğer tanınmış şeyhleri de yüzlerce müridleriyle katıldılar. Akşemseddin, kuşatmanın en sıkıntılı zamanlarında gerek padişahın

Scanned by CamScanner

gerekse ordunun manevî gücünün yükseltilmesine yardımcı oldu. Padişaha zaferin yakın olduğu müjdesini vererek, sabredip gayret göstermesi gerektiğine dair tavsiyeleri ve Fatih'e yazdığı mektuplarıyla fethin kısa zamanda gerçekleşmesinde büyük bir tesiri oldu. Fetihten sonra Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazında hutbeyi okudu. Fetihten birkaç yıl sonra Fatih'in isteği üzerine İslâm ordularının İstanbul kuşatmalarında şehid düşüp, İstanbul surlarına yakın bir yere defnedilen Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin kabrini buldu. Fatih'in buraya yaptırdığı türbe ve camiyle bölge Müslümanlar'ın en kutsal saydığı mekânlardan biri oldu.

Molla Hüsrev

Müderrislik ve kadılık yaptıktan sonra II. Mehmed'in ilk hükümdarlığında kazaskerliğe getirildi. İstanbul kuşatması sırasında Fatih'i sonuna kadar destekleyip, manevî moral vererek fethin gerçekleşmesinde önemli rol oynadı. Fatih, şeyhülislamlığa da tayin ettiği Molla Hüsrev'i çok sevip, saygı gösterir ve ona zamanımızın "Ebu Hanifesidir" derdi.

Molla Gürani

II. Mehmed'in hocalarındandır. 1451'de kazasker oldu. İstanbul kuşatmasında II. Mehmed'in istişare heyetinde bulundu. En sıkıntılı zamanlarında Fatih'i sonuna kadar destekleyip, kuşatmanın sürdürülmesi için teşvik ederek fethin gerçekleşmesinde önemli rol oynadı. Fetihten sonra Memlük sultanına gönderilen Arapça fetihnâmeyi kaleme aldı. Fatih döneminde şeyhülislamlık görevinde de bulundu.

Molla Fenarî, Akbıyık Sultan, Toklu Dede, Şeyh Sinan, Şeyh Ebu'l-Vefa, tarihçi Tursun Bey ve tarihçi Aşıkpaşazâde de fethe iştirak etmiş dönemin tanınmış şahsiyetlerindendir.

Scanned by CamScanner

BİZANS'A HARP SEBEBİ: KOYUN KAVGASI

Kuşatmaya giden süreçte en ilginç hadise Osmanlılar'la Bizans'ın arasının bir koyun alışverişi yüzünden bozulması ve bu olayın savaş sebebi olmasıdır. İstanbul'un fethinde tetiği ateşleyen hadise budur. İstanbul'un fethi için birçok sebep gösterilir. Ancak bu olaydan fazla bahsedilmez.

II. Mehmed, tahta çıkarken karşılaştığı kargaşa ortamından çıkmanın tek yolunun İstanbul'un fethi olduğunu bildiği için, Karaman seferinden döner dönmez Anadolu Hisarı'nın karşısına bir kale yapılmasını emretti. Bunun üzerine Bizans, inşaat durdurulursa Şehzâde Orhan için istediği paradan vazgeçeceğini bildirdi. Ancak II. Mehmed, babası II. Murad'ın 1444 yılındaki Varna Savaşı'na giderken Boğaz'dan geçişine Bizanslılar'ın engel olduğunu, bu yüzden de babasının Rumeli tarafında bir kale yaptırmaya ahdettiğini söyledi. Bizans İmparatoru Konstantin bu kalenin yapılmasına mani olmak için Türkler'e karşı savaşılmasını önerdiyse de, destekleyen olmadı.

Rumelihisarı'nın inşaatı hızla ilerliyordu. Üç burçlu olarak inşa edilen kalenin burçları Saruca, Çandarlı Halil ve Zağanos Paşalar tarafından, duvarlar ve diğer yerler ise bizzat padişah ta-

Scanned by CamScanner

rafından yaptırılıyordu. Binlerce insan inşaatta çalıştı. Boğaz'da bulunan eski bina harabeleri hisarın inşasında kullanıldı. Bu gelişmeye rağmen Bizans'la savaş durumuna girilmemişti. Ancak inşaat sırasında Bizanslı köylüler ve çobanlarla Osmanlı askerleri arasında zaman zaman çatışmalar meydana geliyordu. İmparator Konstantin çaresiz bir şekilde engel olamayacağı bu faaliyeti seyrettiği gibi, Osmanlı askerlerine yiyecek de gönderiyordu. Osmanlı askerleri İstanbul'u gezerken, Bizanslılar da Osmanlı ordugâhında dolaşıyorlardı.

İmparator, Osmanlı padişahından Rumların ekili tarlalarını korumaları için asker göndermesini bile istemiş, bunun üzerine bir miktar asker gönderilmişti. Ancak bunların asıl amacı Osmanlı askerlerinin atları Bizanslılar'ın çayırlarına girdiğinde, Rumların Türk atlarını kovmalarına engel olmaktı.

1452 yılının yazına gelindiğinde Boğazkesen, yani Rumelihisarı tamamlandı. Edirne'ye hareket eden padişah, askerlere izin verdi. Aylardır çalışmaktan yorulmuş olan Osmanlı askerleri çevrede dolaşıyorlardı. 1452 yılının Ağustos ayında bir grup Osmanlı askeri Beşiktaş ile Kâğıthane arasındaki Kanlıkavak denilen yerde rastladıkları Bizanslı çobanlardan koyun almak istediler. Ancak çobanlar koyunlarını satmadılar. Karşılıklı laf atılmasıyla başlayan sürtüşme, kılıç ve bıçakların çekilmesi ile büyük bir çatışmaya dönüştü. İki taraftan da yaralananlar oldu. Birkaç koyun da parçalandı. Olay yerine gelen diğer Osmanlı askerleri kavgayı durdurdular. Ancak çatışma haberi İstanbul'a kadar ulaşmıştı. Süvari ve piyade olarak olay yerine gelen Bizanslılar, Türkler'e saldırdılar. Bir kısmını şehid edip, bir kısmını da esir aldılar.

Bu çatışma üzerine Bizans İmparatoru Konstantin şehrin kapılarını kapattırdı. İstanbul'da durumdan habersiz gezmekte olan Türkler'i de hapse attırdı. Bir müddet sonra esirleri serbest bıraktıysa da iş işten geçmişti. Bu çatışma Bizans'ın sonunu hazırlayan hadise oldu. Osmanlı tarihçileri bu olayla ilgili olarak

Scanned by CamScanner

Bizanslılar'ın çobanlara yardım etmek isterlerken Osmanlı padişahına ihanet ettiklerini yazarlar.

Hapisteki Türkler'i serbest bırakan imparator, Fatih'e de bir elçi göndererek özür diledi. Ancak elçiye yüz vermeyen Fatih, bu hadisenin aradaki dostluğu bozduğunu ve Bizanslılar'ın ya İstanbul'u teslim etmelerini, ya da savaşa hazır olmalarını söyledi. Böylece Osmanlılar Bizans'a resmen harp ilân ettiler. Çobanların esirgedikleri birkaç koyun Bizans'ın sonunun başlangıcıydı.

İbn Kemal'in *Tevârih-i Âl-i Osman* isimli eserinin yedinci cildi ile Tursun Bey'in *Tarih-i Ebu'l-Feth* adlı kitabında bu şekilde anlatılan hadise, Bizanslı Dukas'ın tarihinde de biraz değişik biçimde şöyle yer alır:

"Rumelihisarı inşa edilirken Osmanlı ordusuna katılmak üzere II. Mehmed'in eniştesi olan İsfendiyaroğlu da İstanbul önlerine geldi. Silivri civarlarında askerlerinin atlarının ekili tarlalara girmesi üzerine köylülerle aralarında münakaşa başladı. Atlara müdahale eden Bizanslı, bir seyis tarafından dövüldü. Bunun üzerine köylünün akrabaları Türkler'e saldırdılar. İki taraf arasındaki çatışmada birçok insan öldü. Daha sonra padişahın huzuruna çıkılıp durum anlatılınca, II. Mehmed köylülerin cezalandırılmasını emretti. Bizanslılar bu hadise üzerine şehrin kapılarını kapatıp, İstanbul'daki Türkler'i hapse attılar. Sonradan özür dileyerek, esirleri serbest bıraktılarsa da iş işten geçmişti. Fatih, Bizans'a savaş ilân etti".

Scanned by CamScanner

İSTANBUL ÖNLERİNDE

Osmanlı Ordusu

II. Mehmed İstanbul önlerine geldikten sonra önceden hazırladığı plan doğrultusunda 70-80 bin kişilik ordusunu konuşlandırdı.

Fatih, veziriazamı Çandarlı Halil Paşa'yla birlikte, Edirnekapı-Topkapı hattının karşısında yer aldı. Maltepe'ye otağını kurdu. Sultanın yanında yeniçeriler ve kapıkulu sipahileri vardı.

Birkaç gün içerisinde en büyük top Topkapı'nın karşısına olmak üzere, toplar ağırlıklı olarak İmparatorluk Sarayı, Yedikule ve Silivrikapı karşısına 14 batarya hâlinde yerleştirildi.

Zağanos Paşa komutasındaki birlikler Beyoğlu ile Kasımpaşa sırtlarına yerleşerek, Ceneviz kolonisi olan Galata'yı kontrol altına aldı. Buradaki birlikler Kâğıthane kıyılarını ve kara surlarının başladığı güney sahillerini de baskı altında tutacaklardı.

Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca Paşa Rumeli askerleriyle sol tarafta, Haliç'ten Edirnekapı'ya kadar olan kara surlarını kuşattı.

Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa ile Mahmud Paşa Anadolu askerleriyle, Mevlevikapı'dan Marmara sahiline kadar uzanan kısımda konuşlandı.

Scanned by CamScanner

Baltaoğlu Süleyman Bey komutasındaki Osmanlı donanması dışarıdan yardım gelmesini engellemek ve Haliç'e girmekle görevlendirildi.

Bizans Ordusu

10 bin civarında askere ve savaş sırasında müdafaaya yardımcı olabilecek 30-35 bin kişilik şehir halkına sahip Bizans, Osmanlı ordusu gelmeden önce hazırlıklarını tamamlamıştı.

Doğu Roma İmparatoru Konstantin, Aleksios Disipates, Metohites, Filantrohos Paleologos gibi Bizanslılar ve İspanyol Don Francisco de Toledo ile birlikte karargâhını Topkapı ile Edirnekapı arasında mevzilenen Fatih'in otağ-ı hümâyununun karşısına kurmuştu. Şehrin savunmasında en önemli isimlerden Cenevizli Giovanni Giustiniani Longo surlarının sağ tarafındayken, Osmanlılar'ın asıl saldırı silahlarını Topkapı-Edirnekapı arasına yerleştirdiğini görünce bu bölgede mevzilendi.

Harp Meclisi'nde kimin nereyi savunacağı belirlenmişti. Şehrin müdafaasında en önemli rolü Venedik ve Cenevizliler oynuyordu. Kara surlarındaki dört önemli kapı, Venedikli dört komutana; Catarino Contarini, Fabruzzi Corner, Nicolo Mocenigo ve Dolfino'ya verilmişti.

Yedikule'yi müdafaa eden Catarino Contarini'nin yanında Bizanslı Ioannes Kantakuzen ve Andronikos Kantakuzen vardı. Yedikule'den Silivrikapı'ya kadar olan bölgede Cenevizli Maurizio Cattaneo, Mevlevihanekapı'da Cenevizli Paolo, Antonio ve Trolio Bocchiardi kardeşler bulunuyordu. Silivrikapı'da ise Venedikli Nicolo Mocenigo, Battista Gritti-Nikolas Gudello ve kayınpederi Dimitrios Paleologos konuşlanmıştı.

Odunkapı'da ve "Anemas Kulesi"nde Paleolog Manuel'in yanında Cenevizli Girolamo ve Lionardo di Langasco, Tekfur Sarayı'nı Venedik Elçisi Giralomo Minotto ile Vicenzalı Giovanni Giorgi;

Scanned by CamScanner

Tekfur Sarayı Kapısı'nı 29 Nisan'da Haliç'teki donanmada görevlendirilene kadar önce Venedikli Dolfin, onun ardından Venedikli Giovanni Loredan; Eğrikapı'yı Alman Johann Grant, Bizanslı Manuel Goudelli ve Bizanslı Teodoros Karistenos Cenevizli Leonardo de Langasco ve Gerolamo Italiono; Eğrikapı'dan Haliç'teki Tahtakapı'ya kadar olan bölgeyi de Venedikli Teodor Caristino ile Sakızlı Piskopos Leonardo ve Langosco kardeşler koruyordu. Edirnekapı'da Venedikli Fabruzzi Corner ve Bizanslı Leontaris Brienno konuşlanmıştı.

Tahtakapı'yı Manuel Paleologos korurken, Topkapı'nın sol tarafındaki sur ve kapılarda ve Theophilos Palaeologos (Ayakapı'daki kulede) mevzilenmişti. Marmara sahillerinden Yedikule'ye kadar olan bölgede Venedikli Filippo Contarini ve Cenevizli Manuel (Yedikule) vardı. Deniz tarafında Dimitri Kantakuzenos yer almıştı. Samatya (Hipsomatia)'ya kadar "dış limandaki" surlar Giacomo Contarini'nin komutası altında idi.

İmparatorluk saraylarından biri olan Bukoleon Limanı'ndan Kumkapı'ya kadar Aragon Krallığı'ndan Yüzbaşı Pier Zulian kumandasındaki Katalanlar yerleşmişti.

Şehzâde Orhan ve yanındaki Türk birliği Eleutheros Limanı'nı, Bahçekapı civarında Giritli denizciler, Venedikli Gabriel Trevisano, Giorgi di Hicolo ile birlikte Sarayburnu'ndaki Kinegion Kalesi'nden Fener Kapısı'na kadar, Fener Kapısı'nı Bizanslı Alessio Disipato, Fener Kapısı'ndan İmparatorluk Kapısı'na kadar olan bölgeyi Venedikli Ludovico ve Antonio Bembo, İmparatorluk Kapısı'nı Grandük Lukas Notaras, İmparatorluk Kapısı'ndan aşağıdaki bölgeleri de Giovanni Vlaco, Metokhites Paleologos (Teodoros Pa), Flantropeno koruyordu. Papanın temsilcisi Kardinal İsidor Sarayburnu'nda yer alırken, Haliç suru ve kapıları Gabriel Trevisano ile Grandük Lukas Notaras kuvvetlerince koruma altına alınmıştı. Haliç'teki bütün deniz güçleri ise Venedikli Kaptan Aloise Diedo kumandasındaydı.

Scanned by CamScanner

Latin patriği ise Midilli metropoliti ve adamları ile birlikte Kinegesion (Hayvansaray) ve Aya Dimitri Kilisesi'ne kadar burçların üzerine dizilmiş hâlde görülüyordu.

Dimitri Paleologos ve Nikola Goudelli ise 1000 kişilik seyyar kuvvetlere kumanda ediyordu.

Scanned by CamScanner

LATİN KÜLAHI GÖRMEKTENSE TÜRK SARIĞINI YEĞLERİZ

Bizans, Yıldırım döneminden itibaren ağır bir baskı altına alınmıştı. Bizanslı devlet adamları, Osmanlı baskısından kurtulmak için Avrupa'daki Hristiyanlar'dan gelecek yardımdan başka çareleri olmadığını düşündüler. Fakat bu yardım karşılıksız olmuyordu. Papa, Bizans'a kiliselerin birleşmesi şartını ileri sürdü. Başka çıkar yol bulamayan Bizanslılar, 1439'da Floransa Konsili'nde papanın isteklerini kabul ettiler.

VIII. Ioannes bu antlaşmayı imzalamıştı ama Bizans halkı ve din adamları kiliselerini kaybetmek istemiyordu. Papa'nın desteği ile oluşturulan Haçlı ordusu 10 Kasım 1444'te Varna Meydan Muharebesi'nde Osmanlılar karşısında büyük bir mağlubiyete uğradı. Bunun üzerine İstanbul'da dinî çekişmeler arttı. Durum o kadar karışıktı ki, 1448'de İmparator VIII. Ioannes öldüğünde, kargaşa çıkar korkusuyla bir imparatorun cenazesi ilk defa dini tören yapılmadan kaldırıldı.

İmparator ölünce yerine kardeşi Konstantin geçti. Ancak Ioannes'in yerine geçen kardeşi Konstantin'in tahta çıkışında da bir ilk gerçekleşti. İmparatorun, kiliselerin birleşmesi taraftarı olan Patrik Gregorios Mammas'ın elinden taç giymesi büyük tepkilere

Scanned by CamScanner

yol açabilir endişesiyle tören düzenlenmedi. Gregorios Mammas, Bizans'ın önde gelenlerinden Lukas Notaras'ın baskısından dolayı Ağustos 1451'de Roma'ya kaçtı. Böylece kilise İstanbul'un fethine kadar başsız kaldı.

Bizans İmparatoru ve Avrupalı Hristiyanlar, Rumelihisarı'nın yapılmasından ve ardından Boğaz'dan geçen gemilerin durdurulmasından İstanbul'un ciddi bir tehdit altında bulunduğunu anlamışlardı. İmparator Konstantin halkın tepkisine rağmen adım adım yaklaşan tehlikeye karşı Avrupa'dan yardım almak için son çare olarak papaya Ortodoks Kilisesi'ni Katolik Kilisesi'yle birleştirmeye hazır olduğunu bildirdi.

Saint Dimitrios Manastırı'nın eski başpapazı ve Saint Sabina kardinali Isidoros, 12 Aralık 1452'de Ayasofya'daki âyini bizzat yönetti. Roma usulünde yapılan âyinde papanın ve kaçan Patrik Gregorios'un adları birlikte zikredildi.

Bazı Bizans ileri gelenleri ve din adamları kiliselerin birleştirilmesi kararını destekliyordu. Fakat halkın ve din adamlarının büyük çoğunluğu buna karşı olmalarına rağmen, Türk tehlikesi yüzünden seslerini çıkaramıyorlardı. Ümitleri, kuşatma tehlikesi geçtikten sonra kararın tekrar gözden geçirilmesiydi.

Pantokrator Manastırı da birçok papaz ve vatandaş tarafından ziyaret ediliyordu. Kiliselerin birleşmesine karşı çıkanlar "ne yapacağız" diye yanına gittikleri Pantokrator Kilisesi'ne kapanan Ortodoks muhalefetin lideri Papaz Gennadios'dan şu yazılı şu cevabı aldılar: "Ey zavallı Bizanslılar, neden yoldan çıktınız ve Tanrı'nın güvenini kaybettiniz? Frenkler'in gücüne güvenerek, hem dininizi, hem de tahrip edilmek üzere olan şehrinizi kaybettiniz. Bana merhamet et, ey Tanrım! Senin varlığında, seni şahit olmaya çağırıyorum ki ben bunun gibi bir hatadan münezzehim. Ey zavallı yurttaşlar, ne yaptığınızın farkında olun. Siz kendinizi sadece gelmesi mukadder olan köleliğe mahkûm etmiyorsunuz.

Scanned by CamScanner

Ayrıca babalarınızın size teslim ettiği imanınızı kaybediyorsunuz ve Tanrı'ya karşı saygısızlığa razı oluyorsunuz. Yargılandığınızda, yazık olacak size".

Halk ve din adamlarının çoğu olup biteni protesto ettiler. Meyhanelere dolan Bizanslılar kadehler dolusu şarap içerek birlikçilere lanet okuyup, Meryem'in ikonasına kadeh kaldırdılar. "Biz ne Latinler'in yardımına ne de birliğe muhtacız. Katolik tarzında ibadet bizden uzak olsun" diye bağırdılar.

O dönemin tarihçilerinin ifadesiyle birleşmeden sonra Bizanslılar sanki bir Yahudi havrasıymış gibi Ayasofya'ya girmekten kaçındılar. Eğer bir Yortu gününde gitme durumunda kaldılarsa âyin düzenlendiğinde, kurbanlarını sunar sunmaz kadın erkek, rahip ve rahibe hepsi hemen oradan ayrılıyorlardı. Kiliseyi inançsızların mihrabı olarak görüyorlar ve kurbanın ise Apollon için kesildiğini düşünüyorlardı.

Bu esnada Gennadius birleşme aleyhine vaazlar vermeye ve risaleler yazmaya devam ediyor ve Aquinalı Thomas'ın şahsı ve eserleriyle 14. yüzyılda Katolikler'le birleşmeyi savunmuş olan ilahiyatçı Dimitrius Cydones aleyhine reddiyeler düzerek, onların zındık olduklarını ispata çalışıyordu.

En güç koşullarda bile Ortodoksluk'tan vazgeçmeyen Bizans halkı, Latinler'e borçlu kalmaktansa Osmanlılar tarafından yönetilmeyi tercih ediyorlardı. Nitekim Gennadius'un müttefikleri arasında en başta geleni Grandük Notoras Bizanslılar'ın duygularını "Şehirde Latin külahı görmektense Türk sarığını yeğlerim" diye en veciz biçimde ifade etmişti.

Bu sözü Notaras'a, Ortodokslar'ın 150 yıldır şahit oldukları ve dönemine göre çok ileri bir anlayış olan Osmanlı tecrübesi söyletmişti. Osmanlı Beyliği kurulduktan sonra fethettiği bölgelerdeki halkın dinine karışmamış, onlara ibadet özgürlüğü vermişti. Osmanlılar, Ortodoks Kilisesi'ni ve manastırlarını himaye

Scanned by CamScanner

ederek, vergilerden muaf tutup, onların dinî vakıflarına dokunmamışlardı. Balkanlar'da Ortodoks bölgeleri ele geçiren Venedik ve Macarlar ise Katolikliği de yanlarında getirmişler, Ortodoksları katletmiş, göçle Katolikliği benimseme tercihi arasında bırakmışlardı. Bu yüzden Balkanlar'daki Ortodoks halklar Osmanlı yönetimini Katolik Macar ve Venedikliler'e tercih etmişlerdi. Aynı durum Bizans'ta da gerçekleşmişti.

Scanned by CamScanner

KUŞATMAYA İÇERİDEN BAKIŞ

Kuşatma başladıktan sonra İstanbul halkı ve ordusu şehri savunmak için büyük bir fedakârlıkla çalıştı. Surlarda açılan gedikleri hemen doldurdular, tünelleri bir bir çökerttiler. Büyük çaplı hücumları bile geri püskürtmeyi başardılar. Hatta bir defa da olsa Osmanlı ordusuna saldırmayı denediler. Mayıs ayı geldiğinde İstanbul'da kıtlık baş göstermeye başladı. Yiyecekler karaborsaya düştü, fiyatlar aşırı arttı. Askerler ailelerine yiyecek bulmak için yerlerini terk edince Bizans idarecileri asker ailelerine ekmek dağıttı. Maaşlarını alamayan askerlerin bir kısmı görevlerini bırakarak başka işler yapmaya başladılar. İmparator askerlere maaş ödemek istiyordu, ancak hazinede para yoktu. Vergiler artırılmak istendi, ancak şehrin zenginleri paralarını sakladılar. Bunun üzerine kiliselerdeki para ve kıymetli eşyalara el konuldu ve böylece maaşlar ödendi.

Bizans kaynakları İstanbul kuşatması sırasında birçok olağanüstü olay anlatırlar: Meryem Ana'nın mucizeler yarattığına inanılan resmi, bir âyin sırasında yere düşmüş ve zorlukla kaldırılabilmişti. Bir başka sefer, ilahiler söyleyerek caddelerden geçen halk, korkunç bir fırtınaya yakalanmış ve dağılmak zorunda kalmışlardı. Bir gün şafak söktükten sonra, günün ilk saatlerinde şeh-

Scanned by CamScanner

rin üzerine yoğun bir sis bulutu çökerek, bahar mevsiminde açık gökyüzünü kaplamıştı. Şehrin yakınında beliren büyük bir ejderhanın hayvanları yediği de rivayet ediliyordu. Midyelerin içinden kan akmış ve ay, açıklanamayan tuhaf biçimler almıştı. Bu garip olay ve rivayetler savunmacıları psikolojik olarak yıprattıysa da, halk yine de şehirlerinin hâlâ Tanrı'nın ve Meryem Ana'nın sürekli koruması altında bulunduğuna, İstanbul'un kurtulacağına inanıyordu. Her an düşme ihtimali bulunan şehirde Hristiyanlar'ın hafızalarında canlanan eski bir rivayet şöyledir: "Gökyüzünden bir şövalye inecek ve Konstantin Sütunu'na gelip, kendisine bir melek tarafından getirilen topuzla düşmanları İran Dağları'na kadar kovalayıp yok edecek".

Kuşatma uzadıkça İstanbul'un gücü tükendi. Yerli ve dışarıdan gelen kumandanlar arasında çekişme ve çatışma arttı. Savunmacılar yorgun düştü. Ancak imparator, son ana kadar mücadele etti. Halkını ve şehrini savunmak için erdemli bir tercihte bulundu, olağanüstü gayret gösterdi. Son hücumda İstanbul sokaklarını elinde kılıcıyla savunurken öldü.

Scanned by CamScanner

FETİH RUZNÂMESİ

23 MART CUMA- Osmanlı ordusu Sultan II. Mehmed'in kumandasında Edirne'den İstanbul'u kuşatmak için hareket etti.

2 NİSAN- Osmanlı kuvvetleri surlar önüne geldiler. Bizanslılar ile Osmanlı öncü birlikleri arasında ufak çaplı çatışmalar meydana geldi. Bizanslılar, gelenlerin öncü olduğunu arkadan büyük bir ordunun geldiğini anlayınca geri çekilerek şehrin kapılarını kapatıp, hendekler üzerindeki köprüleri yıktılar.

5 NİSAN- II. Mehmed, Bayrampaşa Vadisi'nin sol tarafında Maltepe'de otağını kurup, ordusunu kuşatma vaziyetine soktu. Surları teftiş ettirip, birliklerini önceden hazırladığı plana göre yerleştirdi.

6 NİSAN- II. Mehmed İslâmî geleneklere uygun şekilde imparatordan şehrin teslimini istedi, ancak bu kabul edilmedi. 6 Nisan gecesinden itibaren surlar top ateşi ile dövülmeye başlandı. Surlarda yıkılan yerler, müdafiler tarafından hemen doldurulu-yordu. Kuşatma başlamıştı.

9 NİSAN- Baltaoğlu Süleyman Bey idaresindeki Osmanlı donanması Haliç'e gerilen zinciri geçmeye teşebbüs etti, ancak başarısız oldu.

Scanned by CamScanner

10 NİSAN- II. Mehmed komutanlarıyla surları gezdi. Kara ve deniz birliklerini denetledi.

11 NİSAN- Toplar, Silivrikapı-Topkapı arasındaki zayıf sayılan surların önünde dört ayrı mevkiye yerleştirildi.

12 NİSAN- 145 parçalık Türk donanması Beşiktaş-Kabataş önlerinde toplandı.

13 NİSAN- Büyükada fethedildi.

13-17 NİSAN- Surlar top ateşiyle dövülmeye devam edildi.

18 NİSAN- Günlerdir devam eden top atışları sonucunda tahrip edilen Bayrampaşa Deresi yönünde dış surlara yönelik ilk hücum gerçekleştirildi, ancak bu başarısız oldu.

20 NİSAN- İstanbul'a yiyecek ve yardım getiren üç Ceneviz gemisi ve bir Bizans nakliye gemisi şehrin önlerinde göründü. Osmanlı donanması dört gemiyi Yenikapı önlerinde karşıladı. Şiddetli lodosta manevra yapamayan kürekli Osmanlı gemilerini kolayca yaran yüksek bordolu Ceneviz gemileri Haliç'e girdi. Bu başarısızlık Osmanlı ordusunda büyük bir moral bozukluğuna sebep oldu. Kuşatmanın kaldırılmasıyla ilgili fikirler daha yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Akşemseddin, gönderdiği bir mektubunda padişahı açık bir şekilde "hükmünü yürütmekten âciz" olmakla suçlayarak derhal gereken tedbirlerin alınmasını istedi.

21 NİSAN- Fatih, bozgunun sorumlusu olarak gördüğü Kaptan-ı Derya Baltaoğlu Süleyman Bey'i azledip, yerine Hamza Bey'i tayin etti.

21-22 NİSAN GECESİ- Bu bozgundan sonra başarısızlığın izlerini silecek ve askerin maneviyatını yükseltecek tedbirler alınmaya çalışıldı. Çok önceden hazırlanmış plan uygulamaya koyuldu. Donanmaya ait bir kısım gemiler karadan çekilerek Haliç'e indirildi. 70 kadar geminin Haliç'te ansızın görülmesi önceki ba-

Scanned by CamScanner

şarısızlığın üstünü örttüğü gibi, askerin maneviyatını da yükseltti. Bizans'ta ise büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığına yol açtı.

23 NİSAN- Haliç'e inen Osmanlı gemileri yüzünden yaşadıkları şaşkınlığı atan Bizanslılar toplanarak ne yapacaklarını tartıştılar.

28 NİSAN- Haliç'teki Osmanlı gemilerini yakmak üzere harekete geçen Bizanslılar ve Latinler başarısız oldular.

24 NİSAN-5 MAYIS- Surlar top ateşiyle dövülmeye devam edildi.

3 MAYIS- Müdafiler surlara yerleştirdikleri iki topla Osmanlı gemilerine zarar verdiler.

4 MAYIS- Osmanlılar'ın yeni bir hücum başlatacağı haberi İstanbul'da büyük bir paniğe yol açtı. İstanbul'un siyasî ve dinî liderleri Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes'in şehirden çıkmasını ve yardım aramasını teklif etti. İmparator, askerî ve siyasî açıdan faydalı gördüğü bu teklifi ahlaken doğru bulmayarak şehirden ayrılmadı.

5 MAYIS- Zağanos Paşa, Galata sırtlarından topları ateşleyerek Haliç'teki Bizans donanmasına ve şehre zarar verdi.

6 MAYIS- Bayrampaşa Deresi üzerindeki surlara yapılan umumi hücumla muhasara yeniden şiddetlendi.

7 MAYIS- Venedik Cumhuriyeti ve papa, İstanbul'a yardım için ayrı ayrı donanmalar yola çıkardı.

8 MAYIS- Bizans'ın Onikiler Meclisi savunmaya katkıda bulunacağı düşüncesiyle Haliç'teki gemilerdeki bütün ticarî eşyanın İstanbul'a çıkarılmasına karar verdi.

9 MAYIS- Haliç'teki donanmada bulunan askerlerin bir kısmı surların müdafaası için şehre çıkarıldı.

10 MAYIS- Bizanslılar ve müttefikleri İstanbul'un deniz savunmasının tek elden yürütülmesine karar verdiler.

Scanned by CamScanner

12 MAYIS- Tekfur Sarayı ile Edirnekapı arasına hücum edildi. Edirnekapı -Eğrikapı surları yoğun top atışlarıyla iyice çökertildi. Ancak bu şiddetli hücumdan bir sonuç alınamadı.

13 MAYIS-16 MAYIS- Surlar top ateşiyle dövülmeye devam edildi.

16 MAYIS- Kazılan büyük tünelle surların altından geçirilerek şehir içine kadar girildi. Ancak Bizanslılar tüneli keşfederek, karşı tünelle çökerttiler.

18 MAYIS- Yürüyen büyük bir kule ile surlara yapılan hücum da başarısızlıkla sonuçlandı. Bizanslılar, kuleyi yakarak imha ettiler. Ancak kuleyi kullanan askerler sur önündeki hendeği doldurarak yığdıkları toprağı sur boyunca yükselttiler.

19 MAYIS- Osmanlılar Galata sahili ile Avcılar Kapısı arasına genel hücumda kullanmak için tahta bir köprü yaptılar.

21 MAYIS-Osmanlı lağımcıları yeni tünellerini surların altına kadar ilerletti.

22 MAYIS-Bizanslılar Türk lağımcıların şehir içine kadar uzanan tünelini fark ederek etkisiz hale getirdi.

23 MAYIS- Bizanslılar daha önce kazılan ve imha edilen tünellerin yanına açılan yeni tüneli tespit etti. II. Mehmed, İsfendiyaroğlu İsmail Bey'i Bizans'a elçi olarak gönderip, şehrin teslim edilmesini, halkın canına ve malına dokunulmayacağını, imparatora da Mora despotluğunun verileceğini, isteyenlerin arzu ettikleri yere gitmelerine müsaade edileceğini söyledi, ancak sultanın teklifi kabul görmedi.

24 MAYIS- Osmanlı birliklerinin karadan büyük bir harekâta geçeceğini anlayan Bizanslılar savunma önlemlerini gözden geçirip son bir gayretle surları tamir etmeye başladı. Ayrıca muhalif ekibin elini güçlendirmek, askerin moralini bozmak için casuslar vasıtasıyla İtalyan donanmasının denizden, Macarlar'ın da karadan harekete geçtiği haberini yaydı.

Scanned by CamScanner

25 MAYIS- Kuşatmanın uzaması, Avrupa'dan gelebilecek yardım yüzünden Osmanlı ordusunu zor duruma sokmuştu. Bu sırada Venedik donanması Ege'ye gelmişti. 25 Mayıs'ta Bizans'a son kez teslim ol çağrısı yapıldı. Bizanslılar'dan şehri teslim etmek isteyenler oldu. Ancak İtalyanlar buna şiddetle karşı çıktılar. Bu sırada Macarlar'ın, yardıma geldiği haberleri Osmanlı ordusunun moralini bozmuştu. Tehlike büyüktü. Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, baştan beri savunduğu kuşatmayı kaldırma fikrinde ısrar etti. Ancak Zağanos Paşa, Şehabeddin Paşa, Turahan Bey ve Akşemseddin saldırıya devam edilmesi gerektiğini söylediler. Büyük bir saldırıya geçilmesi için karar alındı. Askere şehir alındığında üç gün yağma izni verildiği duyurusu yapıldı.

25-26 MAYIS- Son bir genel hücum için büyük hazırlıklar yapıldı. Son saldırıyı gerçekleştirmek üzere gerekli planlar tamamlandı. Zağanos Paşa, Haliç surlarına yüklenecek, Karaca Paşa sağ yanında merkez cepheden Haliç surlarına kadar olan bölgeye, İshak ve Mahmud Paşalar merkezden Marmara sahillerine uzanan kesime, padişahın bulunduğu merkez kuvvetleri Bayrampaşa Deresi üzerindeki surlara saldıracaktı ve bu son hücumun ağırlık merkezi de Topkapı ile Edirnekapı arası olacaktı.

28 MAYIS-29 MAYIS GECESİ- Son hücuma hazırlanan Osmanlı ordusu, şenlikler yapıp, etrafı mum donanmasıyla aydınlattı. Gece yarısına doğru surların etrafını gündüz gibi aydınlatan ve Bizans halkına dehşet veren bu ışıklar birden bire söndürülerek son hazırlıklar tamamlandı.

29 MAYIS- Salı günü sabaha karşı Osmanlı ordusu bütün cephelerde hücuma geçti. Edirnekapı ile Topkapı arasındaki kesimde Bayrampaşa Vadisi boyunca top atışları ve lağımlar tarafından yıkılmış ve yer yer tamire çalışılmış surlara saldırıldı. Birbiri ardınca yapılan üç hücum sonucunda Osmanlı askerleri surlardan içeriye girmeye başladılar.

Scanned by CamScanner

Şehrin savunmasında en büyük rolü oynayan Cenevizli Guistiniani'nin yaralanıp, Haliç'teki gemisine gitmesi şehrin savunmasını tamamen çökertti. Halk arasında şehrin düştüğü ve askerlerin içeri girdiği şayiası yayıldı. Halk panik halinde gemilere binebilmek için Haliç Limanı'na inmeye başladı. Güneş doğarken Osmanlı askerleri Topkapı-Edirnekapı arasında bir yerden şehre girmeye başladılar. Bu arada Silivrikapı civarındaki birlikler ve Haliç'teki Osmanlı donanmasındaki askerler de şehre girmeyi başardı.

Şehrin içlerine doğru hemen hemen her taraftan akan Osmanlı askerleri birçok esir alarak Aksaray'da birleştiler ve Ayasofya'ya doğru ilerlediler. Şehir fethedilmişti, artık II. Mehmed İslâm Dünyası'nın en şanlı hükümdarı ve "Fatih"iydi.

Scanned by CamScanner

SON HÜCUM

53 gün süren kuşatmanın ardından şehrin fethi şu şekilde gerçekleşmişti: Kuşatma esnasında Osmanlı ordusu zaman zaman çok zor durumlara düşmüştü. Çandarlı Halil Paşa, devamlı olarak kuşatmayı kaldırıp, Bizans'ı vergiye bağlama fikrini ileri sürmüştü. Ancak genç padişah o zamana kadar hiçbir İslâm hükümdarının alamadığı bu şehri almaya kararlıydı ve sonuna kadar dayandı. 28 Mayıs 1453'te İstanbul'a yapılacak son saldırı için herkes hazırlanmaya başlamıştı. On binlerce asker Bizans'a son darbeyi vurmak üzere harekete geçti. Surların önündeki hendekler dolduruluyor, toplar ateşe hazırlanıyor, kılıçlar temizleniyordu. Surların üzerinde endişe dolu gözlerle onları izleyen Bizanslılar'n yapacak bir şeyleri yoktu.

Sabahleyin gün ağarmadan genç padişahın emriyle savaş naraları atarak saldıran askerlerin sesleriyle son hücum başladı. Hiç durmadan çalan mehter askeri coşturuyordu. Bizanslılar bu seslere karşılık vermek için şehirdeki bütün kiliselerin çanlarını çalmaya başladılar. İstanbul halkı meleklerin ve azizlerin koruyuculuğuna kendilerini teslim etmişlerdi. Ayasofya'ya doluşan halk eski bir kehanetin gerçekleşmesini bekliyordu. Düşman buraya geldiğinde karşısında melekleri bulacak, onlar da kılıçlarını çekerek, kâfirleri cehenneme göndereceklerdi.

Scanned by CamScanner

Osmanlı askerleri şehre dur-durak bilmeden saldırıyorlardı. İşin en garibi Batıdan İstanbul'a büyük bir yardım gelmemişti. Ancak Osmanlı ordusunda Slavlar'dan Macarlar'a, Almanlar'dan İtalyanlar'a birçok milletten insan vardı. Hatta ganimet almak umuduyla şehre saldıran bu Hristiyanlar içerisinde Rum kökenli olanlar da bulunuyordu. Osmanlı ordusunun en seçkin birlikleri surlara saldıran askerlerin arkasında düşmanın yorulmasını ve sıranın kendilerine gelmesini bekliyorlardı. Saatler süren çatışmaların ardından II. Mehmed son darbeyi vurmak üzere yeniçerileri savaşa soktu.

Şehre her taraftan saldırılıyordu. Ancak asıl savaş Topkapı-Edirnekapı arasındaki surlarda oluyordu. Bir gülle parçası şehrin en büyük savunucularından olan Cenevizli Giustiniani'yi yaraladı. Adamlarının komutanlarını alarak Haliç'teki gemilerine gitmeleri, Bizanslılar'ın son direncini de kırdı. Bu sırada Topkapı civarındaki surlara çıkan Türk askerlerini gören Bizanslılar haykırarak şehre kaçmaya başladılar. İstanbul bir anda "Şehir düştü, şehir düştü" sesleriyle çalkalanmaya başladı. Surlarda dalgalanan Bizans kartalı ve Aziz Markos'un aslanı bulunan bayrakların yerini Türk sancakları almıştı. Şehrin savunması çökmüştü. Binlerce Türk askeri içeriye girmeye başladı. Bizanslılar evlerine, ailelerinin yanına giderken, bir kısım ahali ile yabancılar Haliç'teki gemilere kaçtılar. Öğlen olduğunda şehir tamamen Türkler'in eline geçmişti.

Durumun tehlikeli bir hal aldığını gören Bizans imparatoru bir kısım adamlarıyla kaçarken, yolda ganimet arayan Osmanlı askerlerine rastladı. Sayıca az olan Osmanlı askerleri şehid olurken, yaralı olan bir tanesi üzerine saldıran imparatoru öldürdü. Son imparator kim vurduya gitmişti. Fatih'in arattığı cesedi, daha sonra ölüler arasında bulundu. Kafası olmayan vücut Bizans kartalı işlemeli çoraplar ve zırhlarından tanınmıştı. İmparatorun cesedi Bizanslılar'a verildi. Ancak onun gerçek imparator olup-olmadığı

Scanned by CamScanner

şüpheliydi. Vefa semtindeki isimsiz bir mezarın son Bizans İmparatoru Konstantin'e ait olduğu söylendi, durdu.

Şehir tam olarak Osmanlılar'ın eline geçince artık Fatih ünvanını kazanmış olan II. Mehmed şehre yeniçerileri ve vezirleriyle birlikte girdi. Kafile şehrin sokaklarından geçerek, Ayasofya'ya geldi. Burada atından inen genç hükümdar, yerden aldığı bir avuç toprağı kavuğunun üzerine serpti. Bu hareketiyle Allah'a sığındığını belirtiyordu. Ayasofya'ya girdi. Bir müddet sessizce bekledi. Belki de bu zafer için şükrediyordu. Bu sırada bir askerin kilisenin mermerlerini sökmeye çalıştığını gördü. Askere kızarak, bunların ganimet olmadığını söyledi. Bu yapılar padişahındı.

İslâm hukukuna göre zorla alınan bir şehirde bulunan mallar askerlerin hakkı sayılır ve yağmalanmasına müsaade edilirdi. İstanbul'un fethinden sonra da bu kaide uygulandı. Şehir üç gün yağma, halkı da esir edildi. Şehri canlandırmak isteyen Fatih, fidyesini sağlayan ve kaçtığı yerden geri gelen Rumlar'ın şehirde yerleşmesine izin verdiği gibi, bir kısım esir Rumlar'ı da kendi parası ile satın alıp, serbest bıraktı.

Kilisenin içerisinde korku ile bekleşen Bizanslılar'ın emniyet içerisinde evlerine götürülmelerini söyledi. Daha sonra kilisenin camiye dönüştürülmesini emretti. Ulemadan birisi ezan okudu. Fatih, namaz kıldıktan sonra bu zaferi için dua edip, Ayasofya'dan ayrıldı. Eski imparatorun sarayına gitti. Sarayın harap salonlarını dolaşırken, yanındakiler padişahın şu mısraları söylediğini duydular: "İmparatorun sarayında örümcek perdedârlık ediyor, Efrasiyab'ın kulelerinde baykuş nevbet vuruyor".

Scanned by CamScanner

FATİH'İN VERDİĞİ HAKLAR

İstanbul fethedildikten sonra Hristiyanlar, Fatih'in verdiği hakların güvencesinde bu şehirde yaşamışlar, bir hukuk ihlali gündeme geldiğinde, Fatih'in sözüne dayanarak haklarını korumuşlardı. Bunun en tipik örneği Yavuz Sultan Selim zamanında yaşanan bir olaydır. Yavuz, Hristiyanlar'ın kendi bölgelerindeki Müslümanlar'a zulümlerine ve Rodoslular'ın acımasız davranışlarına tepki olarak, İstanbul'daki Hristiyanlar'ın ya Müslüman olmalarını veya İstanbul'dan gitmelerini emretti. Dönemin şeyhülislamı Zenbilli Ali Efendi, sultana "*Rahmetli dedeniz Fatih Sultan Mehmed Han bunlara ahd ü âman ve bir ferman vermiş olduğundan sizin yaptığınız bu teklif şer'an caiz olmaz*" diyerek karşı çıktı. Yavuz Sultan Selim, "*Dedem Fatih Sultan Mehmed'in fermanını göreyim*" dedi. Patrik, fermanın bir yangında yandığını söyleyince iş bir kat daha zorlaştı. Bu kez Zenbilli, "*durumun ispatı da yeter*" dedi. Yaşlı yeniçerilerden iki kişi, Divan-ı Hümâyûn'da Fatih'in fetihten sonra yerli halka verdiği söze ve haklara şahitlik edince Yavuz'un emrinin hilafına hüküm verildi. Böylece haksız emir uygulanmayıp, Hristiyanlar İstanbul'da huzur içinde yaşamaya devam etti.

Scanned by CamScanner

AÇIK KAPI MASALI

İstanbul'un fethini bir türlü kabullenemeyen Batı, bir masalla teselli bulmuştur. Hammer'den Stefan Zweig'e kadar birçok batılı tarihçi ve edebiyatçı İstanbul'un fethinin son safhasını şu şekilde anlatırlar: *Surların arasında dolaşan birkaç Türk askeri Edirnekapı ile Eğrikapı arasında bulunan "Kerkoporta" denilen yalara ayrılmış küçük kapılardan birisinin aklın alamayacağı bir unutkanlık yüzünden açık kaldığını görürler. Diğer askerlere de haber verilir ve Türkler bu kapıdan girerek İstanbul'u fethederler. Herkesin unuttuğu bir kapı olan Kerkoporta, küçücük bir rastlantı, dünya tarihinin gidişini değiştirmiştir.*

Bu bilgi sadece *Dukas Tarihi*'nde vardır ve dönemin diğer kaynakları ile uyuşmaz. Dönemin Türk kaynakları ile Barbaro ve Dolfin gibi Batı kaynakları incelendiğinde fethin son aşamasının hiç de bu şekilde olmadığı anlaşılmaktadır.

Açık kapı söylentilerinin gerçekle alakası yoktur. Fethin şokunu atlatmak ve şehrin Türkler'in eline geçmesini küçümsemek için çıkarılmıştır. Bu rivayet batıda çok yaygındır. Ancak yerli ve yabancı tarihlerin çoğuna göre Türk askerleri bugünkü Topkapı'ya yakın bir yerden savaşarak şehre girmişlerdir. Nitekim bu bölgenin ismi de, surların gördüğü tahribat sebebiyle, fetihten sonra Top Yıkığu Mahallesi olarak anılmıştır.

Scanned by CamScanner

AKŞEMSEDDİN'DEN FATİH SULTAN MEHMED'E

Akşemseddin, manevî kişiliğiyle fetih fikrinin oluşumunda ve hayata geçirilmesinde etkili olan şahsiyetlerin başında gelir. Onun Fatih'e yol göstericiliğini ve fetihteki rolünü yansıtan olaylardan biri de 20/21 Nisan 1453'te II. Mehmed'e yazdığı mektuptur.

20 Nisan 1453'te dört büyük yardım gemisi, Osmanlı donanmasını engellemek için ortaya koyduğu üstün gayrete rağmen durdurulamayarak İstanbul'a girmeyi başardı. Bu durum Bizanslılar arasında büyük bir sevinç, Osmanlı ordusunda ise büyük bir hüsran duygusu doğurdu. Muhalifler seslerini yükselterek kuşatmanın derhal kaldırılması gerektiğini savunmaya ve bu fikir etrafında birleşenlerin sayısı da hızla artmaya başladı. Orduda muhasarayı başarısızlığa uğratabilecek büyük bir moral bozukluğu hâkim oldu. Dönemin kaynaklarının ifadesiyle asker "fırka fırka" (parça parça) olup, "bu olay ehl-i İslâm arasına fütur ve perişânı saldı".

Ordunun ruh hâlini ve olumsuzlukları vaktinde teşhis eden Akşemseddin, Sultan II. Mehmed'e sert ifadelerle dolu bir mektup yazdı. Fetih taraftarlarının muzaffer olacağını müjdeleyen Akşemseddin, padişahtan sert tedbirler almaktan kaçınmamasını da

Scanned by CamScanner

istedi. İstanbul kuşatmasının dönüm noktası olan mektupta Akşemseddin şunları yazmıştı:

"Tahiyyât-ı zâkiyât ve teslîmât-ı sâfiyât iblağ kılındıktan sonra, arzım oldur ki:

Bu hadise gemi ehlinden oldu. Kalbime büyük karıklık ve üzüntü getirdi. Bir fırsat görünüyordu. Fakat bu hadise o fırsatı ortadan kaldırdı. Yeni gelişmeler oldu. Birincisi, kâfirler rahatladı, sevince boğuldu, moral buldu. İkincisi, sizin görüşünüzün eksik, hükmünüzün ve kararlarınızın isabetsiz, sözünüzün tesirsiz olduğu görüşü kuvvet kazandı. Üçüncüsü, dualarımızın kabul olmadığı, müjdemizin geçersiz olduğu ifade edilir oldu. Bu bakımdan bu hadise, bunun gibi pek çok mahzurlar doğurdu.

Şimdi yumuşaklık ve merhamet gerekmez. Bu hususta kusuru görülenler, fethe muhalif olanlar tespit edilip, bunlar görevden azil dâhil gereken en şiddetli ceza ile cezalandırılmalıdır. Eğer bunlar yapılmazsa kaleye yeni bir hücuma kalkışıldığında, hendeklerin doldurulmasına karar verildiğinde gevşeklik gösterilecektir. Bilirsiniz, bunlar yasaktan (zordan) anlayan Müslümandır. Allah için canını, başını ortaya koyan azdır. Meğer bir ganimet göreler, canlarını dünya için ateşe atarlar.

Şimdi sizin yapmanız gereken bütün gücünüzle, fiilen, emirle, hükümlerinizle, sözünüzle işe sarılmanız, gayret göstermenizdir. Bu tür görevler, gerektiğinde merhameti ve yumuşaklığı az, şiddet kullanabilecek, zora başvurabilecek kimselere verilmelidir. Bu, hem geçmişteki uygulamalara, hem de dine uygundur. Allah şöyle buyuruyor: "Ey şanlı Peygamber! Kâfirlerle, münafıklarla sonuna kadar savaş ve onlara karşı sert ol, yumuşak davranma. Onların varacakları yer cehennemdir ki, orası varılacak ne kötü yerdir".

Bir acayip hal oldu. Üzgün bir halde otururken, Sâdâtın büyüğü, Câfer-i Sâdık'ın işareti üzerine Kur'an'ı Kerim üzerinde

Scanned by CamScanner

mütalaada bulunurken şu âyete rastladım: "Allah münafıklara ve kâfirlere ebedi olarak cehennem ateşini vadetti. O, onlara yeter. Allah onları rahmetinin sahasından uzaklaştırdı. Onlar için devamlı azap vardır".

Bu âyete göre, bu işte gayret sarf etmeyenler de, senin emrine uymayanlar da Müslüman değildir. Bunlar münafık hükmünde olup, kâfirlerle cehennemde beraber olacaklardır.

İşlerini daha sıkı tutmandan ve sert davranmandan başka çare olmadığı anlaşıldı. Sonuçta, Allah'ın yardımıyla biz buradan utanan ve gücenen değil, ferahlayan, mansur (yardım edilen) ve muzaffer olarak dönen oluruz. İmdi, "kul tedbiri alır, takdiri Allah'a bırakır" hükmü her zaman geçerlidir. Neticede başarı Allah'tandır. Ama elden gelen bütün gayret sarf edilmelidir. Allah Resülü ve ashabının sünneti de budur.

Hüzünlü bir halde iken biraz Kur'an okuyup yattığımda, bir takım lütuflara, müjdelere mazhar oldum ve teselli buldum.

Bu söylediklerim sana boş söz gibi gelmesin. Gereğini yapasın. Söylediklerim tamamen sizi sevdiğimizdendir".

Scanned by CamScanner

ULUBATLI HASAN

İstanbul surlarına ilk bayrağı dikenin Ulubatlı Hasan olduğu kabul edilir ve onun surlara tırmanışı, bayrağı dikişi tarih kitaplarında bir destan havasında anlatılır. Bu hadisenin kaynağı İstanbul'un fethi sırasında, bizzat orada bulunan Bizanslı tarihçi Francis'tir. Francis bu sahneyi şu şekilde anlatır; "*... İşte o sıralarda Hasan adlı bir yeniçeri (memleketi Ulubat olup, koca bir vücuda sahipti), sol eli ile başının üstüne kalkanı tutup, sağ eli ile kılıcını çekti ve bizimkilerin şaşkınlık içinde geri çekildikleri o bölgede surun tepesine doğru atıldı. Onunla aynı cesareti göstermek isteyen otuz kadar diğeri de kendisini takip etti. Bizimkilerden hâlâ surlarda kalanlar ise, üzerlerine kayaları yuvarlıyorlardı ve onlardan on sekizini aşağı yuvarladılar. Ne var ki, Hasan kendisine özgü şiddeti ile surun üstüne çıkmayı ve bizimkileri kaçırmayı başardı. Bu başarı ile birlikte diğerleri de onu takip ederek surlara tırmanma fırsatını buldular. Bizimkiler, sayılarının pek az olması nedeni ile sura tırmananlara mani olamadılar; düşmanın sayısı fazla idi; buna rağmen yukarıya çıkanlara saldırdılar ve onlardan birçoğunu öldürdüler. Bu savaş sırasında bir taş Hasan'a isabet etti ve onu yere yıktı. Kendisini yere yıkılmış görünce, bizimkiler de üstüne her taraftan taş fırlatmaya başladılar. O ise dizleri üstüne kalkmış kendini savun-*

Scanned by CamScanner

maya çalışıyordu; ancak almış olduğu pek çok yaradan sağ kolu işlemez oldu ve oklarla kaplandı. Pek çok kişi daha öldü."[1].

Ancak bu bilgi Francis'in eserinin orijinalinde yoktur. Sahte Francis olarak anılan ve daha sonraki tarihlerde Francis'in eserine geniş ilaveler yapan Melissinos'un yazdığı kitapta yer almaktadır.

Francis, İstanbul'un fethi sırasında hadiseleri canlı olarak yaşamış ve şehir Osmanlılar'ın eline geçince kaçmayı başarmıştı. Daha sonra 1477'de, 1401-1477 yılları arasındaki hadiseleri anlatan bir kitap kaleme aldı. Bu eser 1573-1575 yılları arasında Monemvasia metropoliti Makarios Melissinos tarafından ilaveler yapılarak yeniden yazıldı. Melissinos, Francis'in eserine yaklaşık dört misli daha ilave yapmıştır. Melissinos'un yazdığı bu kitap "sahte (Pseudo) Francis" olarak bilinir. Gerçek Francis'in 1966 yılındaki yayınında İstanbul'un fethi ile ilgili kısım 2 sayfa iken, sahte Francis'te ise 80 sayfadır. Melissinos, İstanbul'un fethine çok geniş ilaveler yapmıştır. Bunlardan birisi de İstanbul surlarına ilk çıkanın yeniçeri Ulubatlı (Lupadionlu) Hasan olduğudur. Ulubatlı Hasan'la ilgili yukarda bahsettiğimiz bilgiyi bir tarafa bırakın, ismi dahi Francis'in eserinin orijinalinde yoktur. Melissinos tarafından sonradan ilave edilmiştir. Ancak bu bilginin nereden alındığı hususu şimdilik karanlık bir noktadır. Muhtemelen Melissinos eseri renklendirmek için böyle bir ilave yapmıştır[2].

---

1 *Şehir Düştü*, çev. Kriton Dinçmen, İstanbul 1992, s. 95-96.

2 Francis'in kitabının orijinali V. Grecu tarafından Georgios Sphrantzes, *Ta Kath' Eauton 1401-1477* adı ile 1966 yılında Bükreş'te Romence çevirisi ile birlikte basılmıştır. Francis'in eseri 73 sayfa tutmaktadır. Melissinos tarafından yazılan sahte (Pseudo) Frances de yine Grecu'nun yukarıda adını verdiğimiz eserine ilave olarak *In anexa Pseudo-Phrantzes: Macarii Meliseni, Chronicon 1258-1481* adı ile kitabın 149-591. sayfaları arasında Romence tercümesi ile birlikte yayınlanmıştır. Melissinos'un yazdıkları 220 sayfa tutmaktadır. Yani 73 sayfalık gerçek Frances, sah-

Scanned by CamScanner

Ulubatlı Hasan'la ilgili bu bilgi başka hiçbir yerde yoktur. Gerek Türk kaynaklarında, gerekse İstanbul'un fethinde bulunmuş yabancı tarihçilerin eserlerinde Ulubatlı Hasan'dan bahsedilmez. Melissinos, Francis'in eserine ilave yaparken şimdi elimizde olmayan bazı kaynakları kullanmıştır. Eğer böyle bir kaynaktan bu bilgiyi almamışsa, Ulubatlı Hasan diye bir tarihî şahsiyet hiç mevcut olmamış olabilir. Belki de Melissinos, tarafından tarih kitabını renklendirmek için böyle bir bilgi ilave edilmiştir. Zaten şehirde kuşatma altında bulunan birisinin, o kargaşa esnasında surlara çıkan ilk kişiyi sağlıklı bir biçimde zikretmesi de pek mümkün değildir. Bunlardan dolayı Ulubatlı Hasan diye bir tarihî şahsiyetin olabileceği kanaatinde değiliz.

Türk ve batılı yazarların eserlerinde İstanbul'a ilk giren kişi ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bihiştî şehre ilk giren kişinin babası Karışdıran Süleyman Bey olduğunu belirtir. Bir Romen kaynağında ise İstanbul surlarına ilk çıkanların korkunç görünüşlü beş Türk olduğu ve dev cüsseli Mustafa Bey'in emrindeki askerlerle içeriye girdiği anlatılmaktadır. II. Meşrutiyet dönemi İstanbul'un fetih kutlamalarında ise şehre ilk giren Balaban Çavuş olarak zikredilmekteydi.

---

tede 220 sayfaya çıkmıştır. Bu 220 sayfa içinde 73 sayfa bazı tahrifatlara uğramış olsa da yer alır. Ancak kalan yaklaşık 150 sayfada gerçek Francis de hiç yer almayan konular, ya da yer alan konuların aşırı detaylandırılarak anlatımı vardır. Gerçek Francis bilim aleminde *Chronikon Minus* olarak, sahtesi ise *Chronikon Majus* olarak bilinir. Francis'in eserinin orijinali Dr. Levent Kayapınar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir ve yayınlanmak üzeredir. Francis'in eseri ile ilgili bu kıymetli bilgileri verdiği için kendisine teşekkür ederim.

Scanned by CamScanner

GEMİLERİN KARADAN YÜRÜTÜLME MESELESİ

İstanbul'un fethinin en renkli sahneleri gemilerin karadan yürütülerek Haliç'e getirilmesidir. 20 Nisan'daki deniz savaşında mağlubiyete uğrayan Osmanlılar, 22 Nisan gecesi 70 civarında gemiyi Tophane veya Beşiktaş'tan alarak Kasımpaşa'ya indirmişlerdi. Ancak bu hadise her ne kadar çok parıltılı görünüyorsa da, acaba gerçek bu mudur? Gemiler gerçekten karadan yürütülerek mi Haliç'e indirilmiştir?

İstanbul'un fethini anlatan kaynaklar, bu hadiseyi ayrıntılarıyla zikretmezler. Özellikle Türk tarihçilerinde gemilerin karadan yürütülmesi ile ilgili fazla bir bilgi yoktur. Bu meseleyi zaman zaman çeşitli araştırmacılar sorgulayarak, hadisenin anlatıldığı gibi olamayacağını belirtmişlerdir.

Gemilerin bir gecede karadan yürütülerek Haliç'e indirilmesi mümkün değildir. Bu işin gerçekleştirilmesi için önceden günlerce hazırlık yapılması gerekir. Gemilerin geçirileceği güzergahın tespiti, arazinin düzeltilmesi, yoldaki engelleyici unsurların ortadan kaldırılması, gemileri çekme işleminde kullanılacak vasıtaların hazırlanması birkaç günden çok daha fazla zamanda gerçekleşebilecek işlerdir. Ayrıca gemilerin karaya çı-

Scanned by CamScanner

karıldığı yer olarak bahsedilen Tophane veya Beşiktaş da bu iş için uygun yerler değildir. Çünkü buraları Bizanslılar tarafından rahatlıkla görülebilecek yerlerdir. Rumelihisarı'nın bulunduğu yerden karaya çıkıldığını ileri sürenler de vardır. Ancak burasının olması durumunda, gemilerin karadan çekilerek götürüleceği mesafenin uzunluğuna dikkat edilirse, bu işin o günün şartlarında gerçekleştirilme ihtimalinin oldukça zor olduğu açıkça görülür.

Gemilerin karadan yürütülmesi hakkında teferruatlı bilgi veren Dukas, kuşatma esnasında Midilli'dedir. Bir diğer yazar Kritovulos ise Gökçeada'dır. Dolayısıyla onlar, gördüklerini değil, duyduklarını aktarmışlardır. Şehirde bulunan Barbaro ve Francis'in ise kuşatma altındayken dışarıda meydana gelen ve *askeri bir sır* olan bir mesele hakkında tam olarak sağlıklı bilgi vermeleri beklenemez. Bu yazarlar, Haliç'te gördükleri donanmanın nasıl gelmiş olabileceği üzerine kafa yormuş ve sonunda Beşiktaş'ta bulunan Osmanlı donanmasının buradan alınıp, karadan çekilerek indirildiği neticesine varmış olmalıdırlar.

İstanbul'un fethinde bulunmuş olan Aşıkpaşazâde bu konudan hiç bahsetmezken, Tursun Bey gemilerin Galata ardından çekildiğini ifade eder, ancak teferruat vermez. Bu konudan bahseden *Neşri Tarihi* ve *Anonim Tevârih-i Al-i Osmanlar* gibi bazı Türk kaynakları ise denizdeki gemilerin çekildiğinden bahsetmeyip, sadece gemilerin korudan Haliç'e indirildiğini belirtirler. Acaba bunlar koruluk arazide yapılan gemilerin buradan çekilerek indirilmesini mi kastetmektedirler?

İstanbul'un fethi sırasında Osmanlı ordusunda asker olarak görev yapmış olan Konstantin Mihailoviç, bu konuya farklı bir görüş getirir[3]. Mihailoviç, Rumelihisarı'nın inşaatının ardından,

3 *Bir Yeniçerinin Hatıratı*, çev. ve yay. haz. Kemal Beydilli, İstanbul 2003, s. 57.

Scanned by CamScanner

denizden 4 İtalyan mili içerideki korulukta 30 beylik geminin yapıldığını, daha sonra da bunların dağlık araziden çekilerek Haliç'e indirildiğini belirtir. Ayrıca İstanbul'un fethinden bir-iki yüzyıl sonra eserlerini yazmış olan Mehmed bin Mehmed, Evliya Çelebi, Müneccimbaşı gibi bazı yazarlar da, gemilerin Okmeydanı'nda inşa edilip, karadan çekilerek denize indirildiğini söylerler. Bu görüş karadan gemilerin çekilerek, götürülmesi hadisesine göre daha tutarlı gözükmektedir. Bu konuya gelen itirazlardan birisi karada gemi inşa edilemeyeceğidir. Ancak geminin karaya çekilmesinin de kolay ve Osmanlı donanmasındaki gemilerin çok büyük olmadığına da dikkat edilmelidir

Bu konudaki bir diğer mesele de Osmanlı donanmasındaki gemilerin büyüklüğü ve sayısı ile ilgilidir. Haliç'e indirilen gemilerin sayısı hakkında kaynaklarda bir tutarlılık yoktur. Türk ve yabancı tarihçiler 30 ile 70 arasında değişen sayılarda geminin Haliç'e indirildiğini belirtirler. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur. Gerek Haliç'e indirilen, gerekse Osmanlı donanmasındaki diğer gemilerin çok büyük olmadığıdır. Kaynaklar İstanbul kuşatmasına, Osmanlı donanmasının 145 ile 300 arasında değişen sayıda gemiyle katıldığını belirtirler. Bu kadar çok sayıdaki gemi 20 Nisan'da Yenikapı önlerinde meydana gelen deniz savaşında üç Ceneviz ve bir Bizans gemisini durdurmayı başaramamış ve bunlar Haliç'e girmişlerdi. İstanbul düştüğünde de Haliç'te bulunan Bizans ve Latinlere ait gemilerin çoğu şehirden kaçmaya muvaffak olmuştu. Bu iki hadise dikkatli incelenirse Osmanlı donanmasının gücü daha iyi anlaşılır. Nitekim Alman tarihçi Kissling, Osmanlı donanmasının asıl gücüne II. Bâyezid döneminde ulaştığını, Fatih devrinde donanmanın ağırlıklı olarak asker ve iaşe naklini sağladığını söyler.

Scanned by CamScanner

FETİH GÜNÜ

İstanbul'un fethinin 556 yılını geride bıraktık, ancak bu büyük askeri başarının üzerinden bunca zaman geçmesine rağmen birçok konu hâlâ sis perdesi ile kaplı ve birçok hadise yanlış bilinmeye devam ediyor. Bunun en büyük sebebi Türk tarihçilerinin fetihle ilgili çok az bilgi vermeleri, İstanbul'un fethi ile ilgili bildiğimiz teferruatların önemli bir kısmını Rum ve Batılı tarihçilerin eserlerinden öğrenmemizdir. İstanbul'un kuşatılması ve fethi ile ilgili Türk tarihçilerin Fatih'in bu büyük zaferini en küçük ayrıntıları ile yazmaları beklenirdi. Ancak bu eserlerde çok az bilgi bulunduğu gibi, bazı hadiseler de karıştırılmış veya yanlış anlatılmıştır. Bunun en ilginç örneği İstanbul'un hangi gün fethedildiğidir.

Osmanlı ordusu 53 günlük bir kuşatmanın ardından, 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u fetheder. Ancak bu fetih tarihi genellikle Türk tarihçilerde yoktur. İstanbul'un fethi ile ilgili bilgi veren o dönemde veya daha sonra yazılmış Osmanlı tarihlerine baktığımızda değişik tarihlerle karşılaşırız. Kimileri 13 Mart, 31 Mart, 1 Nisan gibi daha önceki tarihleri verirlerken, kimileri ise 28 Haziran, 6 Temmuz gibi 1, 1.5 ay sonrasının tarihini verirler.

Tursun Bey: 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453)

Scanned by CamScanner

İdris-i Bitlisî: 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453)

Oruç Bey: 21 Rebiülevvel 857 (1 Nisan 1453)

Gelibolulu Mustafa Âlî: 21 Rebiülevvel 857 (1 Nisan 1453)

Mehmed Neşrî: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Enverî: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Hoca Saadeddin: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar (Giese neşri): 20 Rebiülevvel 857 (31 Mart 1453)

Lütfi Paşa: 20 Rebiülevvel 857 (31 Mart 1453) tarihini verirler.

Müneccimbaşı Ahmed Dede: 21 Cemaziyelahir 857, bir başka rivayete göre ise 2 Rebiülevvel 857 (29 Haziran veya 13 Mart 1453) tarihini verir.

İşin en ilginci kuşatmaya katılan iki Türk tarihçiden Aşıkpaşazâde'nin gün ve ay vermemesi ve diğeri olan Tursun Bey'in ise 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453) tarihini zikretmesidir.

Türk tarihçilerinden İbn Kemal ve Tacizâde Cafer Çelebi 20 Cemaziyelevvel 857 (29 Mayıs 1453) tarihini verir. Fetihten sonra Memlük Sultanı Melik Eşref İnal ve Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'a gönderilen fetihnâmelerde de bu tarih 20 Cemaziyelevvel 857 (29 Mayıs 1453) vardır. Kuşatmada bulunmuş Rum ve Batılı tarihçiler ise 29 Mayıs 1453 tarihini verirler. Ancak burada da bir mesele karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihçilerin verdiği 29 Mayıs tarihi Jülyen Takvimi'ne göredir. 1582'de bu takvim bırakılarak, şimdi bütün dünyada kullanılan Gregoryen Takvimi'ne geçilmiştir. Bu yeni sisteme geçilirken takvime 10 günlük bir ilave yapılmıştır. Bu durumda İstanbul'un fethi 9 Haziran olmaktadır.

Daha da ilginç olan bir durum ise Osmanlılar'ın İstanbul'un fethini 11 Haziran'da kutlamalarıdır. 11 Haziran tarihinin nere-

Scanned by CamScanner

den çıktığı anlaşılamamaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz Türk tarihçiler böyle bir tarihi vermezler. Rumi tarihe göre hesaplasalar, 16 Mayıs'ta kutlama yaparlardı. Acaba Rumi-Miladi hesaplaması yaparken, tarihi yanlış mı belirlediler?

Osmanlının son döneminde, İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki önemli hadiseler kutlanmaya başlandı. Hatta İttihatçılar, önceki dönemdekileri böyle kutlamalar yapmadıkları için suçladılar. 1914 yılında İstanbul'da çıkan gazetelerde bu kutlamalarla ilgili bilgi bulabiliyoruz. *Le Monitour Oriental* isimli gazete Osmanlılar'ın İstanbul'un fethini 11 Haziran'da büyük bir coşku ile kutlarken, Yunanlılar'ın ise büyük bir üzüntü ile aynı hadisenin mateminde olduğunu yazıyor.

Scanned by CamScanner

FETHİN YANKILARI

İstanbul'dan kaçanların Ege'deki adalara varmasından sonra, İstanbul'un düştüğü haberi her tarafa yayıldı. Mektuplar yazılarak hızlı gemilerle Venedik senatosuna ve papaya gönderildi. 29 Haziran akşamı haber İtalya'ya ulaştı. Mektup senatoda okunduğunda salonu derin bir sessizlik kapladı. Senato üyeleri korku ve şaşkınlık ile birbirlerine baktılar. Ağıtlar, çığlıklar birbirini takip etti. Kimisi saçını başını yolarken, kimisi de göğsünü yumrukluyordu.

Hristiyan dünyası bugün dahi atlatamadığı bir şoka girmişti. Kimse bu duruma inanamıyordu. Bazıları Bizans'ın yardımına gidilmediği için Avrupa'daki Hristiyan devletleri suçlarken, bazıları da Bizanslılar'ın işledikleri günahların sonucunda bunların olduğunu ifade ediyordu.

Hristiyanlar İstanbul'un Türkler'in eline geçmesini Romalılar'ın Kudüs'ü yakıp yıkması, Hazreti İsa'nın çarmıha gerilmesi ve dünyanın sonu gibi insanlık tarihindeki büyük felaketlerden birisi olarak algıladılar.

Haber yayıldıkça her yerde yeni bir Haçlı Seferi düzenleme fikri hakim oldu. Haber papaya ulaştığında, Papa V. Nicolas, "Hristiyanlığın utancıdır bu!" diye bağırmıştı. En başta papa ol-

Scanned by CamScanner

mak üzere birkaç yıl heyecanla birlik sağlamaya çalışıldıysa da, bir sonuca varılamadı.

İtalya'dan Sırbistan'a herkes sıranın kendilerine geldiğine inanıyor ve korkuyordu. Vaizler şehir şehir dolaşarak halka durumu duyurdular. İnsanların günahları yüzünden Doğu Roma'nın başkentinin Türkler'in eline geçtiği, eğer insanlar dine dönmezlerse Fatih'in Roma'ya kadar geleceğini anlattılar.

İstanbul'un Türkler'in eline geçmesi Hristiyan dünyasında birçok ağıt yakılmasına sebep oldu. Bir Venedik şiirinde Hristiyanlığa şöyle sesleniliyordu: "Ağıtlar yaksın, korkunç düşüşüme gökyüzü ve bütün Hristiyanlar! Bu ne biçim kader? Hristiyanlar'ı körleştiren günahım ne benim? Felaketin bana yaklaştığını görmedi mi onlar". Bir diğer anonim çağrıda da Hristiyanlar bir araya gelmeye çağrılıyordu: "Her şeye kadir Tanrım! Lütfunla Hristiyanlığa güç ver! Barış ve birlik sağla! Ne Yunanistan'da ne Asya'da ve ne Avrupa'da tek bir Türk kalmayana kadar kovalamamız için bize büyük bir ordu kurmayı nasip et!"

İstanbul'un fethi üzerine yakılan ağıtların en ilginçlerinden birisi Bizanslı tarihçi Dukas'ın yazdığı şu ağıttır:

"Ey şehir, şehir, bütün şehirlerin başı! Ey şehir, şehir, dünyanın dört tarafının merkezi! Ey şehir, şehir, Hristiyanlar'ın iftihar sebebi ve barbarların hezimeti! Ey şehir, şehir, içinde manevi meyvelerle dolu ikinci bir cennet! Ey cennet şimdi güzelliğin nerede? Vücut ve ruhun, manevi zarafetlerinin, faydalı kuvvetleri nerede? Solmak bilmeyen cennet yeşillikleri arasında, çok zaman evvel dikilmiş olan Hazret-i İsa efendimin, havarilerinin gömülü bulunduğu vücutları nerede? Azizlerin, şehidlerin kalıntıları nerede? İmparatorların cesetleri nerede? Yollar, mabetlerin avluları, üç yol ağızları, tarlalar, bağların çevreleri, bunların hepsi, azizlerin, soyluların, dindar adamların, rahiplerin ve rahibelerin kalıntıları ile doluydu. Bunlar şimdi neredediler? Ne büyük felaket!

Scanned by CamScanner

Ya Rab! Bize olan bu halleri hatırına getir. Nazar eyle ve maruz kaldığımız hakaretleri gör! Babalarımızdan kalma mirasımız yabancılara kaldı, evlerimiz başkalarının eline geçti. Babamız yok gibi, öksüz kaldık, annelerimiz dul kadınlara döndü. Takibata uğradık, zahmetler çektik ve rahatımız kalmadı. Babalarımız günah işlediler ve öbür dünyaya gittiler. Biz ise onların günahlarının cezasını çekiyoruz. Bizi kullar, hükümleri altına aldılar. Bunların elinden kurtulan olmadı. Başımızın üzerinde bulunan taç yere düştü. Yazıklar olsun bize! Zira günah işledik.

Ya Rab! Sen ilelebed bakisin, tahtın nesilden nesile intikal ediyor, niçin bizi tamamıyla unutuyorsun? Bizi uzun müddet terk ediyorsun?

Ya Rab! Kendi tarafına dönmemizi emret ve biz de bu emrine boyun eğerek döneceğiz ve hayatımızı eskiden olduğu gibi yeniden iyiliğe çevir. Lakin bizi tamamıyla reddettin ve bize karşı şiddetli gazaba geldin.

Şimdi şehre gelen felaketi, müthiş esareti ve acı hicreti hangi kuvvetli dil tasvir edebilecek? Maruz kaldığı felaket Kudüs'ten Babil'e veye Asurya'ya hicret etmek gibi değildir.

Ey güneş titre! Ey arz, sen de titre ve adil hakim olan Cenab-ı Hakk'ın günahlarımız için neslimizi tamamen terk ettiğinden inle! Bakışlarımızı gökyüzüne çevirmeye layık değiliz, yalnız yüzümüzü yere koyarak, Allah'a karşı "adilsin ve kararların adalete uygundur" diye bağırmalıyız. Günahlar işledik, dini kurallardan uzaklaştık. Her milletten fazla haksızlık yaptık ve bize her ne yaptıysan hakiki ve adil kararlarınla yaptın. Böyle olmakla beraber, Ya Allah! Bize merhamet et, biz de duadan geri durmayacağız".

Scanned by CamScanner

ÇANDARLI NİÇİN ÖLDÜRÜLDÜ?

II. Murad'ın veziriazamı Çandarlı İbrahim Paşa'nın büyük oğlu olan Halil Paşa, sülalesinin birçok ferdi gibi medreseden yetişmişti. 1420'li yıllarda kazaskerlik yaptı. Babasının 1429'da ölümü üzerine veziriazam oldu. 1444'e kadar Çandarlı Halil Paşa açısından her şey yolunda idi. II. Murad veziriazamına güvendiği için, devlet işlerinde kendi başına hareket etmesine izin veriyordu.

II. Murad, 1444'te tahttan ayrılarak, yerine hayattaki tek oğlu Şehzâde Mehmed'i geçirdi. Ancak tahta geçen II. Mehmed'in henüz 12 yaşında olması büyük bir buhrana sebep oldu. Çandarlı Halil Paşa, Varna zaferinden sonra II. Murad'ı tekrar tahta çıkarmak için cülus hazırlıklarına başladı. Ancak II. Murad, bunun oğlunun istikbali için tehlikeli olacağını düşündüğünden tekrar hükümdar olmadı, oğlunu tahtta bırakarak Manisa'ya gitti. Ancak II. Mehmed, 1446'da Balkanlar'ın tekrar karışması ve Çandarlı Halil Paşa'nın desteği ile çıkan yeniçeri ayaklanması sonucunda tahtı babasına bırakmak zorunda kaldı.

İlk hükümdarlığı başarısız olup, tahttan inmek zorunda kalan II. Mehmed, kendisini tahttan indirten Çandarlı Halil Paşa'yı unutamıyor, onunla hesaplaşacağı günü bekliyordu. 1451'de babasının ölümü üzerine II. Mehmed'in ikinci kez tahta geçişi rahat olmadı.

Scanned by CamScanner

Tahta çıktığı sırada ayaklanan yeniçeriler Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın nüfuzu ile zorla sakinleştirilebildiler. II. Mehmed bu kargaşa ortamı ve yeniçerilerin üzerindeki nüfuzu yüzünden Çandarlı Halil Paşa'yı görevinden uzaklaştıramadı, ancak onun çevresini dağıtarak kendi adamlarını Divân-ı Hümâyun'a aldı.

İstanbul kuşatması boyunca Çandarlı Halil Paşa, kuşatmanın kaldırılması için çabaladı, durdu. Çandarlı II. Murad'ın barış siyasetini devam ettirmek istiyor, Batı'dan büyük bir Haçlı ordusunun gelmesinden korkuyordu. Ama korktuğu bir şey daha vardı. Fetih gerçekleşirse büyük bir güç kazanacak olan sultan, sevmediği ve kendisine engel olarak gördüğü veziriazamını ortadan kaldırabilirdi.

Kuşatma sırasında Osmanlı ordusu birçok defa zor duruma düştü. Her defasında veziriazam "Bizans'ı vergiye bağlayalım, çekilelim. Yoksa devletimiz 1444'te olduğu gibi zor durumlara düşebilir. Avrupa'dan Haçlı ordusu gelebilir" diyordu. II. Mehmed, Çandarlı Halil Paşa'nın kuşatmanın kaldırılması yönündeki baskılarına Zağanos Paşa, Şehabeddin Paşa ve Akşemseddin'in desteğiyle karşı koyabildi.

Artık Fatih ünvanını almış olan II. Mehmed, İstanbul'un fethinden iki gün sonra 1 Haziran'da yaklaşık 24 yıldır Osmanlı Devleti'nin veziriazamı olan Çandarlı Halil Paşa'yı hapse attırdı.

Halil Paşa İstanbul kuşatmasının başından beri bu işe karşı olup Bizanslılar'la iyi geçinme taraftarıydı. Çandarlı'nın bu siyaseti, veziriazama karşı olan diğer vezirler tarafından Bizans imparatorundan rüşvet aldığı şeklinde propaganda edildi. Hatta Bizanslılar'ın Çandarlı'ya balıkların içinde çil çil altın gönderdiği dedikoduları yapıldı. Fatih, İstanbul fethedilince, Bizans başbakanı Lukas Notaras'a "Niçin teslim olmayıp, bu kadar kan dökülmesine sebep olduklarını" sorunca, "İmparatora gönderilen bazı mektuplarda direnmelerinin tavsiye edildiği" cevabını almıştı.

Scanned by CamScanner

Notaras'ın bu sözlerini veziriazamın hasımları, mektupları Bizans'a Çandarlı'nın gönderdiği şeklinde yorumlayıp, aleyhte propagandaya başladılar. Bazı rivayetlere göre Çandarlı'nın hapsedilmesinin sebebi buydu. Fatih, Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'yı Edirne'ye gönderdi. Bir süre hapiste yatan Çandarlı Halil Paşa, lehine bir tavır görülmeyince öldürüldü. Ardından Çandarlı Halil Paşa taraftarı olan bazı devlet adamları da ortadan kaldırıldı.

Bizanslılar'dan rüşvet aldığı yolundaki iddialar onu yıpratmak için çıkarılmıştı ve asılsızdı. Fatih, kendi otoritesine engel olarak gördüğü Çandarlı Halil Paşa'yı, fetihten hemen sonra rüşvet dedikodularını kullanarak ortadan kaldırttı. Dönemin Bizans ve Türk kaynakları incelendiğinde bu durum açıkça ortaya çıkar.

Çandarlı'nın ailesi ve taraftarları veziriazamın ölümünden sonra siyah elbiseler giyerek mateme girmişlerdi. Fatih, Çandarlı'nın ölümüne matem tutanlar olduğunu duyunca aşırı sinirlendi. Bir adam göndererek matem tutmakta devam etmek isteyenlerin saraya gelmelerini emretti. Siyah elbiseyle dolaşmak, Halil Paşa ile aynı kaderi paylaşmak olacaktı. Bu yüzden Çandarlı ailesi matem bile tutamadı. Hükümdarın bu davranışı, Çandarlı'ya kininin ne kadar büyük olduğunu gösterir.

Fatih Sultan Mehmed, Halil Paşa'yı öldürttükten sonra 120 bin altınlık servetine el koydu. Halil Paşa'nın vakfettiği topraklar bile müsadereden kurtulamadı.

II. Mehmed, Çandarlı'yı öldürttükten sonra devşirme sınıfından veziriazamlar tayin etti. Fatih'in veziriazamlarının sonuncusu olan Karamanlı Mehmed Paşa hariç hepsi kapıkulu kökenlidir. Böylece, Osmanlı hükümdarları aristokrat Türk ailelerinin nüfuzlarından kurtuldular. Ancak her şey devşirmelere bırakılmayıp, dinî, idarî ve malî bürokrasi Türk kökenlilerden teşkil edildi. Böylece kapıkulları ile Türkler arasında bir denge kurularak devlet yönetiminde tek söz sahibinin padişah olması sağlandı.

Scanned by CamScanner

II. Bâyezid döneminde babası zamanında devletleştirilmiş toprakları sahiplerine geri verildi. Çandarlı ailesi de topraklarını geri alanlar arasındaydı. Bu dönemde Çandarlı ailesinin itibarı iade edildi. Devlet hizmetinden uzaklaştırılmış Çandarlılar, memuriyetlerde yeniden vazife yapmaya başladı. Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, 1498-1499'da II. Bâyezid'a veziriazamlık yaptı. II. Bâyezid, babasının el koyduğu Çandarlı ailesinin mallarını da iade etti.

II. Bâyezid döneminde, daha önce Fatih dönemi tarih kitaplarında rüşvetçi olarak suçlanan ve hain olarak zikredilen Çandarlı Halil Paşa'nın statüsü de değişti. Vakfiyelerde ve bu dönemde yazılmış tarih kitaplarında Çandarlı Halil Paşa, "şehid" veya "mazlum şehid" olarak anıldı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN FETİH'TEN SONRAKİ SİYASETİ

İstanbul'un fethi genç padişaha sonsuz bir kudret ve otorite sağlamıştı. Fetih öncesi büyük kargaşalıklar içerisinde çalkalanan Osmanlı Devleti bu fethin getirdiği büyük prestijle hem İslâm dünyasının en parlak devleti haline geldi, hem de düşmanları üzerinde psikolojik yılgınlık yarattı. Fatih, fetihten hemen sonra iktidarını sınırlayan Çandarlı'yı görevden aldı ve bir müddet sonra öldürttü. Aynı şekilde hükümdarlığı üzerinde bir tehdit olarak gördüğü Orhan Çelebi de fetih sırasında ortadan kalkmıştı.

Halil İnalcık, Fetih sayesinde II. Mehmed'in kendisini cihanşümul bir imparatorluğun temsilcisi olarak gördüğünü, mutlak ve hudutsuz bir iktidar kazandığını belirtir. Bu durum, merkeziyetçi devletin kurulabilmesini ve devamlı fütuhat faaliyetlerinde bulunulabilmesini sağladı. Fatih'in cihanşümul hakimiyet fikrinin temelleri geniş bir yelpazeden oluşuyordu: Türk-Moğol hükümdarlık geleneği, İslâmî hilafet telakkisi ve Roma imparatorluk fikri. Fatih, fetihten sonra kendini Roma İmparatorluğu'nun yegâne varisi sayarak, Bizans İmparatorları ile akraba bütün sülaleleri (Trabzon Rum imparatorluğu, Mora Despotları vs) ortadan kaldırmak için faaliyete geçmişti.

Scanned by CamScanner

Timur'dan sonra canlanan eski Türk gelenekleri bu devirde daha da ön plana çıkarılmıştı. Fatih'in bir torununa Oğuz Han, diğerine ise Korkut ismi verilmesi bu anlayışın ne kadar ön plana çıktığını gösterir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundaki en önemli vasıta olan ve "Fetret Devri" sebebiyle bir müddettir tam olarak uygulanmayan gaza siyaseti de tekrar canlandı. Fatih kendisini İslâm âleminde gazanın en büyük temsilcisi ve İslâm dünyasının koruyucusu olarak görüyordu. Büyük oğluna Osmanlı Devleti'nde gazanın ve fütuhatın en önemli temsilcilerinden Yıldırım Bâyezid'in adının verilmesi manidardır. En küçük oğluna ise İran'ın en ünlü hükümdarlarından Cem'in adının verilmesi onun hükümdarlık anlayışının sınırlarının ne kadar geniş olduğunu gösterir. Halil İnalcık, Fatih'in şahsında Türk-İran-İslâm ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren *Osmanlı padişahı* tipinin doğduğunu belirtir.

Scanned by CamScanner

YENİÇAĞ'IN BAŞLANGICI

İstanbul'un fethi ile Ortaçağ'ın kapandığı ve Yeniçağ'ın açıldığı hemen hemen herkesin bildiği klişeleşmiş bir laftır. Gerçekte bir çağ açılıp kapanmış mıdır? Yoksa bu bizim kabul ettiğimiz bir tasnif midir?

İstanbul'un fethinin, Batı Hristiyanlık dünyasında büyük bir şok yaratması ve fethin akabinde Avrupa'ya giden Bizanslı bilim adamlarının Rönesans'ı başlatmaları yüzünden Yeniçağ'ın başlangıcı olarak kabul edildiği söylenir. İstanbul'un fethi gerek Hristiyan dünyası, gerekse İslâm dünyası açısından önemlidir. Fakat Rönesans'ın başlaması ile Bizanslı bilim adamlarının bir ilgisi yoktur. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında yazılan tarih kitaplarında Rönesans'ı İstanbul'un fethi sebebiyle kaçan Bizanslılar'ın hazırlamış oldukları yazılmıştı. Ancak daha sonra yapılan araştırmalarda durumun böyle olmadığı anlaşılmıştır.

Ortaçağ'ın bitip Yeniçağ'ın başladığı tarih konusunda bir mutabakat yoktur. Bugün için Türk tarihçilerin dışında İstanbul'un fethini Yeniçağ'ın başlangıcı olarak kabul edenlerin sayısı çok azdır. Genel olarak Yeniçağ, Amerika'nın keşif tarihi olan 1492 yılı ile başlatılmaktadır. Matbaanın 1440'lı yıllardaki icadını da, yeni bir çağın başlangıcı olarak kabul edenler vardır. Fa-

Scanned by CamScanner

kat bütün bu tarihler Avrupa milletlerinin Yeniçağı'nın başlangıcını gösterir.

İstanbul'un fethi, Türkler'in daha önceki tarihlerinde eşine rastlanılmayan, dünya siyasetine yön veren bir imparatorluğun kuruluşuna vesile olduğu için Türk tarihinin Yeniçağı'nın başlangıcıdır.

Scanned by CamScanner

FATİH KAÇ DEFA TAHTA GEÇTİ?

Tarih kitaplarında genellikle Fatih üç defa tahta çıkmış gibi gösterilir. Bunlardan birincisi 1444'te babasının tahtı bırakması üzerine, ikincisi Varna Savaşı sonrasında, üçüncüsü de babası öldüğü zaman. Halil İnalcık hocamız ısrarla bu bilginin yanlışlığını vurgular.

Varna Savaşı'nda II. Murad tekrar tahta geçmemiştir. Sadece ordunun komutanlığını üstlenmiş, savaşın ardından da Manisa'ya gitmiştir. Varna Savaşı'ndan sonra İslâm ülkelerine gönderilen fetihnâmeler II. Mehmed adına yazılmış, cevaplar da ona hitaben gelmiştir. Bunlar açıkça II. Murad'ın Varna Savaşı sırasında tahta tekrar geçmediğini gösterir. Bu durumda II. Murad'ın, 3 Şubat 1451'deki ölümü üzerine, 18 Şubat'ta tahta geçen Fatih üçüncü defa değil ikinci kez hükümdar olmuştur.

Scanned by CamScanner

FETHİN KAYNAKLARI

İstanbul'un fethi hakkında Türk kaynakları çok az bilgi verirler ve aralarında tutarsızlıklar vardır. İstanbul'un fethi ile ilgili bilgilerimizin çoğunu Bizans ve Latin kaynaklarından öğreniyoruz.

Aşıkpaşazâde, Tursun Bey, İbn Kemal, Tacizâde Cafer Çelebi, Kıvamî, Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi, İdris-i Bitlisî, Oruç Bey, Karamanlı Mehmed Paşa, Şükrullah, Sarıca Kemal, Gelibolulu Mustafa Âlî, Mehmed Neşrî, Enverî, Lütfi Paşa, Muhyiddin Çelebi, Nişancı Mehmed Paşa, Hoca Saadeddin, Evliya Çelebi, Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, Zaim Mehmed, Mustafa Cenabî, Hezarfen Hüseyin, Müminzâde Hasib, Abdulgaffar Kırımî, Abdurrahman Hibrî, Ahmed Süheylî, Şaban Şifahî ve Müneccimbaşı Ahmed Dede gibi çağdaş veya daha sonra yaşamış olan birçok Osmanlı tarihçisinin eserleri ile *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar*da İstanbul'un fethinden bahsedilir. Ancak Türk tarihçilerinin eserlerinde fethe dair verilen bilgiler son derece azdır. İstanbul'un fethi sırasında bu bahsettiğimiz tarihçilerden Aşıkpaşazâde ve Tursun Bey hazır bulunmuşlardır. Osmanlı tarihçileri arasında İstanbul'un fethine dair en geniş bilgi Tursun Bey'in tarihinde bulunur.

Mikhail Kritovulos, Laonikos Khalkokondyles, Mikhail Dukas, Nicolo Barbaro, Polonyalı Mihailoviç, Tedaldi, Sphrantzes,

Scanned by CamScanner

Sakızlı Leonardo, Riccherio, Lomellino, Dolfin, Kievli İsodor, Samuele, Nestore Skender gibi Bizanslı ve Latin tarihçilerin eserlerinde veya yazdıkları mektuplarda İstanbul'un fethi ile ilgili önemli bilgiler bulunur. Özellikle Dukas, İstanbul'un fethini teferruatlı olarak anlatır, ancak fetih sırasında İstanbul'da bulunmadığından verdiği bilgilerde tutarsızlıklar vardır.

Scanned by CamScanner

İSTANBUL'UN İMARI

Fetihten önce İstanbul ölü bir şehirdi. Şehir, 1204'te Latinler tarafından işgalinden sonra uzun bir gerileme dönemine girmişti. İşgal süresince adeta köye dönmüş, şehir bağlar ve tarlalarla dolmuştu. Patrik Scholarios, İstanbul'u "büyük bir kısmı boş, yoksullukla perişan olmuş harabe bir şehir" olarak tasvir eder.

Fatih Sultan Mehmed müstakbel başkentinin, ellerine harabe bir şehir olarak düşmesini istemediğinden, son hücumu yapmaya karar verdiğinde Bizans imparatoruna, şehri yağmadan korumak için teslim etmesi gerektiğini teklif ve buna karşılık kendisine Mora despotluğunu vaat etti. Ancak Bizanslılar şehri teslim etmeye niyetlenseler bile müdafaaya iştirak eden Latinler karşı çıktılar.

Fetih öncesi, şehirde yaşayanların bir kısmı İstanbul'u terk etmiş ve kaçmış, geri kalanlar da ordu tarafından esir alınmıştı. Fatih, fetihten sonra ilk iş olarak, şehri sadece eski hâline getirmek için değil, fakat mümkün olduğunca daha mükemmel bir şekilde imar ve iskân etmek için harekete geçti. İstanbul'u tekrar siyasî ve iktisadî bir imparatorluk merkezi yapmak için büyük bir enerjiyle çalıştı. Halil İnalcık hocamızın deyimiyle bütün hükümdarlığı süresince Fatih'in yegâne zihnî meşguliyeti, İstanbul'u, imparatorluğunun hakikî merkezi yapmak olmuştu.

Scanned by CamScanner

Sultan, esir alınan çok sayıda Rum'un, sahiplerine fidyelerini ödemeleri şartıyla serbest bırakıldıklarını irade etti. Fidye parasını kazanmalarına imkân sağlamak için, inşaatlarda çalışmalarına izin verdi. Şehirden kaçanların geri dönmeleri hâlinde, evlerinin kendileri için tamir edileceğini bildirdi.

İstanbul'dan ayrılmadan önce surların restorasyonunu ve Yedikule'de müstahkem kale yapılmasını emretti. Aynı zamanda şehrin merkezinde, şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerde bir saray inşa edilmesini buyurdu.

Şehrin yeniden imar ve iskânı için derhal Anadolu'dan ve Rumeli'den insan getirtti. Anadolu'dan 4.000 ve Rumeli'den yine 4.000 ailenin getirilmesini emretti. Boş evler yeni yerleşenlere bedava dağıtıldı. Silivri ve Galata halkı İstanbul'a nakledilerek burada yerleştirildi.

Fatih, seferleri müddetince, fethettiği şehirlerin zenginlerinden, sanatçılarından ve tüccarlarından bir kısmını sürgün olarak İstanbul'a getirdi. Savaş esirleri arasındaki çiftçiler sultanın kulları olarak, İstanbul'a gıda maddeleri temin etmek için şehir etrafında kurulan kasaba ve köylere yerleştirildi. Seferleri sırasında Eski ve Yeni Foça, Argos, Amasra, Trabzon, Mora, Midilli, Eğriboz, Taşoz, Semadirek, Kefe ve Mengüp'ten Hristiyanlar, Konya, Larende, Aksaray ve Ereğli'den ise çok sayıda Müslüman ve Hristiyan nakledildi. Her grup, İstanbul'a gelişlerinde başka bir mahalleye yerleştirildi ve çoğu zaman bu mahalleye eski memleketleri olan şehrin ismi verildi. Fatih'in, malî teşvikleri ve Osmanlı'nın dinî müsamahası sayesinde Almanya ve İtalya'dan çok sayıda Yahudi göç etti. Ermeni Patrikliği İstanbul'a taşındı.

Köprüler ve yollar tamir edildi. Kaldırımlar yapıldı. Su kanalları ve su kemerleri tamir edilerek şehrin yeterli suya kavuşturulması sağlandı.

Scanned by CamScanner

Saray 1464'te tamamlandı. Daha sonra Topkapı Sarayı ismiyle anılan Yeni Saray'ın inşasına başlandı. Fatih, şehrin merkezine bina edilen Yeni Saray'ın yanına küçük bir çarşı yapılmasını buyurdu. Bu Büyük Bedesten olarak adlandırılan Kapalı Çarşı'nın inşasıyla İstanbul, hâlâ önemini koruyan bir ticaret merkezine kavuştu.

1459'da Fatih, İstanbul yakınında Hz. Muhammed'in sahabesi olan Ebu Eyyüb-i Ensârî'nin şehid düştüğü yerde bir cami ile bir türbe, bir medrese ve bir imaret yaptırdı ve Bursa'dan getirilen göçmenler buraya yerleştirildi. Eyüp, Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra İslâm dünyasının en önemli bölgesi oldu.

Fatih'in izinden giden diğer vezirler ve ileri gelen şahıslar, şehrin her bölgesinde vakıflar yoluyla çeşitli müesseseler meydana getirdiler. İstanbul, kamu hizmeti ve dinî gayelerle hareket eden devlet adamları, nüfuzlu ve zengin şahıslar eliyle kurulan vakıf müesseselerinin meydana getirdiği külliyelerle büyüyüp gelişti. Böylece İstanbul, Fatih'in hayatında saraylar, hanlar, kervansaraylar, çarşılar, pazarlar, hamamlar ve medreselerle kaplanarak mâmur bir Türk şehri hâline geldi. Nüfusu artan, imar faaliyetleri ve ticareti canlanan İstanbul eski parlaklığına kavuştu ve 16. yüzyılda Avrupa'nın en büyük şehri oldu.

Scanned by CamScanner

ÇİZMESİ AYAĞINDAN HİÇ ÇIKMADI

Sultan II. Mehmed, 1453'te İstanbul'u fethedip "Fatih" ünvanını almıştı. Ancak Türk tarihinin en büyük hükümdarı bir yıl sonra 1454'te Sırbistan seferine çıktı. Ardından Karadeniz bölgesindeki Ceneviz kolonileri ile Boğdan'ı vergiye bağladı. 1455'te ikinci defa Sırbistan seferine çıktı. Güney Sırbistan'daki Vılkili'ni Lab Vadisi'ndeki gümüş madenleriyle birlikte ele geçirip, Sırplar'ı Macarlar'dan ayırıp Osmanlı'ya bağladı. 1456'da babası II. Murad'ın alamadığı Belgrat'ı kuşattı, ancak fethedemedi. Aynı yıl Enez, İmroz ve Limni fethedildi. 1457 yılı Arnavutluk'taki Osmanlı kuvvetlerinin İskender Bey'le mücadelesiyle geçti. Aynı yıl Şehzâde Bâyezid ve Şehzâde Mustafa'nın sünnet düğünlerinin yapılması yüzünden de sultan sefere çıkmamıştı.

Osmanlı sultanı fetihlerine devam ederken bütün Avrupa korku içerisinde, çaresizce bekliyor, birçok ülkede "acaba bu yıl Türkler ülkemize gelirler mi?" diye düşünülüyordu.

1458'de Veziriazam Mahmud Paşa Güvercinlik başta olmak üzere Sırbistan'ın ele geçirilememiş bölgelerini fethederken, Fatih Sultan Mehmed de Mora'da idi. İki ordu Üsküp'te buluşup kışı orada geçirerek çekilmelerini bekleyen düşmanlarını şaşırttı. Osmanlı ordusu Macar ordusunu püskürttükten sonra Edirne'ye döndü. 1459'da

Scanned by CamScanner

sefere çıkan Fatih'e, Sırplar Semendire'nin anahtarlarını verdiler. Böylece Sırbistan doğrudan Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Sırbistan seferini erken bitiren Fatih, Anadolu'da yeni bir sefere çıkarak Amasra'yı fethetti. 1460'ta ikinci defa Mora seferine çıktı ve sahilde Venedik'e ait Modon dışında yarımadanın tamamını Osmanlı topraklarına kattı. 1461'de Kuzey Karadeniz seferine çıkan Osmanlı Sultanı, Candaroğulları Beyliği'ni itaat altına aldıktan sonra Trabzon Rum İmparatorluğu'nu ortadan kaldırıp Anadolu'nun Türkleşmesi-İslâmlaşması yolundaki büyük adımlardan birini daha attı.

Fatih Sultan Mehmed'in seferleri bitip tükenmek bilmiyordu. 1462'de Eflak seferine çıkıp, Kazıklı Voyvoda'yı cezalandırdıktan sonra aynı yılın Eylül'ünde Midilli'yi fethetti. 1463'te Fatih'in komutasındaki ordu Bosna'yı Osmanlı topraklarına katarken, Mora'da Argos fethedildi. Argos'un fethi, Osmanlılar'ın deniz kuvvetlerinin zayıflığı yüzünden uzun süredir çatışmaktan kaçındıkları Venedik'le savaşa sebep oldu ve bu harp 1479'a kadar 16 yıl sürdü.

Venedik, Arnavutluk, Macaristan, Papalık ve Balkanlar'daki Hristiyan prensliklerle ittifak yaparak Osmanlılar'a karşı cepheyi genişletmişti. 1464'te Venedik hâkimiyetine girmiş olan Mora kurtarıldı. Çanakkale Boğazı'na Sultaniye ve Kilitbahir Kaleleri inşa edilerek, Boğaz güvence altına alındı. Fatih, 1466 ve 1467'de Arnavutluk hâkimi İskender Bey'e karşı iki sefer yaptı. Fatih'i uzun süre uğraştıran İskender Bey'in 1468'de ölümü üzerine Arnavutluk'ta Osmanlılar'a karşı direniş azaldı. Aynı yıl Fatih, Karamanoğulları Beyliği'nin büyük bir kısmını Osmanlı topraklarına kattı.

Ege adalarından Mora'ya kadar birçok cephede Venedik'le savaş sürerken, Osmanlı orduları fetihlere devam ediyordu. Fatih, 1470'te Ege'nin önemli adalarından Eğriboz'u fethetti. 1471'de Fatih Sultan Mehmed'e karşı kurulan cephe iyice genişlemişti. Venedik, Akkoyunlular, Rodos Şövalyeleri ve Karamanoğulları bir araya gelmişlerdi.

Scanned by CamScanner

Veziriazam İshak Paşa, 1471'de Karaman seferine çıkıp Niğde ve Larende'yi fethederken, Gedik Ahmed Paşa da Alanya'yı aldı. 1472'de Gedik Ahmed Paşa, dağlık bölgelerdeki Karamanoğlu kalelerini de bir bir ele geçirdi. Aynı yıl, Karamanoğulları'na yardım için harekete geçen Akkoyunlular Tokat'ı, ardından da Karaman bölgesini işgal etti. Akkoyunlular'ın tahribatı ve saldırganlığı üzerine iki devlet arasında 11 Ağustos 1473'te Otlukbeli Savaşı meydana geldi. Fatih, bu savaşta büyük bir zafer daha kazandı. Gedik Ahmed Paşa, 1474'te Karaman topraklarına yeni bir sefer düzenleyerek elden çıkan kaleleri geri aldı.

1474'te bir taraftan Erdel'e akınlar yapılırken, diğer taraftan Arnavutluk'ta İşkodra kuşatıldı. 1475'te Kırım'daki Ceneviz kolonileri ortadan kaldırılarak Kırım Hanlığı, Osmanlı Devleti'ne bağlandı. 1476'da Fatih, Boğdan seferinde iken, Macarlar Osmanlı topraklarına girerek Böğürdelen'i işgal etti. Fatih, askerin yorgunluğuna bakmaksızın kış ortasında Macar Kralı Matyas Corvinus'a karşı sefere çıktı. Bu arada Venedik'le olan savaş bütün hızıyla devam ediyordu. 1477'de İtalya'ya giren Osmanlı akıncıları Venedik önlerine kadar ilerlemişlerdi. 1478'de Arnavutluk seferine çıkan Fatih, İşkodra ve Akçahisar'ı fethetti. Bu başarılar üzerine Osmanlı ordularına karşı artık dayanamayacağını anlayan Venedik'le, 25 Ocak 1479'da barış yapıldı. Aynı yıl Macaristan topraklarına giren Osmanlı orduları birçok yeri fethettiler.

En büyük düşmanı Venedik'i pes ettiren Fatih'in yeni hedefi Ege Denizi'ne tamamen hâkim olmak ve İtalya'yı fethetmekti. Gedik Ahmed Paşa, 1479'da Ayamavra, Zenta ve Kefalonya adalarını aldı. 1480'de iki Osmanlı ordusu sefere çıktı. Mesih Paşa komutasındaki ordu Rodos'ta başarısız oldu. İtalya seferine çıkan Gedik Ahmed Paşa ise Otranto'yu fethetti. Otranto'yu üs yapan Osmanlı kuvvetleri akınlara başladı. Bu sefer, Roma'nın fethi için bir başlangıçtı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN KAHRAMANLIĞI

Orta Avrupa'nın kilidi sayılan Belgrad, Osmanlılar tarafından ilk defa 1441'de II. Murad döneminde kuşatılmış, ancak fethedilememişti.

Fatih'in İstanbul'dan sonraki en büyük hedefi Belgrad'dı. Avrupa yönündeki fetihler için Belgrad muhakkak alınması gereken bir şehirdi. İstanbul'dan sonra Batı'nın en önemli kalesi Belgrad ondan sonra ise Viyana idi. Durum Batılılar ve özellikle Papalık için de çok kritikti. Belgrad'ın Türkler'e terk edilmesi Viyana'ya kadar olan bölgeyi işgale açık halde bırakmaktı. Papalık da burada kaybedilen bir Haçlı seferinin otoritesi için büyük bir yıkım olacağının farkındaydı. Belgrad'da Türkler'in yenilgiye uğratılması İstanbul'un tekrar geri alınmasını sağlayabilirdi.

Tüm bunları düşünen Fatih Sultan Mehmed, Belgrad meselesini çözmek için 1456'da şehri kuşattı. Kuşatma için büyük bir ordu toplamış, Tuna Nehri'ne bir donanma gönderip, kalenin surlarını yıkmak için yüzlerce top döktürmüştü. Macar hakimiyetindeki Belgrad, yaklaşık 30 bin kişi tarafından savunulmaktaydı.

Belgrad'ın kuşatıldığını haber alan Papalık, İtalyan papaz Capistrona'yı destekleyerek 60 bin kişilik bir ordu topladı. Ayrıca Macar komutanı Hünyadi de bir donanma oluşturarak Tuna

Scanned by CamScanner

yönünde harekete geçti. Tüm bu yardım hareketlerinden casusları vasıtasıyla haberdar olan Fatih Sultan Mehmed harp meclisini topladı ve donanma komutanı Dayı Karaca Bey'in tavsiyesi üzerine Tuna'daki Türk donanmasının Sava'ya geçirilmesi gerektiği görüşü kabul edildi. Bunun için çözüm yolları tartışılırken Fatih, gemilerin Tuna'dan Sava'ya kara yoluyla taşınmasını önerdi ve kısa sürede gerekli hazırlıklar tamamlanarak donanmanın bir kısmı Sava tarafına geçirildi.

Şehrin yardım gelmeden fethedilmesini isteyen Fatih, Haziran ayında tüm toplara ateş emrini verdi. Top seslerinden yer ve gök inlerken mancınıklardan atılan taşlar geçilemez denilen Belgrad'ın surlarında büyük gedikler açıyordu. Açılan gediklerden Türk askerleri içeri girmeye çalışırken üzerlerine dökülen yanıcı maddelerle kavruluyor, ya da atılan taşların altında can veriyorlardı. Kıran kırana yapılan savaşta kalenin fethi çok yakın bir gelecekte gerçekleşecek gibiydi. Kaledekiler ise hem açılan gedikleri kapatmaya çalışıyor, hem de sürekli uzakları gözetleyerek gelecek yardımcı kuvvetleri dört gözle bekliyorlardı. Kuşatmanın bu en şiddetli anında Hünyadi Yanoş'un komuta ettiği Haçlı ordusunun Petervaradin'e kadar geldiği haberi Osmanlı orduğahına ulaştı. Bunun üzerine harb meclisi tekrar toplandı ve burada son hücumun en kısa sürede yapılması kararlaştırıldı. Bu arada Haçlı ordusu Belgrad Kalesi karşısına orduğahını kurdu. Bu, Türk tarafını daha da telaşlandırdı. Ayrıca Tuna Nehri üzerindeki donanma savaşında Haçlı birliklerinin başarılı olması Fatih'i son hücumu bir an önce yapmaya zorladı ve 22 Temmuz'da son hücum emri verildi. Önce top ve mancınıklarla surlara büyük bir darbe vuruldu. Sonra her gruptan asker metris ve merdivenleri kalenin surlarına dayayıp, surları aşmaya çalışırken, bazıları da açılan gediklerden içeriye girmeyi başardı. Ancak içeri giren askerler ganimet için yağmaya başlayınca bir gün önce kaleye yardıma gelen dinç Haçlı kuvvetleri Türk birliklerini geri püskürttü. Türk tarafında tam bir kargaşa hakimdi.

Scanned by CamScanner

Osmanlı ordugâhındaki şaşkınlığı fark eden Haçlı kuvvetleri var güçleriyle saldırıya geçtiler. Fatih Sultan Mehmed bu hezimet karşısında sinirinden dudaklarını ısırarak kanattı. Yeniçerilerin bile dağıldığını gören Fatih yanındaki yeniçeri ağasını ağır bir şekilde azarladı. Haçlı askerlerinin padişahın olduğu yere doğru yöneldiğini gören devlet adamları, Fatih'e geri çekilmeyi önerdiklerinde sultan, "Düşmandan yüz çevirmek bozgunluk alametidir" diyerek teklifi reddetti. Böyle bir geri çekiliş Fatih'in elde ettiklerinin tamamını kaybetmesine ve ülkenin Haçlı istilasına maruz kalmasına sebep olabilirdi. Bunun farkında olan Fatih bu duruma düşmekten, memleketin Haçlı askerinin ayakları altında ezilmesini görmektense savaş meydanında mertçe savaşarak ölmeyi tercih etti.

Etrafında birkaç kişiden başka kimsenin kalmadığı II. Mehmed düşman askerlerinin üzerine atını sürerek bizzat savaşa katıldı. Üzerine yürüyen üç Haçlı askerini öldürdü ama kendisi de başından ve baldırından kılıç darbesi aldı. Dağılmış vaziyetteki Türk ordusu padişahlarının bu hâlini görünce tekrar toparlandı ve Haçlı ordusunu Belgrad Kalesi'ne çekilmeye mecbur ettiler.

Türk ordusu toplanıp Haçlı ordusun peşine düştüğü bu sırada devlet büyükleri yaralı padişahı adeta zorlayarak savaş meydanından uzaklaştırdılar. Böylece Fatih'in şahsi kahramanlığı sayesinde büyük bir hezimet önlenmişti. Bu savaşta Türkler'in en büyük rakibi ve Macarlar'ın en önemli kahramanı Hünyadi ile Haçlı birliklerinin toparlanmasını ateşli vaazları ile teşvik eden İtalyan Popai Capistrano da yaralanarak, kısa bir süre sonra da öldüler.

Bu arada Fatih'in kuşatma sırasında öldüğü haberi hızla yayıldı. Haber Kahire'ye ulaştığında, tüm şehirde yas ilân edildi. Ancak haberin gerçek olmadığı öğrenildiğinde şehir sokakları bayram yerine döndü ve günlerce eğlenceler tertip edildi.

Scanned by CamScanner

FATİH VE KIRIM

Altınordu'nun zayıflamasından sonra kurulan hanlıklardan biri de Kırım Hanlığı'ydı. 1441'de Hacı Giray tarafından kuruldu. İstanbul'un fethinden sonra Kırım Hanlığı Osmanlılar'la irtibat kurup Cenevizliler'e karşı ittifak yaptı. 1454 yazında Osmanlı-Kırım müşterek kuvvetleri Kefe'yi kuşattı. Cenevizliler, Osmanlı sultanına ve Kırım Hanı'na yıllık vergiye bağlandı.

Kırım Hanlığı'nda, kurucusu Hacı Giray'ın 1466'daki ölümünden sonra oğulları arasında taht mücadeleleri başladı. Şirin Beyi Eminek, Cenevizlilere karşı Osmanlılar'dan yardım istedi. Bu fırsatı değerlendiren Fatih, 1475'de Gedik Ahmed Paşa komutasındaki bir donanmayı Kırım'a gönderdi. Cenevizliler'in elindeki Kefe ve Kırım'ın sahil kesimi ele geçirildi.

Gedik Ahmed Paşa tarafından hapisten çıkarılan Mengli Giray, Ceneviz dostu olan Nur Devlet'in elinden hanlığı aldı. Kırım Hanı Mengli Giray, Gedik Ahmed Paşa ile bir antlaşma yaparak, Osmanlılar'a tâbi olmayı kabul etti. Hanlıkta kargaşa bir süre daha devam etti. Ancak bir süre sonra tahtı kaybeden Mengli Giray'ın 1478'de İstanbul'dan gönderilerek han olmasıyla Kırım Hanlığı huzura kavuştu. Kırım, 1783'de Rusya tarafından ilhak ediline kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun özerk bir parçası haline geldi. Seferlerde Osmanlı ordusunun önemli bir vurucu gücü oldular.

Scanned by CamScanner

FATİH VE UZUN HASAN

Fatih'in dedesi Yıldırım Bâyezid zamanında Doğu ve Orta Anadolu'da yapılan fetihler, Doğu'dan Timur tehlikesini Osmanlılar'ın üzerine çekmişti. Osmanlılar'ın ikinci defa aynı bölgeleri fethetmeleri Doğu'dan yine bir tehlikeli düşmanı, Doğu Anadolu ve İran'ı hâkimiyetinde bulunduran Akkoyunlu Türkmen Beyi Uzun Hasan'ı Anadolu'ya davet etti.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Trabzon Rum İmparatoru IV. Ioannes Kommenos'un Despina Hatun diye adlandırılan kızı Theodora'yla 1458'de evlenerek, Osmanlılar'a karşı yardım sözü vermişti. Fatih Sultan Mehmed, Trabzon seferine çıkınca Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, kayınpederinin ülkesini kurtarmak için annesi Sara Hatun'u Osmanlı İmparatorluğu'na elçi olarak gönderdi.

Sara Hatun maiyetiyle birlikte seferde olan Fatih'i Bulgar Dağı'nda buldu. Osmanlı hükümdarı kendisine getirilen hediyeleri kabul edip, Sara Hatun'a büyük saygı gösterdi ve anne diye hitap etti. Fatih, Sara Hatun'la birlikte Bulgar Dağı'nı aşıp, Trabzon seferine devam etti. Sultan, dağı geçerken birçok yerde atından inip, yürümüştü. Sara Hatun, bu durum üzerine "Hey oğul! Bir Trabzon için bunca zahmetler çekmek nedir?" diye so-

Scanned by CamScanner

runca, Fatih "Ana bu zahmetler Trabzon için değildir. Bu zahmetler İslâm dini yolunadır ki, ahirette Allah'ın karşısına çıkınca utanmayalım diyedir. Zira bizim elimizde İslâm kılıcı vardır. Eğer biz zahmete katlanmazsak bize gazi demek yalan olur" diye cevap vermişti.

Akkoyunlu hükümdarı, 1461'de kayınpederini kurtarmak için Fatih'in karşısına çıkamamıştı ama adı Avrupa'nın gündemindeydi. Avrupa'da Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilen Trabzon'un Uzun Hasan'ın eline geçtiği sanılıyor ve Akkoyunlu hükümdarının çok güçlü olduğu, sağ omuzunda haç işareti bulunduğu ve Hristiyanlar'a karşı dostluğundan bahsediliyordu. Uzun Hasan'ın Sinop'u işgal ettiği, Venedikliler'e Gelibolu'yu teklif ettiği, İstanbul'a saldıracağı konuşuluyordu. Avrupalılar, ikinci bir Timur bulmuşlardı.

Uzun Hasan, Osmanlılar'a karşı tek başına başarılı olamayacağını anladığı için, İran'da düzeni sağladıktan sonra Venedikliler'le ittifak görüşmelerine başlamış ve Avrupa'ya elçiler göndererek Osmanlı tehlikesi karşısında sinen Avrupa'yı yeniden harekete geçirmeye çalışmıştı.

Akkoyunlu-Osmanlı mücadelesinde ortalığı kızıştıran asıl hareket Uzun Hasan'a sığınan Karamanoğulları'ndan gelecekti. Akkoyunlu hükümdarı Osmanlı İmparatorluğu ile hesaplaşmaya girişmeden önce Anadolu ve Avrupa'da kendisine müttefik aramıştı. Birçok devletle ittifak yapmış olmasına rağmen işine en yarayan müttefiki Karamanlılar'dı.

Uzun Hasan'ın desteklediği Karamanoğullarının Osmanlılar karşısında mağlup olmaları yüzünden iki seçeneği vardı: Ya bu olanları kabul edecek, ya da egemenlik haklarını bir savaşla kabul ettirecekti. Sonuçta, Venedik, Macaristan ve papanın da kışkırtmaları ile Osmanlılar'a savaş açmaya karar verdi. Sanki Timur zamanları geri geliyordu. Ama Yıldırım Bâyezid'in hırsı kendisine miras kalan ve aynı amaçları güden Fatih Sultan Meh-

Scanned by CamScanner

med, Doğu'nun Türkmen asıllı hanı ile rahatlıkla boy ölçüşebilecek bir güce sahipti.

1472'de Tokat'ı işgal eden Akkoyunlu askerleri, şehirde büyük tahribat ve katliam yaptılar. Ardından Karaman bölgesini işgal ettiler. Bir Akkoyunlu elçisinin sulh meselelerini görüşmek bahanesiyle Osmanlı devlet erkânını oyalamaya çalıştığı esnada Tokat'ın tahrip edildiği haberi İstanbul'a ulaştı. Tokat'ın yakılıp, yıkıldığı haberi gelince Fatih, "Uzun Hasan'un gururu ve ululuk taslamasından bu hadisenin meydana gelmesi ihtimali var idi. Elhamdüli'llâh ki o cânib zâlim, bu cânib mazlûm göründüğü yoldan oldu. Zulüm yolunu açan, ona zulümle karşılık verenden daha zâlimdir. Eğer o, kötü fiilli maiyetine ve kuvvetine dayanur ise, benüm itimadum Allah'ın kuvvetidir. Allah'ın kuvvet ve kudretinden gayrı kuvvet ve kudret yoktur. Eğer işinin eri isen, ayağını dire yerinden kıpırdama! İşte şimdicek oraya eriştim gitti" dedi ve otağını Üsküdar'a kurdurup, derhal sefer hazırlıklarına başlanmasını emretti.

Sefer tedarikinin görülmesi için gerekli yerlere emirler gönderildi ve Veziriazam İshak Paşa azledilip yerine tekrar Mahmud Paşa tayin edildi. Mahmud Paşa, hazırlıkların hemen tamamlanamayacağı ve Karaman'a varıldığı zaman kış başlayacağı için Uzun Hasan üzerine gidilmeyeceğini, oralarda barınmanın ve orduyu beslemenin zor olacağını, Karaman'daki Akkoyunlu kuvvetlerini Şehzâde Mustafa'nın mağlup edeceğini söyleyerek, padişahı seferin bahara tehirine razı etti. Ancak Fatih seferin bahara tehirini kabul etmesine rağmen çadırını kaldırtmayarak, sefere kararlı olduğunu açıkça gösterdi. Fatih, Akkoyunlu hükümdarına şöyle bir mektup gönderdi:

"Bundan önce annenin ricasıyla pençe-i gazabımdan kurtulmuştun. Biz de seni ıslah olmuş ve sulh semtine yönelmiş kabul ederek affetmiştik. Hâlbuki senin gibi imansız bir Türkmen'in benim adaletli padişahlığım zamanında saltanat ve istiklâl dava-

Scanned by CamScanner

sında bulunması haramdır. Senin, kendin gibi birkaçına, şiddet yoluyla galip gelmene, kendi topraklarında gösterdiğin gurur ile mest olarak ve padişahlığımın hukukunu unutarak adaletli idarem altında rahat bir surette yaşayan Tokat'a ve sonra da Karaman ülkelerine askerlerini göndererek kötü karakterin gereğince ahaliye zulmettirdiğin bir takım şiddetlere başvurduğun ve rezaletlere sebep olduğun malumumuzdur. Onun için seni öldürmek ve memleketini tahrîp etmek üzere bu yılın baharında harekete karar verdik. Seni affetmek katiyen düşünülmemektedir. Beyhude zahmet çekme. Sen vilâyet yıkmayı padişahlık mı zannettin. Çekinmeden, korkmadan topraklarımıza tecavüz ettiğin için kılıcımız senin göğsünde kana bulunmalıdır. Er isen meydana gel. Kadın gibi delikden deliğe girme, hazırlıklarını yap, haber verilmedi deme. Zirâ soysuz vücudun yok edilecekdir ve bu konuda özür ve bahane bertarafdur" diyordu.

Akkoyunlu kuvvetlerini takip eden, Şehzâde Mustafa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, 19 Ağustos 1472'de Beyşehir Gölü'nün doğusunda Eflatun Pınarı mevkiinde Akkoyunlu-Karamanlı birliklerini yendiler.

Bu sırada bir Haçlı donanması Osmanlı sahillerine saldırdı. Papalık, Venedik, Napoli ve Rodos Şövalyeleri'nin meydana getirdiği Haçlı donanması 87 savaş gemisinden oluşan bir donanma idi. Uzun Hasan'la temas kurabilmek ve Karamanlılar'a yardım için Silifke ve Gorigos gibi kaleleri alıp, Karamanlı Kasım Bey'e verdiler. Böylece kıyı şeridi Uzun Hasan ile ittifaka müsait hâle getirilmişti.

Artık iki devletin karşı karşıya gelmeleri kaçınılmazdı. Osmanlılar, Akkoyunlular'ı mağlup ettikten sonra nihai sefer için hazırlanmaya devam ediyorlardı. Bütün kış, her iki taraf da nihai karşılaşmanın hazırlıklarını tamamlamaya çalıştı. Uzun Hasan, Venedikliler'le bir süredir devam ettirdiği Osmanlılar aleyhine ittifak kurma girişimlerini hızlandırdı. Venedik, Akkoyunlu hüküm-

Scanned by CamScanner

darının istediği top, topçu ustası ve çeşitli silahları birkaç gemiyle İçel sahillerine gönderdi. Ancak Osmanlılar'ın aldıkları tedbirler yüzünden bu mühimmat Uzun Hasan'a teslim edilemedi.

24 Ekim 1472'de İstanbul'da meydana gelen ve dört gün süren fırtına hem şehre, hem de ordugâha büyük zarar verdi. Karadeniz'de batan gemilerin arasında orduya arpa getiren beş büyük gemi de vardı. Fırtına yüzünden erzak ikmalinin aksaması Anadolu tarafına geçmiş orduda sıkıntıya sebep oldu. Erzak fiyatları arttı. Eskiden bir akçeye alınan şeyler on akçeye alınamazken, arpanın ölçeği üç akçeden on akçeye çıktı. Akkoyunlu askerleri Tokat, Ankara, Amasya ve Karaman'daki zahireyi de yakmışlardı. Sert geçmesi beklenen kışın yaklaşması da endişeye sebep olmuştu. Ordunun Doğu Anadolu'da nasıl besleneceği büyük bir meseleydi. Olup bitenleri, kötü bir işaret ve Allah'ın savaşa karşı olduğu şeklinde yorumlayanlar vardı. Allah'ın gazabından korkarak sultanı izlemekten vazgeçmeyi düşünenler oldu. Fırtınanın 28 Ekim'de sona ermesiyle erzak gemileri tekrar yola çıkabildi ve sıkıntı atlatıldı.

Fatih 11 Nisan 1473'te, Üsküdar'dan hareket etti. Sefer sırasında ilk başlarda herşey Osmanlılar'ın aleyhine gelişti. Herşey sanki Timur'un dehşet saçtığı günlerde yaşanan felaketlerin geri geleceğini işaret ediyordu. Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Şehzâde Bâyezid komutasındaki birlikler Şebinkarahisar'da, Akkoyunlu Zeynel Han'a yenildi. Akıncıların başında İran'a gönderilen Mihaloğlu Ali Bey, Fırat Nehri'ne kadar ilerledi. Ancak Mihaloğlu da başarısız oldu ve kalan adamları ile birlikte bir kaleye sığınmak zorunda kaldı. Rumeli Beylerbeyi Has Murad, bu durum karşısında rahat edemedi ve Türkmen hafif süvari birliklerinin kendisini beklemekte olduğu sınır topraklarını görene kadar durmadı. Uzun Hasan, burada Osmanlı kuvvetlerini kuşattı. Rumeli Beylerbeyi Has Murad, Akkoyunlu Kör Zeynel ile mücadelesi sırasında öldü. Turahanoğlu Ömer

Scanned by CamScanner

Bey, Hacı Bey, Ahmed Çelebi ve diğer Osmanlı komutanları esir alınarak, Uzun Hasan'ın karargâhına getirildiler. Mihaloğlu Ali Bey'in kardeşlerinden biri, bu savaşta ölürken, bir diğeri de esir düştü. Mihaloğlu Ali Bey ise yaralı olarak kaçmak zorunda kaldı.

Veziriazam Mahmud Paşa bu muharebeye müdahale etmeyerek geri çekilmiş, sahilde tabur tertibi alarak Akkoyunlular'ın karşı tarafa geçmesini engellemişti. Gece karanlığının bastırması ve gerek Uzun Hasan'ın gerekse Fatih Sultan Mehmed'in savaş tertibi alması üzerine bu ilk muharebe sona erdi. İki taraf da çekilme borularını çalarak askerlerini geri çağırmıştı. Bu çatışma Osmanlı tarafında büyük moral bozukluğuna yol açarken, Uzun Hasan cephesinde ise Akkoyunlu hükümdarının kendine güveni geldi ve daha önce çekindiği rakibini küçük görmeye başladı. Fatih, askerlere avans olarak dağıttığı ulufelerini bağışlayıp, yeni bahşişler verdi. Sipahilere vaadlerde bulunulurken, köleler savaşta hizmet etme şartıyla azad edildi.

Uğurlu Mehmed Bey, zaferini babasına bildirdikten sonra Veziriazam Mahmud Paşa'nın birliklerine saldırmak için izin istemiş, ancak bu harekâta başta müsaade eden Uzun Hasan, daha sonra eşi Selçuk Hatun'un tesiriyle oğlunu geri çağırmış ve Akkoyunlular önemli bir fırsatı kaçırmışlardı.

Osmanlı kaynakları bu mağlubiyetin ardından Fatih'in gördüğü bir rüyayla moral bulduğunu kaydederler. Bu rüya belki de o zaman askerin moralini ve cesareteni yükseltmek için kullanılmıştı. Fatih rüyasında kendisini pehlivan kıyafetinde Uzun Hasan ile güreşirken görmüştü. Sultan, Akkoyunlu hükümdarını ilk hamlesine mukavemet edemeyerek dizüstü düşmüşse de müteakiben bütün kuvvetini toparlayarak Uzun Hasan'ın göğsüne öyle bir darbe indirmişti ki, hasmının yüreğinden bir parça yere düşmüştü. Bu rüya tabir ettirilerek orduya dağıtılıp, askerin morali yükseltildi.

Scanned by CamScanner

Uzun Hasan, kazandığı başarının da etkisiyle Fatih'e elçi göndererek kayınpederine ait olan Trabzon'u, kızkardeşinin oğullarına ait Sinop'u ve kuzenleri olan Karamanoğulları'nın topraklarının geri verilmesini talep etti. Taleplerinin silah zoruyla yerine getirilmesini sağlayacak güce sahip olduğunu kanıtlamak için de Sultan Mehmed'e elçisiyle bir çuval darı göndermiş ve kendisiyle boy ölçüşmek istediği takdirde, askerlerinin sayısının çuvaldaki tanelerin sayısı kadar olmak zorunda olduğunu bildirmişti. Fatih ise buna cevap vermeyip, darıları elçinin gözleri önünde, bunları anında yiyip bitiren tavukların önüne attırdı. "Efendine söyle" dedi elçiye dönerek, "Bu tavuklar nasıl ki bir çuval darıyı anında yedilerse, yeniçerilerim de savaşmaya değil, keçi otlatmaya alışık olan adamlarına böyle davranacaklardır".

Kazandıkları zaferlerle gururlanan Akkoyunlular, Osmanlılar'a son darbeyi vurmaya hazırlanıyorlardı. İki ordu birbirini kollayarak, ancak karşı tarafa geçme niyeti olmadan Fırat'ın iki kıyısında yol almaya başladı. Uzun Hasan, Osmanlılar'a ilk darbeyi indirdikten sonra yine ortadan kayboldu. Bunun üzerine Fatih, Bayburt tarafına yönelerek altı gün boyunca bu yönde ilerledi. Uzun Hasan, Osmanlı ordusunu takip ediyor ve düşmanını iyice yorup, baskın yapmak istiyordu.

Osmanlı ordusu, 11 Ağustos 1473 Çarşamba günü Tercan civarında sarp bir yer olan Üçağızlı denilen yerde dinlenmek üzere ordugâh kurdu. Öğle vakti, Fırat havzasını Çoruh'tan ayıran Otlukbeli veya Başkent ismiyle anılan tepelerde Uzun Hasan'ın Gavur İshak komutasındaki birlikleri göründü. Fatih, hemen ordusuna harp nizamı aldırıp Davud Paşa ile Mahmud Paşa'yı Gavur İshak'ın üzerine gönderdi. Otlukbeli tepelerini tutmuş olan Uzun Hasan böylece Osmanlılar'ı zor bir alanda savaşa mecbur tutmuştu. Davud Paşa ve Mahmud Paşa Akkoyunlu birliklerine saldırarak tepeden inmelerini ve stratejik noktaları tutmalarını engellediler. Davud Paşa'nın Ak-

Scanned by CamScanner

koyunlu kuvvetlerini oyalaması Osmanlı ordusuna zaman kazandırmıştı.

Osmanlı ordusunun önü araba ve zincirlerle güçlendirilip, sağlam bir tabya yapıldı. Ordunun önünde tüfekli ve harbeli 10.000 yeniçeri saf tuttu. Muharebenin başlangıcı öncü kuvvetlerin çetin mücadelesine sahne oldu. Savaştan önce çalmaya başlayan mehter ve askerlerin naraları harp sahrasını kaplamıştı. Akkoyunlu birlikleri iki-üç defa Osmanlı öncülerini püskürttüyse de, sonunda Osmanlı kuvvetleri Akkoyunlu kuvvetlerini geri sürerek sancaklarının bulunduğu yere kadar püskürttüler.

Davud Paşa, şiddetli bir hücumla, Gavur İshak'ın tepeden aşağı inip yolları kontrol altına almasını engelledi ve tepeye çıkıp harp nizamı almayı başardı. Gavur İshak geri çekilerek diğer Akkoyunlu birliklerine katıldı. Fatih ordunun tepeye çıkmasını emredince, Veziriazam Mahmud Paşa komutasındaki kırmızı börklü askerler, azebler ve Anadolu süvarileri Akkoyunlular'ın üzerine saldırdı.

Akkoyunlu öncülerinin püskürtülmesi zor durumdaki Osmanlı ordusunun toparlanmasını ve dereden çıkarak Akkoyunlu ordusunun üzerine yürümesini sağladı. Muharebede klasik Türkmen savaş taktiklerini kullanan süvari ağırlıklı Akkoyunlu ordusu, Osmanlılar'ın top ve tüfek ateşi karşısında dayanamadılar. Türkmen savaşçıları ve atları alışık olmadıkları kulakları sağır eden top ve tüfek sesi karşısında ürküp, dağıldılar.

Davud Paşa'nın Anadolu askeri ile birlikte Akkoyunlular'ı oyalaması sayesinde ilk olarak Şehzâde Mustafa düzlüğe çıkıp Zeynel Mirza'ya saldırdı. İki ordu arasında şiddetli bir savaş başladı. Bir süre sonra Zeynel Mirza Osmanlı azepleri tarafından öldürüldü. Zeynel Mirza'nın öldürülmesi Akkoyunlu ordusunda moral bozukluğuna ve komuta kademesinin aksamasına sebep oldu ve Mirza'nın komuta ettiği birlikler dağıldı. Akkoyunlu ordusunun sağ kanadını çökerten Anadolu sipahileri ve azaplar Mahmud

Scanned by CamScanner

ve Davud Paşalar komutasında Uzun Hasan'ın bulunduğu merkeze yönelince, yakalanacağını anlayan Uzun Hasan "Bre hemen boz atı getirin ki o cankurtarandır" diyip, yerine Alpavut Beyi Pir Muhammed'i bırakarak boz atıyla kaçtı.

Karamanoğlu Pir Ahmed Bey, Uzun Hasan ile birlikte kaçmıştı. Osmanlı kaynakları, Akkoyunlu hükümdarı başını kurtardığına şükredip, akrabalarına "Osmanoğulları'nın adını anmamalarını vasiyet ettiğini, ailesinin de bu sözü nasihat kabul edip, kulaklarına küpe yaptıklarını" söylerler.

Otlukbeli Muharebesi'nde elde edilen zafer, Timur mağlubiyetinden sonra Osmanlılar'da ortaya çıkan Doğu'dan gelecek tehlike korkusuna son verdi. Otlukbeli Muharebesi, Osmanlılar'ın Doğu Anadolu'ya ve ticaret yollarına hakim olmalarının yolunu açarken, Akkoyunlular ise bu mağlubiyetten sonra kendilerini toparlayamadılar ve kısa bir süre sonra da tarih sahnesinden çekildiler. Ancak Akkoyunlular'dan meydana gelen boşluk Safeviler tarafından doldurulunca hem Osmanlılar için daha büyük bir rakip ortaya çıktı, hem de zamanla İran'ın dinî yapısı değişti.

Scanned by CamScanner

FATİH VE İSKENDER BEY

Osmanlı Devleti, I. Murad zamanından itibaren Arnavutluk üzerinde nüfuz kurmuştu. Venedik'le işbirliği yapıp Osmanıl hakimiyetinden çıkan İskender Bey'in babası Gjon (İvan) Kastrioti'nin II. Murad devrinde Arnavutluk üzerine gönderilen Evrenosoğlu Ali Bey'e yenilip 1423'te tekrar Osmanlı himayesini kabul etti. Tâbiliğinin garantisi olarak da, o dönemde dokuz yaşında olan en küçük oğlu Gergi'yi, yani İskender Bey'i Osmanlı sarayına rehin olarak gönderdi.

Edirne sarayında 20 yıl kalan Gergi, burada Müslüman olarak İskender ismini aldı. Bir ara Arnavutluk'taki önemli kalelerden biri olan Akçahisar'a yani Kroya'ya subaşı olarak tayin edildi. Babasının 1437'de ölümünden sonra onun topraklarının kendisine verilmemesi üzerine 1443'teki İzladi bozgunundan sonra Osmanlı ordusundan kaçıp, isyan etti. Karışık ortamdan istifade eden İskender Bey önce kuzey Arnavutluk'a giden yol üzerindeki Kocacık, yani Svetigrad Kalesi'ni, ardından Akçahisar'ı zaptetti.

İskender Bey, 1443'te Hristiyanlığa dönüp Akçahisar'ı işgal etti ve kısa sürede Türkler'e karşı direnişin sembolü oldu. Akçahisar aslında 800 metre uzunluğunda surlara sahip iki bin kişiyi barındıracak orta büyüklükte bir kaleydi. Ancak sırtını dağlara

Scanned by CamScanner

dayaması ve dik bir yamaç üzerinde kurulması kuşatmayla ele geçmesini zorlaştırıyordu.

Gergi Kastrioti ismini kullanmaya başlayan İskender Bey, Kocacık Kalesi'ni geri almak için gönderilen Evrenosoğlu İsa Bey'i mağlup edince, papa, İskender Bey'i "Haçlı Kahramanı" ilân etti. Osmanlılar'ın 1448'e kadar İskender Bey'i önemsememesi onun bölgede yerleşmesine zemin hazırladı. II. Murad yanında genç Şehzâde Mehmed ile birlikte 1448 yazında Arnavutluk'a girip, Kocacık Kalesi'ni geri aldı, ancak Macarlar'ın başını çektiği Haçlı ordusunun hareketini öğrenince Akçahisar kuşatmasını kaldırdı.

II. Murad, 1450'de tekrar gelerek Akçahisar'ı kuşattı. İskender Bey kaleden ayrılıp, çete savaşlarıyla Osmanlı ordusunu yıprattı. Dört buçuk aylık kuşatmaya rağmen kale düşmeyince II. Murad Macarlar'ın yeniden harekete geçmesinden endişelenip geri çekildi. Osmanlılar'ın başarısızlığı bütün Hristiyan dünyasında sevince neden oldu ve Papa V. Nikolas, İskender Bey'i kahraman ilân edip, Hristiyanlar'ı ona yardım etmeye çağırdı. Zamanla Fransız, Alman, Sırp, İngiliz gibi çeşitli milletlere ait maceracılar gelerek İskender Bey'e katıldı.

Fatih, 1457'de Evrenosoğlu İsa Bey'i İskender Bey'in üzerine gönderdi. İsa Bey'in yanında İskender Bey'in yeğeni Hamza Bey de vardı. İskender Bey, ülkesinin dağlık olmasına güvenerek genelde baskın ve çete harplerini tercih ederdi. Türk birlikleri dağınık bir durumda iken Mat Nehri civarında Albulena'da ani baskınla Osmanlı kuvvetlerini mağlup etti. Bir türlü durdurulamayan Osmanlılar'ı yine İskender Bey mağlup etmişti. Bu zaferi üzerine Papa III. Kalixt, İskender Bey'i "Papalığın generali" ilân edip, ona para yardımında bulundu.

İskender Bey, Fatih döneminde Osmanlı kuvvetlerine karşı başarılar kazanıp "papalığın generali" ünvanı almasına rağmen hamisi Napoli Kralı V. Alfons'un ölmesi ve Türk akıncılarının yoğun saldırıları karşısında 1460'da Osmanlı hâkimiyetini tanıdı.

Scanned by CamScanner

Ancak 1463'te Osmanlı-Venedik savaşı başlayınca Venedik'in yanında yer aldı.

Fatih, İskender Bey'in yeniden isyan etmesi üzerine bu işi artık bitirmek için 1466'da büyük bir orduyla Akçahisar önlerine geldi. Arazi çok dağlık olduğu için top götürülemiyordu. Fatih, bu yüzden Arnavutluk dağlarında dökümhaneler kurarak, top döktürdü. Ancak kalenin kısa sürede alınamayacağını anlayınca kuşatmayı Balaban Paşa'ya bırakıp, asileri kontrol altında tutmak için Orta Arnavutluk'ta 25 günde İlbasan (Elbasan) Kalesi'ni inşa ettirdi.

İtalya'ya giden İskender Bey istediği yardımı alamayınca Arnavutlar'ı örgütleyip, Akçahisar'ı kuşatan Balaban Paşa'nın üzerine yürüdü. Balaban Paşa'yı mağlup edip, Elbasan Kalesi'ni kuşattı. Bu gelişmeler üzerine Fatih 1467'de bir kez daha Arnavutluk seferine çıktı. Arnavutlutk'taki birçok yeri fethetmesine rağmen, Akçahisar'ı yine alamadı.

İskender Bey'in İstanbul'u fethettikten sonra ilerlemesi bir türlü önlenemeyen Sırbistan'ı, Mora'yı, Bosna'yı elegeçiren Fatih'i durdurması Avrupa'da büyük heyecana yol açmıştı. Papa ona "İsa'nın Pehlivanı" ünvanını verip Hristiyanlığın koruyucusu konumuna getirdi ve Türkler'e karşı savaşın liderlerinden biri olarak ilân etti. İskender Bey, 2-3 bin kadar askeriyle İtalyanlar'dan aldığı yardımlar ve vur-kaç taktikleriyle bölgenin coğrafi avantajını da kullanarak Fatih'in Akçahisar'a hakim olmasını engellemişti. Ancak 18 Ocak 1468'de 63 yaşındayken Leş Şehri'nde ölümüyle dengeler değişti.

İskender Bey'in ölümü üzerine Fatih Sultan Mehmed'in "Hristiyanlar'ın vay hâline kılıç ve kalkanlarını kaybettiler" dediği rivayet edilir. İskender Bey'in ölümünden sonra yeni bir lider çıkaramayan Arnavutlar, kendi aralarında parçalandılar. Ülkenin bir kısmını da Venedik işgal etti. Bu durum üzerine Arnavutluk kısa sürede Osmanlı hakimiyeti altına girdi. Akçahisar da 1478'de Osmanlı toprağı oldu.

Scanned by CamScanner

TRUVA'NIN İNTİKAMI

Türkler, Avrupa'da Truvalı veya Priamos'un atası Teucer'den mülhem olarak Latince Teucri olarak zikredilirlerdi. Rönesans döneminde Türkler'e, Franklar'a ve İtalyanlar'a müşterek bir ata soyundan geliş sağlayan hayalî Truva şeceresi oldukça popülerdi. Avrupalılar, Türkler'in atası olarak Truvalılar'ı gösterip, çeşitli vesilelerle Fatih'in Truva ile ilgisini kurarlardı. II. Mehmed Truva soyundan olduğu iddiasında bulunan Avrupalı hükümdarlar arasında sayılırdı.

Avrupa'da Truva'dan kurtulan Aenas'ın Roma'yı kurup, daha sonra Yunanlılar'ı yenerek Truva'nın intikamını aldığı, ancak İstanbul'un başkent olmasından sonra Roma'nın Yunanlılaşmasıyla iktidarın tekrar Yunanlılar'a geçtiği anlayışı yaygındı. Rönesans döneminde Asya'ya giden Truvalı bir grubun, yani Türkler'in geri dönerek Yunanlılar'dan tekrar intikam aldığı rivayeti ortaya çıktı. Bu düşüncenin yaygınlaşması biraz da 15. yüzyıl düşünce geleneğinden kaynaklandı. Bu fikrin varlığı sabit olmasına rağmen dile getirilmesinin ayıp addedilmesinden sonra aşırı yaygınlaşmadı.

Robert Schwoebel, Nancy Bisaha ve Margaret Meserve araştırmalarında Truva ve Türkler arasında kurulan bu bağlantıyı teferruatlı olarak anlatmışlardır.

Scanned by CamScanner

Avrupa Tarihinde Truva

Truvalılık bütün Avrupa milletleri tarihinin bir yerinde zikredilir. 8. yüzyıla ait *Historia Francorum Regum*'da Franklar'ın Truvalı kahraman Antenorum önderliğinde Simbria'ya vardıkları yazılıydı. Truva ile irtibatlandırılma Fransızlar için önemliydi, zira bu bağ onları soylulaştırıp, Antikçağ ile bağ kurmalarını sağlamıştı. Godfrey'e göre Truvalılık Almanlar'ı ve İtalyanlar'ı birleştirmekteydi. Yazara göre her iki millet de Truva'dan kaçan gruplara mensuplardı. İngiltere'de ise Britonlar'ın ve Romalılar'ın Truva sürgünü oldukları söylenmekteydi. Bütün Avrupa ulusları Truva kökenlidir diyen Milanolu Galvano Fiarma ise Franklar'ı Truva sürgünlerinin İtalyanlar'a bağlı küçük kolu göstermekteydi. Hikâyede Türkler'den bahsedilmiyordu.

Truvalı Türkler düşüncesinin kaynağı 7. yüzyılda yazılmış olan *Fredegar Kroniği* ve 12. yüzyılda *Gesta Francorum* adlı eserdi. *Fredgar Kroniği*'ne göre Türkler ve Franklar Truva'nın istilasından sonra bölgeden kaçmışlar, Franklar Pannoia'ya (Macaristan'da) ve Ren bölgesine göç ederlerken, Türkler İskit topraklarına yerleşmişlerdi.

Werner Rolewick, Turcoslar'la Francoslar'ın aynı zamanda, aynı anda aynı coğrafyada dünya tarihinde bulunduklarını belirtmişti. Nicole Gilles ise eserinde Avrupalı milletlerin hepsinin Jüpiter'den türediğini Jüpiter'in oğlu olan Danus'tan Yunanlılar'ın ve diğer oğlu Dardanus'tan ise Fransız, Venedik, Romalı, İngiliz, Türk ve Avusturyalılar'ın türediğini yazmıştı. Gilles Türkler'in menşeinin Turcoslar olduğunu söylemekteydi.

12. yüzyıl tarihçisi Tyreli William Türkler'in göçebe kültürden gelmelerinden bahsedip, Selçuklular'ın İran'da devlet kurduklarını hatırlatıp, bununla beraber Türkler'in Truva kökenli olduğunu belirtmişti. William, Truvalı Turcoslar'ı Orta Asya'dan getirterek (İskit topraklarının yerini yanlış bir şekilde doğuya kaydırmıştır), bir bakıma Fredegar'ın efsanesi ile kendisinin Selçuklu bilgisini harmanlamıştı.

Scanned by CamScanner

13. yüzyıl sonunda genelde Türkler, Fransız ve Avrupa kaynaklarında Truva Frankları'ndan soyutlanmıştı. Bunun istisnalarından biri olan Beavauisli Vincent, Türkler'in Turcoslar'dan türediğini ve Francoslar'ın kuzenleri olduğunu söylemişti.

1345'te ölen Venedik doçu ve tarihçi Andrea Dandalo, Beauvaisli Vincent'e dayanarak Türkler'in kökenlerinin Truva Kralı Priamos'un torunu Turcos'a dayandığını iddia ederken ilginç bir şekilde de Tyreli William'ın etkisiyle Türkler'in Kafkas Dağları'ndan geldiğini yazmıştı.

Dominiken Papazı Floransalı Antoninus da Beauvaisli Vincent'i takip ederek Truva'daki Turcos-Francos hikâyesinden bahsetmiş, bazı yazarların Turcoslar'la Türkler'in aynı millet olduklarına dair fikirleri olduğunu da *Chronicon*'da dile getirmişti.

15. yüzyıl öncesinde Türkler'e olumlu bakan nadir yazarlardan Coluccio Salutati (1331-1406), Türkler'in Hristiyan krallıklara karşı saldırılarının onların sahip oldukları faziletlerini örtmüş olduğunu söyleyebilen birkaç hümanistten birisiydi. Türkler'in, antik Roma ruhuna modern İtalyanlar'dan daha sadık olduğunu işaret etmişti. Ancak bu söylemi daha ziyade Hristiyan toplumuna bir eleştiriydi.

Truvalı ismini Türkler için ilk kullananlardan birisi olan Floransa Şansölyesi Salutati, 1389'da Bosna Kralı Tvrtko'yu Türkler'e karşı edindiği başarılardan ötürü tebrik ederken Türkler için "Frig" ve Truvalı demiş, sekiz yıl sonra da Morava Margrafı ile mektuplaşırken Türkler'in Truva bölgesine hakim olduklarını ima etmişti.

İstanbul'un düşmesinden sonra birçok hümanist Türkler ile Romalılar ve antik dönemin en önemli generalleri arasında kıyaslama yapmaya başladılar. Bazı hümanistler ise Roma'nın yağmalanması ve İstanbul'un düşüşünü mukayese ettiler.

Bracciolini Türkler'in kökenine atıf yapmadan Truvalı ifadesini kullanırken, Poggio Macarlar Sarmatyalı, Tatarlar İskit

Scanned by CamScanner

ise o halde Türkler de Truvalıdır demişti. Kardinal Kievli İsidor, Floransalı Platoncu Ficcino da Türkler için Truva kökenli diyenlerdendi.

Alman Felix Fabri ise Türkler'in nesebinin izini Truva Kralı Priamos'un babası Laomedan'ın zamanına kadar sürmüştü. Felix, kendi dönemindeki birçok kişinin Türkler'in Yunanlı Telamon ile Truvalı Prenses Hesione'nin oğlu Teucer'in soyundan gelmiş olduklarına inandıklarını söyler. Herkül'ün dostu olan Telamon, Truva surlarına çıkan ilk kişiydi. Ganimet olarak Kral Laomedan'ın kızı Hesione'yi kazanmıştı ve kadın ona Ajax ile Teucer'i doğurmuştu. Truva savaşlarından sonra Teucer, Kıbrıs'a gitmiş, orada Salamis Şehri'ni kurmuş ve ömrünün sonuna kadar orada yaşamıştı. Felix, bazı otoritelere göre Teucriler, yani Türkler'in bu Teucer'in soyundan geldiğini anlatır. Fakat kendisi Teucer'i Türkler'in menşei olarak kabul etmeyerek, Türkler'in Truva kökenini Priamos'un oğlu Troilos'un (Troyas) oğlu Turcos'dan sürdürür.

Felix'e göre, Truva düştüğü zaman Hector'un oğlu Franco'nun idaresindeki grup önce Almanya'ya, Franconia yöresine adlarını verdiklerini düşünüyordu. Sonra birçoğu Ren Nehri'ni geçmişler ve Fransa diyerek bugün hâlâ bulundukları bölgeye yerleşmişlerdi. Truvalı mültecilerin Turcos'un yönettiği geri kalan kısmı Asya İskityası'na yerleşmişti. Orada ibtidai bir hayat yaşayıp silâh kullanmayı unutmuşlar, koyun ve sığır beslemeye başlamışlardı. Hayat tarzlarından dolayı Makedonyalı İskender onları Yahudiler'le birlikte dağlara sürmüştü. Sonra bir kısmı kaçıp, İran'a yerleşmişler ve güçlenip çoğalmışlardı. Nihayet birçok mücadeleden sonra İranlılar onları kovmuştu. Fakat 900 yılı civarında içlerinden seçtikleri bir kral, onları İran'a geri götürmüştü. İranlılar'ı yenip boyun eğdirdikten sonra Medler'e ve Araplar'a saldırmışlar, Suriye ve Mısır'a inip, Doğu'nun bütün krallıklarını fethetmişlerdi. Kapadokya'yı, Pontus'u, Kilikya'yı, Yunanistan'ı ve İstanbul'u hâkimiyetlerine almışlardı.

Scanned by CamScanner

Felix, Türkler'in Müslüman olmuş gerçek Truvalılar ve o sırada Hristiyan âlemini tehdit eden hakikî düşmanlar oldukları sonucuna varır.

Teucri-Türk kelimesinin ses benzerliği, Türkler'in Yunanlılar'a karşı olmaları ve hümanistlerin kilise otoritesine olan tepkileri Truva efsanesinin oluşumunda rol oynadı.

Truva'nın İntikamı

İspanyol Pero Tafur, 1437'de İstanbul'a uğradığında halkın ağzında "Türkler Truva'nın intikamını alacaklar" sözünün dolaştığını söyler. İstanbul'un fethi sırasında "Zaferiyle övünen Büyük Türk'ün Pallas Mabedi'nde tecavüze uğrayan Truva bakiresinin intikamını aldığını" söylediği anlatılır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethinden sonra "Hektor'un ve diğer Truvalılar'ın halefi ve intikamcısı" olarak yazdığı iddia edilen ve papayı aşağılayan sahte mektupları birçok yerde okunup durdu.

Bazı yazarlar Truva efsanesine dayanarak Türkler'in Yunanistan'ı fethini haklı göstermişlerdi. 4 bin mısradan daha uzun olan "Amyris" isimli manzum eserinde Giovanni Mario Filelfo, II. Mehmed'in hayatını ve fetihlerini tasvir etmişti. Şiirin büyük kısmı İstanbul'un fethine ve sultanın Yunanistan'daki fetihlerine ayrılmıştı. İstanbul doğumlu olan Filelfo, Rumlar'ı kendi mağlubiyetleri yüzünden suçlu buluyor ve Fatih'e karşı birleşmekte gösterdikleri beceriksizlikten dolayı Lâtinler'i küçümsüyordu. Fakat Fatih'i olağanüstü bir şekilde övüyordu. Sultanın takip ettiği askerlik mesleğine ve fetih yoluna zafer sahibine kazandırdıkları ölümsüz ihtişam ve şöhretten dolayı meth ü sena ediliyordu. Filelfo, Mehmed'in soyunun Truvalı oluşunu ön plana çıkararak, sultanın Yunanistan'a baş eğdirmesini adaletin zaferi olarak takdim ediyordu. Sonunda Truva'nın Yunanlılar tarafından saldırganca fethinin öcü alınmıştı.

Scanned by CamScanner

Rodrigo Sánchez de Arévalo da, Filelfo gibi Osmanlılar'ın Yunanistan'a baş eğdirmesini Truva'nın soyundan gelenlerin haklı intikamı olarak meşrulaştırır. Venedikliler'in kabahatinin, Truva'nın mirasından parçaları ellerinde bulundurmaktan daha büyük olduğunu, onların imparatorluklarını yetkileri olmadan ve zor kullanarak elde ettiklerini, bu yüzden de Türkler'in onlara âdil bir karşılık olarak savaş açtıklarını söyler. Arévalo, Türkler'in Venedikliler'e din adına değil, dünyevî haklarını geri almak için saldırdıklarını vurgular. Venedik karşıtı olan yazar, meseleyi din alanından çıkarıp, Truva mitolojisinin yardımıyla Türkler'in fetihlerini haklı dünyevî savaş terimleriyle izah etmiştir.

Stefanos Yerasimos, Rönesans döneminde yaygınlaşan Truvalı rivayetiyle Türkler'in bizden biri kabul edilmekle kalmayıp, Roma İmparatorluğu'nun son kalıntısı İstanbul'u almalarıyla da Roma'nın kurucusu Aenas ile akraba olduklarını, bu durumda da imparatorluğun yok olmayıp aynı aile içinde kaldığının kurgulandığını söyler.

Türkler Truvalı Değildir

Truva rivayetine karşı çıkanlar da vardı. Sör Richard Guylforde'un rahibi, II. Mehmed'in fetihlerini Truvalı atalarına dayandırarak haklı göstermeye çalışan Filelfo gibi hümanistlerin tezlerine karşı çıkmıştı. Rahibe göre Türkler'in Truva Savaşı'nı sürdürmeye hakları olmadığı gibi, Yunanistan'ı ele geçirmeye yetkileri de yoktu.

Tarihçi Halkondil Türkler'in Truvalılıklar'ını kabul etmez ama Türkler Truva'nın cezasını kesmek üzere gönderilmişler der. Florentinus Liquenaius, Truva'nın intikamından bahseder ve Türkler'i barbar ama kahraman görür. Johannes Angelus'a göre Fransa Kralı VIII. Charles'in kökeni İsrail krallarına dayanıyordu ve de görevi Truvalı Türkler'i yenmekti.

Scanned by CamScanner

Rönesans döneminde Fatih'e yazıldığı ve Fatih'in yazdığı idida edilen birçok sahte mektup ortaya çıkmıştı. Bunlardan birisinde Fatih, Papa Pius'a yazdığı şiirde Türk olmadığını ve Truvalı olduğunu söyler ve sonra sözde mektubunda meselesinin Hristiyanlar'ı sıkıntı da bırakmaktan çok Truva'yı yeniden ihya etmek olduğunu belirtir. Sultan Mehmed, bu süreçte Türkler'in Yunanlılar önünde her türlü efendilik ve boyun eğdirme hakkına sahip olduklarını söyler. Bunun yanında İtalyanlar'ın Haçlı birliğine, onun insanlarına katılmak istediklerine hayret ettiğini zira onların da Troya kanından geldiğini ve kendileri ile kan bağı olduğunu dile getirir. İtalya seferi düşüncesini belirtip Roma'ya geleceğini ifade eder. Veronalı Timothy de "Sultan Mehmed'in İtalya'ya zenginlikleri ve Truvalı atalarının mezarları yüzünden cezbedildiğini" iddia eder.

Papalık, Venedik, Macarlar, Aragon, St. Jean Şövalyeleri yazışmalarında Teucri ifadesini kullanmakla birlikte, bu kullanımda coğrafi ve tarihî bir iddia yoktur.

Bazı yazarlar, Türkler'in atalarının intikamını aldıkları veya hakları olan bir mirası elde ettiklerini yazarlarken, Papa II. Pius ise Türkler'in Truvalılar'ın soyundan geldiğini gösteren yaygın efsaneyi reddedip, "Türkler'in Doğu İskitya'dan göçetmiş ilkel ve barbar bir kavim olduğunu" söylemiştir. Papa, Haçlı seferi yanlılarının başını çekmekteydi ve bu bağlamda Türkler'in Truva kökenli olduğu efsanesini yok etmek istiyordu ki, bunda da hatırı sayılır ölçüde başarılı olmuştu. İstanbul'un fethinden sonra Haçlı seferi taraftarları Truva tezine karşı çıkıp, Türkler'i özellikle acımasız ve barbar bir kavim olarak telâkki edilen Eskiçağ'daki İskitler ile özdeşleştirmişlerdi.

Cenevizli Fiesch ise efsanenin tam tersi şekilde 1470'de Eğriboz'un fethinde Eğriboz'un Venedikli Valisi'ni Truva Kralı Priam olarak gösterirken, Fatih'i Aşil'e benzetir.

Scanned by CamScanner

St. Victorlu Hugh ve Rigord ise Franklar'ın ve Truvalı Troilus'un Turcoslar'ının Priam'ın çocukları olduğunu söyler, ancak iki yazar da Turcoslar'ı Türkler'e bağlamak hususunda çekinceli davranırlar. Rigord, Turcoslar'ı Nordicler'e bağlarken, St. Dennis keşişleri ise "Grandes Chroniques de France"de Turcoslar'ın Normanlar'ın ve Gotlar'ın atası olduğunu söylüyorlar. Armoricus'un da bu konudaki görüşleri aynıdır. Bu yazarların amaçları Fransa tarihinin başlangıcında muhtemel bir Türk varlığından muaf tutup, Türkler'in yerine Nordicleri ikame etmekti.

1440'larda Floransalı hümanist Leonardo Bruni Türkler'in barbar olduğu konseptinin gelişmesine yardımcı olmuş ve Osmanlılar'ı Roma'yı yağmalayan Gotlar'la bir tutmuştu.

15. yüzyıl yazarlarından Niccolo Tignosi, Türkler'e karşı hayranlık ifade etmeyen hümanistlerdendir. Tignosi, Türk ordusundaki askerleri yeni Gotlar veya Vandallar olarak gösterir, ancak hayranlığını ifade ettiği ve Büyük İskender, Julius Sezar ve Agustus'u geçmeye çalıştığını söylediği Fatih Sultan Mehmed'i klasik çağın en önemli generalleri ile mukayese eder. Ayrıca Fatih'i çabuk sinirlendiği ve acımasızlığından dolayı Roma İmparatoru Caligula ile de karşılaştırır ve yeniçerileri de ilk çağların talimli vurucu ordusu olan Büyük İskender'in argiraspidleri ve Sezar'ın 10. lejyonuna benzetir.

16. yüzyıl tarihçileri ve hümanistleri olan Andrea Cambini Jean Lemaire de Belge ve Erasmus ise Truva bağını yalanlamışlar ve bunun yerine barbar ve göçebe orijini kullanmayı tercih etmişlerdir.

Venüs ile Bellona Fatih İçin Yarışıyor

Filelfo eserinde Bellona ile Venüs'ü Fatih için yarışmaya sokup, meşhur Paris'in güzellik müsabakasına vurgu yapar. Kitapta genç padişah, Venüs ve Roma Savaş Tanrıçası Bellona tarafından ziyaret edilmiştir. Paris ile olan yarışmasında olduğu gibi ikisi de

Scanned by CamScanner

sözler vererek sultanı kazanmayı hedeflemişlerdir. Venüs, Sultan Mehmed'e uzun ve zevk dolu bir yaşam; Bellona savaşlar, mücadeleler ve zaferler dolu bir ömür vaat eder. Bellona, sultanı teşvik etmek için Yunanlılar tarafından Sultan Mehmed'in ataları olan Truvalılar'a yapılan haksızlıkları tarif eder, halkının köleleştirilmesi ve anayurtlarından sürülmesini anlatır ve bütün bunların şehvetli ve alçak, güzel bir kadın olan Truvalı Helen uğruna yapıldığını söyler.

Bellona, Türkler'in doğuştan olan haklarından bahseder: Osman bu yarışta 10 nesillik babadır ve Priam'ın (Truva kralı) soyundan gelmektedir. "Bu durumda Priam ile senin aranda daha sonra sahtekârlıkla unutturulmuş koparılamaz bir kan bağı vardır. İntikam alma şansı ve Truva varlığını yeniden ihya etme olasılığı, diğer düşünceler Sultan Mehmed'in Bellona'yı Venüs'e tercih etmesine neden olmuş ve rehber olarak Camillius, Fabius ve Metellus'u örnek almıştır.

II. Mehmed'in Romalılar'ın savaş tanrıçası Bellona'yı seçmesi savaşla olduğu gibi, sadece Romalılar'la değil modern İtalyanlar ile de bağ kurdurtmuştu. Bu aynı zamanda Paris'in Venüs tercihi açık bir terslik oluşturmaktaydı. Paris yanlış kararıyla Truva'yı tahribata uğratırken Sultan Mehmed'in ters kararı modern Truvalılar ile Yunanlılar arasında tersine bir sürecin başlamasına sebep olmuştu. Sultan Mehmed, "Gerekirse ölmek pahasına da olsa benim ırkıma en büyük zararı veren menfur Yunanlılar'ı mağlup edeceğim" demişti.

Truva'nın İntikamını Aldım

Batı dünyasını şehzâdeliği döneminden itibaren yakından takip eden Sultan Mehmed, Truva'yı biliyordu. Manisa sarayında ve İstanbul'un fethi sırasında yanında olan Anconalı Ciriaco, Truva mitolojisinin yardımıyla Türkler'i izah ederek İtalya'daki birçok toplantıya katılmıştı. Ciriaco, sultana Eski Yunan felsefesinin ta-

Scanned by CamScanner

rihini yazan Yunanlı Diyojen (Diogenes) Laërtius'u, Herodot'u, Romalı tarihçi Titus Livius'u (Livy), Romalı tarihçi Quintus Curtius Rufus'u, Büyük İskender'in, papaların, imparatorların, Fransa krallarının ve Lombardlar'ın vekayinâmelerini okumuştu.

Fatih Sultan Mehmed, 1462'de Midilli'nin fethi sırasında Çanakkale'de Truva'nın kalıntılarının bulunduğu yere gelerek şehirden geriye kalanları ve Truva'nın mevkiini inceleyerek, burada Aşil ve diğer kahramanların mezarlarını araştırmıştı. Homeros'un eserinde övgüyle bahsettiği Truva Savaşı kahramanları hakkında takdirkâr hislerini belirterek, onları methetmişti. Fatih'in tarihçisi Kritovulos Tukidides'in üslûbunu esas aldığı eserinde, sultanın Truva harabelerindeyken başını sallayarak, "Allah, beni bu şehrin ve halkının müttefiki olarak bu zamana kadar sakladı. Biz bu şehrin düşmanlarına galip geldik ve onların vatanlarını aldık. Burayı Yunanlılar, Makedonyalılar, Teselyalılar ve Moralılar almışlardı. Bunların biz Asyalılar'a karşı defalarca yaptıkları kötü davranışların intikamını, aradan birçok devirler ve yıllar geçmesine rağmen onların torunlarından aldık" dediğini yazar.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN DÜŞMANLARI

Fatih Sultan Mehmed, kazandığı zaferler ve diğer icraatlarıyla Osmanlı tarihinin en büyük hükümdarıdır. Ancak zaferlerini kolay kazanmamış, Balkanlar'ın ve Güneydoğu Avrupa'nın en büyük hükümdarları ile mücadele etmişti. Eflak Prensi Kazıklı Voyvoda Vlad Drakul, Boğdan Prensi Stefan Çel Mare ve Arnavutluk hakimi İskender Bey, Macar orduları komutanı Hunyadi Yanoş, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan. Bütün bu isimler kendi milletlerinin tarihlerindeki en büyük kahramanlardır. Fatih, sıradan hükümdarlarla değil Macarlar'ın, Romenler'in ve Akkoyunlular'ın tarihlerindeki en büyük isimlerle mücadele etmişti.

Scanned by CamScanner

TÜRKLER İTALYA'DA

Türk tarihinin en büyük hükümdarlarından Fatih Sultan Mehmed ömrünün son yıllarında büyük bir teşebbüse geçmişti. 1463 ile 1479 yılları arasında Venedik ve müttefikleriyle savaşıp, en büyük düşmanı Venedik'i pes ettiren Fatih Sultan Mehmed'in yeni hedefi Ege Denizi'ne tamamen hakim olup, İtalya'yı fethetmekti. Yeni Kızılelma Rodos ve Roma'ydı. 1480'de iki Osmanlı ordusu sefere çıktı. Mesih Paşa komutasındaki ordu Rodos'ta başarısız olurken, Avlonya'dan 26 Temmuz'da 132 gemi ve 18 bin askerle hareket ederek Güney İtalya'ya çıkan Gedik Ahmed Paşa'nın seferi başarılı oldu. 11 Ağustos 1480'de Otranto'nun fethi, Türk tarihin en önemli olaylarından biriydi. Fatih, Güney İtalya'yı eski Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görüyor ve İstanbul'un yeni hakimi olarak bu bölgede kendi hakkı olduğuna inanıyordu.

Otranto'dan sonra İtalya'daki fetihler için erzak teminini sağlayacak birer uç kale olarak Lecce, Neritone, Kastro ve Ogentino alındı. Monte Gargano Dağı'nın eteklerindeki bir Sicilya Şehri de fethedildi. Tarent, Brindisi ve Lecce'ye de saldırılar düzenlendi. Kaçan halka geri geldikleri takdirde ibadet özgürlüğü ve 10 yıllığına vergiden muaf tutulacakları ilân edildi. Gedik Ahmed Paşa, Otranto'da İtalyanca'yı çok iyi bilen Mustafa Bey'in komutasında 8 bin yaya ve 500 süvariden oluşan bir muhafız kıtası bırakıp, yeni kuvvetler getirmek için Avlonya'ya geri döndü.

Scanned by CamScanner

Napoli Kralı Ferrante, Otranto'yu geri almak için Osmanlı komutanıyla müzakerelere girişip, ülkesine verilen zararlar için 800 bin duka altın tazminat talep ettiğinde, Mustafa Bey Otranto'nun yanı sıra Brindisi, Tarent ve Lecce'nin de kendisine teslim edilmesi şartıyla barış yapmaya yanaşacağını bildirdi. Kral bu şartları kabul etmediği takdirde, Sultan Mehmed ertesi ilkbahar 100 bin piyade, 18 bin süvari ve ateş saçan toplarıyla İtalya'ya bizzat gelerek, kendisine gönüllü olarak verilmeyenleri silah zoruyla alacaktı.

Bu tehdit İtalya'nın ve Avrupa'nın her yerine yayıldı. Sultan Mehmed'in 200 bin askerle Avlonya'da beklemekte olduğu ve Kasım ayında Pulya'ya ve Sicilya'ya çıkacağı söyleniyordu.

Papalık, bu gelişmeler üzerine Haçlı Seferi ilân edip, sekiz kardinalden oluşan bir komisyon aracılığıyla Türk ilerleyişini durdurmak için para ve asker toplamaya başladı. Floransa, Siena, Milano ve Napoli arasında barış sağlandı ve Papa IV. Sixtus tamamı Türkler'in eline geçme tehlikesi bulunan Güney İtalya'yı özel himayesine aldı. Macaristan'dan asker desteği sözü alındı. Fransa, İngiltere ve Almanya'daki prensliklerden yardım istendi. Ancak yirmiden fazla devlete bölünmüş olan İtalya'nın İstanbul'u ve Balkanlar'ı fethetmiş olan muzaffer Osmanlı orduları karşısında hiçbir şansı yoktu. Napoli Kralı'na fazla bir destek verilmediği gibi, Osmanlı akınının kralı özel olarak cezalandırmak için Tanrı'nın bir takdiri olduğunu düşünüp, kendilerini rahatlatanlar da çoktu. İtalya'nın Osmanlılar'ın eline geçmesi ve Roma'daki San Pietro Katedrali'nin camiye çevrilmesi artık an meselesiydi.

İtalyanlar, kara kara düşünürken Fatih Sultan Mehmed'in 31 Mayıs 1481'de Gebze'de Hünkâr Çayırı'nda ölümü, İtalya'yı Türk hakimiyeti altına girmekten kurtardı. Fatih'in ölüm haberi İtalya'da büyük bir sevinçle karşılanarak bayram ilân edildi. Kilise çanları çalınıp, şenlik ateşleri yakıldı. İtalyanlar, top ve tüfek atıp, meşalelerle tören alayları düzenleyerek Büyük Türk'ün ölümünü kutladılar.

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra oğulları Cem Sultan ve II. Bâyezid arasındaki taht kavgası ve Gedik Ahmed Paşa'nın

Scanned by CamScanner

da bu siyasi gelişmeler yüzünden Anadolu'ya gelmesi İtalya'daki Türkler'i sahipsiz bıraktı. Gelişmelerden cesaretlenen İtalyanlar, Otranto'yu kuşattılar. Osmanlı kuvvetleri yardım gelmesi üzerine 10 Eylül 1481'de teslim oldular.

İtalyanlar, Otranto'nun elden çıkması üzerine büyük korkuya kapılmışlar, papa Roma'yı terk edip Floransa'ya gitmeye bile kalkmıştı. Başta papa olmak üzere İtalyan devlet adamları ve kilise olumsuz söylentiler yayarak Türkler'in İtalya'da yayılmasını önlemeye çalışmışlardı. Uydurulan efsanelerden biri de Türkler'in Otranto'nun fethinden sonra bütün erkekleri şehir dışındaki bir tepeye toplayıp, Müslüman olmayanların kafalarını uçurmalarıydı. İşin daha da ilginci cesetler de köpeklere yedirilmişti.

İtalyanlar, 278 kişinin öldürüldüğünü iddia ettikleri tepeye Otranto'yu geri aldıktan sonra Monte di Martiri, yani Şehidler Tepesi adını verip, buraya bir de kilise inşa ettiler. 278 kişinin kafatası ve kemiklerini bu kiliseye koyup gelene gidene seyrettirerek Türk korkusunu canlı tuttular.

2007 Haziran'ında Avrupa'nın tarihi Türk korkusuna bir kez daha şahit olduk. Papa XVI. Benediktus'un onayıyla Vatikan'da Azizlik Davalarını Değerlendirme Kurulu'nda Fatih Sultan Mehmed döneminde 1480'de İtalya'nın güneyindeki Otranto'nun fethi sırasında Türkler'e direnirken ölen Antonio Primaldo ve arkadaşlarının azizlik yolu açıldı. Aslında bu, Türkler'e karşı savaşanların ilk defa ödüllendirilmesi değil. Osmanlılar'ın en büyük düşmanı, papanın gözbebeği olurdu. Papalar, tarih boyunca Türkler'e karşı direnenleri kutsadılar ve "Haçlı Kahramanı" ve "Papalığın Generali" ilân edip, "İsa'nın Pehlivanı" ünvanını vererek Hristiyanlığın koruyucusu konumuna getirdiler.

Otranto müdafilerinden önce de 1571'de Kıbrıs'ın fethinde Türkler'e karşı uzun süre direnen Magosa komutanı Marco-Antonio Bragandino ile 1683 II. Viyana kuşatmasında Osmanlılar'a karşı halkı ve askeri cesaretlendiren Papaz Marco di Aviano aziz ilân edilmişlerdi.

Scanned by CamScanner

OTRANTO FATİHİ'NİN HAZİN SONU

Fatih Sultan Mehmed, çok başarılı devlet adamlarına ve komutanlara sahipti: Şehabeddin Paşa, Zağanos Paşa, Mahmud Paşa ve Gedik Ahmed Paşa bunlardan birkaçıydı.

Otranto fatihi Gedik Ahmed Paşa, Sırbistan'da doğdu. II. Murad döneminde (1421-1453) devşirme olarak Osmanlı sarayında eğitim gördü. Sarayda birçok görev yaptıktan sonra Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığı zamanında Osmanlı taşra teşkilatında Sivas beylerbeyiliğine tayin edildi. Daha sonra Anadolu beylerbeyi oldu. 1461'de Koyulhisar'ı, 1469'da Ereğli ve Aksaray'ı Osmanlı topraklarına kattı. Başarılarından dolayı 1470'de vezir oldu. 1471'de Karaman Beyliği'nden Alanya, Silifke, Kızkalesi, Mokan, Lülüe ve Gülek'i fethetti.

Fatih'in en amansız düşmanlarından Akkoyunlular'ın mağlup edildiği 1473 Otlukbeli Muharebesi'nde savaşın kazanılmasında önemli rol oynadı. Gedik Ahmed Paşa, bu savaş sırasında şehzâdenin askerlerinin disiplinsizliği yüzünden Fatih'in oğlu II. Bâyezid ile tartışmış ve bu aralarında soğukluğa yol açmıştı.

Gedik Ahmed Paşa, 1474'te veziriazam oldu. 1475'te Kırım seferine çıkarak Kefe, Sudak ve Azak'ı fethetti. Cenevizliler'in hapsettiği Kırım Hanı Mengli Giray'ı hapisten çıkarıp, antlaşma yaparak Kırım

Scanned by CamScanner

Hanlığı'nın Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmasını sağladı. Kazandığı büyük başarılar Gedik Ahmed Paşa'yı aşırı mağrurlaştırmıştı. Bu durum Fatih'in vezirine karşı güvenini kaybetmesine yol açtı.

Osmanlı ordusunun en çok uğraştığı yer dağlık coğrafyası ve müdafilerinin vur kaç taktiği yüzünden Arnavutluk'tu. Asker, Arnavutluk seferine karşıydı. Fatih, Gedik Ahmed Paşa'yı İşkodra üzerine göndermeye kalkınca veziriazam karşı çıkarak görevi istemedi. Bunun üzerine azledilip, Rumelihisarı'na hapsedildi. Devlet adamlarının arabuluculuğuyla bir yıl sonra serbest bırakılıp, Avlonya Sancakbeyliği'ne getirildi. 1479'da Kefalonya, Zenta ve Ayamavra adalarının ele geçmesi İtalya'nın fethi için ilk adımdı.

Fatih, Gedik Ahmed Paşa'yı 1480'de Otranto'nun fethine memur etti. Görevini başaran paşa, Avlonya'da asker toplayıp, İtalyan'ın fethi için hazırlık yaparken Fatih Sultan Mehmed'in ölüm haberini aldı. Tahta geçen II. Bâyezid'dan Otranto'daki Osmanlı askerlerine yardım gönderilmesi isteği reddedildiği gibi kendisi de askerleriyle birlikte Anadolu'ya çağrıldı. Cem Sultan ile yapılan savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynamasına rağmen şehzâdeyi yakalayamaması bahane edilerek Cem taraftarı olduğu dedikodusu yapılmaya başlandı. Zaten II. Bâyezid, Gedik Ahmed Paşa'nın tavrı yüzünden Cem Sultan'ın oğlu Oğuz Han'ı öldürtememişti.

II. Bâyezid, Gedik Ahmed Paşa'yı Cem Sultan taraftarı olduğu için hapsettirince asker ayaklandı. Bu gelişme üzerine paşa hapisten çıkarılarak vezirliği iade edildi. Karaman topraklarındaki isyanı bastırmaya gönderildi. Bu sırada Cem Sultan Mısır'dan dönüp, tekrar mücadele sahnesine çıkmıştı. II. Bâyezid, kardeşiyle savaşta şüphelendiği Gedik Ahmed Paşa'yı pasif bir konumda tuttu. Cem Sultan'ın yenilip, Rodos'a kaçması üzerine II. Bâyezid, 18 Kasım 1482'de Edirne'de verdiği bir ziyafetten sonra Gedik Ahmed Paşa'yı boğdurarak öldürttü. Paşayı öldürttükten sonra İstanbul'daki vezirine "Gedik'i tepeledim, sen de Cem'in oğlunu öldür" diye mektup gönderdi ve hamisini kaybeden Oğuz Han da boğduruldu.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN SON SEFERİ

Fatih ömrünün son yıllarında İtalya ve Rodos üzerine iki ordu göndermiş, bunlardan Rodos'a giden başarısız olmuş, diğeri ise Otranto'yu alarak, İtalya'nın fethi için bir köprübaşı meydana getirmişti. Fatih bu şartlar altında 1481 yılı Mayıs'ında yeni bir sefere çıktığı sırada, Gebze'de Hünkâr Çayırı (Tekfur Çayırı)'nda öldü. Ordunun gideceği yön tam olarak ortaya çıkmadığı için, son seferinin nereye olduğu polemik konusu olmuştur. Bu seferin İtalya veya Rodos üzerine olduğunu ileri sürenler vardır. Ancak ordu Anadolu tarafında bulunduğu için bu seferin İtalya'ya olamayacağı açıkça bellidir.

II. Mehmed'in ölümünden önce ortaya çıkan yeni bir mesele, Osmanlı Devleti'nin önceliklerini değiştirmişti. Fatih'in, Müslüman hacıların rahatı için hac suyollarını tamir ettirmek istemesinden dolayı Memlük Devleti ile Osmanlılar arasında bir gerginlik oluşmuştu. Memlükler onun bu hareketini hükümranlık haklarına aykırı bularak kabul etmediler. Çekişmenin asıl sebebi ise Maraş ve Elbistan civarlarında bulunan Dulkadir Beyliği'nin hangi devlete tâbi olacağı meselesiydi. Fatih bu yüzden ölümünden önce Memlük Devleti üzerine sefere çıkmış, ancak meseleyi çözmek torunu Yavuz Sultan Selim'e kalmıştır.

Scanned by CamScanner

FATİH ZEHİRLENDİ Mİ?

Hemen hemen bütün Osmanlı padişahlarında görülen nikris hastalığından muzdarip olan Fatih son seferi sırasında Gebze yakınlarında, yatağa düşünce başhekimi Lari müdahale etmişti. Ancak başarılı olamayınca eski başhekim Yakup Paşa tedaviyle görevlendirildi. Yakup Paşa, Lari'nin ilacını tasvip etmeyip müdahale etmek istememişse de, diğer tabipler çaresiz kalınca hastalarını tedavide kullandığı şurubunu (Şarab-ı fariğ) vererek, padişahın sancısını azaltma yoluna gitti. Fakat şurup tesirini gösterememiş ve Fatih kısa bir komadan sonra 31 Mayıs 1481 Perşembe günü, ikindi vakti ölmüştür.

Fatih'in 1481 yılı Mayıs'ında yeni bir sefere çıktığı sırada Gebze'de Hünkâr Çayırı (Tekfur Çayırı) isimli yerdeki ölümü gerek akademik, gerekse popüler düzeydeki tarihçiler arasında bir tartışma konusu olmuştur.

Fatih'in ölüm sebebine ait genel kanaat önceleri nikris (damla= goutte) hastalığı idi. Ancak Franz Babinger, *Aşıkpaşazâde Tarihi*'ndeki manzum bir parça ve Venedik arşivinde bulduğu bir belgeye istinaden yazdığı bir makalede Fatih'in zehirlendiği iddiasını ortaya attı. Daha sonra Fatih'in zehirlenerek öldürüldüğü fikrini ileri süren yazarlar da, F. Babinger'in bu makalesinden hareket ettiler

Fatih'i kimin zehirlettiği konusunda iki görüş vardır. Birincisi Amasya Valisi Şehzâde Bâyezid'in, Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'nın kardeşi Cem Sultan lehindeki teşebbüsleri yüzünden başhe-

Scanned by CamScanner

dayanılmaz hale gelince şarab-ı farig denilen bir şurub içirdi. Fatih Sultan Mehmed bu şurubu içtikten kısa bir süre sonra da vefat etti. Bu ölüm hadisesi öyle bir muammaydı ki, tarihçiler arasında hâlâ Fatih'in eceliyle mi yoksa zehirlenerek mi öldüğü hararetle tartışılır. Ama bu tartışmalardan daha acı olanı ölümünden son yaşananlardı.

Fatih Sultan Mehmed'in 3 Mayıs'ta öldüğü hemen üst düzey yöneticiler tarafından öğrenildi. Artık bundan sonra yaşanacaklar devlet adamlarının yönetme yeteneğine bağlı olarak gelişecekti. Fatih'in hayatta iki oğlu vardı. 34 yaşındaki büyük oğlu Amasya'da, 23 yaşındaki küçük oğlu Konya'da vali idi. Veziriazam derhal iki şehzâdeye de ulaklar göndererek babalarının vefat ettiğini ve acele İstanbul'a gelmeleri gerektiğini haber verdi. İstanbul'a erken gelen şehzâde tahta çıkacaktı. İki şehzâdeden biri tahta geçene kadar ölüm hadisesi gizli tutulmalı, bu arada da cesedin bozulmaması için gerekli tedbirler alınmalıydı. Sultanın hamama gitmesi gerektiği bahanesiyle Fatih'in cesedi vakit kaybettirilmeden İstanbul'a geçirildi ve Topkapı Sarayı'nda ıssız, ışıksız bir mekâna adeta terk edildi.

Birkaç gün sonra asker Fatih'in öldüğünü her nasılsa öğrendi ve ellerine geçirdikleri balıkçı tekneleriyle İstanbul'a akın etti. Özellikle kapıkulu askerleri İstanbul'da büyük bir yağmaya başladılar. Bu andan itibaren tek kanun kanunsuzluğun ta kendisi olmuştu. Şehzâde Bâyezid taraftarları askerin isyanını destekliyorlardı. Asker Şehzâde Bâyezid'in tahta çıkmasında en büyük engel olan Cem Sultan taraftarı Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'yı sokak ortasında parçalayıp, konağını da yağmaladı.

Fatih tarafından İstanbul muhafızı olarak bırakılmış eski veziriazamlardan Şehzâde Bâyezid taraftarı Vezir İshak Paşa, duruma hakim olunca, zaman Şehzâde Cem'in aleyhine işlemeye başladı. Cem Sultan'a gönderilen ulaklar, yolda yakalanıp, öldürüldü. Cem Sultan ağabeyine göre İstanbul'a daha uygun bir mesafede olma-

Scanned by CamScanner

sına rağmen, babasının öldüğünden geç haberdar olmasından dolayı taht kavgasında bir adım geriye düştü. Vezir İshak Paşa, Şehzâde Bâyezid'a arka arkaya 20-30 ulak gönderip bir an önce İstanbul'a ulaşması için elinden gelen her şeyi yapmıştı.

Evlatları taht için birbirlerini yerken, Fatih'in cesedi adeta çürümeye terk edilmişti. Topkapı Sarayı'nda sıcak Mayıs günlerinde elbiseleri içinde bırakıldığı için sultanın cesedi kokmaya başladı. Çevreye o kadar ağır bir koku yayılıyordu ki, doktorlar bile yaklaşmakta zorlanmışlardı. Ceset tamamen çürümeden Baltacılar Kethüdası Kasım ve iki hekim elbiseleri soyduktan sonra iç organlarını çıkarttılar ve daha sonra cesedi ilaçlayarak kefenleyip, defnettiler. Fatih'in kaftanı zamanında üzerinden çıkarılmadığı için vücuduna yapışmıştı. Tahnit sırasında elbise hükümdarın cesedinden kesilerek çıkartılabilmişti.

Sultanın cesedinin başına gelenler, Osmanlı tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden rahmetli Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yayınladığı bir belgede teferruatlı olarak anlatılır. Baltacılar Kethüdası Kasım Ağa daha sonra durumu tahta çıkan Sultan II. Bâyezid'e "Hünkâr vefat etti. Üzerinde üç gün üç gece mum yanmadı. Vardım kapıcılar kethüdasına söyledim. Kapıcılar kethüdası da İshak Paşa'ya söyledi. Paşa'nın emriyle mum yaktım. Koku yüzünden kimse cesedin yanına varmadı. Ben tahnit ustası ile cesedin iç organlarını çıkardım. Olup bitenleri kethüdamız da bilir" diye bir arzla haber vermişti.

Şehzâde Bâyezid İstanbul'a gelip, padişah ilân edildikten hemen sonra, yani Fatih'in ölümünden 19 gün sonra, Fatih Sultan Mehmed kendi adına yaptırdığı camiinin avlusuna defnedildi.

Scanned by CamScanner

BÜYÜK TÜRK'ÜN CENAZE TÖRENİ

22 Mayıs'ta toplanan Divân-ı Hümâyun'da II. Bâyezid resmî hükümdar ilân edildi. Sıra Osmanlı tarihinin en büyük sultanının cenaze merasimine gelmişti.

Şeyh Vefa'nın oğlu Şeyh Muslihiddin'in bizzat kıldırdığı cenaze namazından sonra başta II. Bâyezid olmak üzere vezirler ve diğer devlet ileri gelenleri sultanın tabutunu omuzlarına aldılar. Cenazeye katılanlar koyu renkli kaftanlar giymiş ve başlarına koyu renkli sarıklar sarmışlardı.

Türk tarihinin eski zamanlarında uygulanan cenaze merasimi Asya'dan Anadolu'ya gelmişti. Türk âdeti üzere kuyrukları kesilmiş ve eğerleri tersine çevrilmiş atlar Fatih Sultan Mehmed'in cenazesinin önünde yürüyorlardı. Atların gözlerine de tuz serpiliyor, bu tuzlar ağlıyorlarmış gibi atların gözlerini yaşartıyordu. Sultan'ın sarığı ve kırılmış yayları da tabutunun üzerine konulmuştu.

Cenazeye imparatorluk topraklarında yaşayan tarikat mensupları sancak ve davullarıyla, Hristiyanlar İncil ve büyük âyin mumlarıyla, Yahudiler de kendi kutsal kitapları olan Tevrat'la katılmışlardı. Cenaze merasimi Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan ve o dönemde Yeni Cami olarak adlandırılan Fa-

Scanned by CamScanner

tih Camii'ne kadar sürdü. Defin işlemi bittikten sonra sultanın mezarının üzerine sarık ve kılıcı konuldu.

Cenaze defnedildikten sonra hergün *Kur'an* okumak ve tespih çekmek üzere görevliler bırakıldı. Günlerce fakirlere sadaka dağıtılıp, yüzlerce kişiye hergün yemek verildi. II. Bâyezid üç gün matem tutup, Yasin-i Şerif okudu.

Fatih Sultan Mehmed'in türbesi en çok ziyaret edilen yerlerden biri oldu. Osmanlı sultanları tahta çıktıklarında kılıç alaylarında ve sefere çıkmadan önce Fatih Türbesi'ni mutlaka ziyaret ettiler.

Scanned by CamScanner

FATİH'TEN SONRA...

Fatih Sultan Mehmed'in ömrü savaşlarla geçmiş ve daha önce birçok hükümdarın başaramadığı işleri başarmıştı. İstanbul başta olmak üzere fetihlerinden dolayı halk arasında büyük bir saygınlığa sahipti. Ancak izlenen sıkı mali politikalardan dolayı da ülkede genel bir hoşnutsuzluk vardı. Döneminde, bir iki yıl hariç, her yıl savaşılmıştı. Osmanlı ordusu bazen yılda iki defa sefere çıkıyordu. Sadece yazları değil, çoğu zaman askerî harekât için elverişsiz kış aylarında da seferler düzenlenmişti. Bu durum ise en başta yeniçerileri bıktırmıştı. Cepheden cepheye koşmaktan yorulan yeniçeriler Fatih Sultan Mehmed'den memnun değillerdi. Bu yüzden yeniçeriler, Fatih'in ölümünden sonra, babasına benzeyen Cem Sultan'ı değil, daha yumuşak huylu ve savaşla fazla arası olmayan II. Bâyezid'i desteklediler.

II. Bâyezid tahta geçince babası zamanında izlenen siyasete karşı bir tepki dönemi başladı. II. Bâyezid döneminde Fatih'in yaptığı birçok işten vazgeçildi, yeni hükümdar tahta çıkar çıkmaz, babası zamanında devletleştirilmiş toprakları sahiplerine geri verdi. Fatih döneminde yapılan devalüasyonlardan dolayı mağdur olan yeniçeriler, II. Bâyezid'e hükümdarlığı süresince bir defadan fazla para basmamasını şart koştular. Ayrıca ilginç bir durum daha yaşanmıştı. Fatih döneminde, büyük başarılara rağmen, savaşların ve mali politikaların faturası o kadar ağır olmuştu ki Halil İnalcık, bu yüzden Fatih'in ölümünden sonra tahta çıkan II. Bâyezid'e, babasını değil dedesi II. Murad'ı örnek almasının tavsiye edildiğini söyler.

Scanned by CamScanner

YAŞAYAN FATİH

En önemli eğitim kurumlarımızın kökleri Fatih dönemine kadar gider. İstanbul'daki birçok yer Fatih döneminin izlerini taşır. Fatih, erkek çocuklara en çok verilen isimlerden birisidir. Kısacası Fatih, fetihleriyle, kurumlarıyla, inşa ettiği medeniyetiyle yaşamaya devam etmektedir.

Sultan Mehmed, İstanbul'u alınca "Ebü'l-feth", yani "Fethin Babası" ve "Fatih" ünvanlarını almıştır. Bu ünvanlardan özellikle "Fatih" halk arasında çok benimsenmiş, erkek çocuklara en çok verilen isimlerden birisi olmuştur.

Fatih, bize en başta dünya incisi İstanbul'u, İstanbul'da yaptıklarını bırakmıştır. Bunların başında bir fetih habercisi olan Rumelihisarı gelir. Hisar, Boğaziçi'nde Fatih'in İstanbul'daki ilk eseri olarak yükselmektedir.

Surların arasında hâlâ geçmişten derin izler taşıyan bir semt vardır: Fatih. Onun yaptırdığı cami ve külliye bu semte adını vermiştir. İstanbul kuşatması sırasında mezarı bulunan sahabeden Hz. Eyyûb el-Ensârî adına yaptırılan cami ve türbe onun hatırasıdır. Kendisinden sonra tahta oturan padişahlar kılıçlarını burada kuşanmış, ordular sefere bu türbeyi ziyaret ettikten sonra çıkmışlardır.

Scanned by CamScanner

O dönemden bize kalan birçok semt ve mahalle adı daha vardır. Vefa, Akşemseddin, Kovacı Dede, Kocamustafapaşa, Defterdar Sinan, Akbıyık, Tokludede, Ya Vedûd, Hızırbey, Saraçhane, İshakpaşa, Kasımpaşa, Mahmutpaşa, Molla Fenari, Molla Gürani, Molla Hüsrev, Mercanağa, Nişancı, Tahtakale...

Birçok semtimiz Fatih dönemi devlet adamlarının ismini taşımaktadır. Gedikpaşa, Fatih'in veziriazamı Gedik Ahmed Paşa'nın yaptırdığı hamamdan; Hocapaşa, Fatih'in hocası Hoca Sinanüddin Yusuf Paşa'nın konağından; İshakpaşa, Fatih'in veziriazamlarından İshak Paşa'nın Ahırkapı civarında yaptırdığı camiden; Mahmutpaşa, Fatih'in veziriazamlarından Mahmud Paşa'nın Kapalıçarşı civarında yaptırdığı camiden; Muratpaşa, Fatih'in vezirlerinden Murad Paşa'nın Aksaray civarında yaptırdığı camiden; Nişanca, Fatih'in son veziriazamı Nişancı Karamanî Mehmed Paşa'nın Kumkapı civarında yaptırdığı camiden; Rûmî Mehmed Paşa, Fatih'in veziriazamlarından Rûmî Mehmed Paşa'nın Üsküdar'da yaptırdığı imaret, medrese ve hamamdan esinlenerek isim verilen semtlerdir.

İstanbul'daki birçok yer Fatih zamanından izler taşır. İstanbul'a onun zamanında getirtilerek yerleştirilen Türkler, kendi geldikleri bölgelerin isimlerini iskân edilen bölgelere vermişlerdi: Aksaray, Çarşamba gibi.

En önemli eğitim kurumlarımızın kökleri Fatih dönemine kadar gider. En eski ve en büyük üniversitemiz olan İstanbul Üniversitesi'nin kökleri Fatih döneminde kurulan Fatih Külliyesi'nin bünyesindeki Sahn-ı Seman Medreseleri'ne kadar iner.

İstanbul'un Türk kimliği Fatih döneminde oluşmuştur. Sultan II. Mehmed gerek kendisi yaptırarak, gerekse devletin ileri gelenlerini teşvik ederek şehrin her tarafını eserlerle donatmıştır. Bu dönemde sur içinde 163, Kasımpaşa'da 5, Galata'da 5, Boğaziçi'nde 6 ve Üsküdar'da 5 cami yapıldı. Medrese sayısı ise 21'dir. Ayrıca 32 hamam, 4 saray, 7 aşhane, 10 han ve kervansa-

Scanned by CamScanner

ray, 28 çarşı inşa edildi. Bugün bunların önemli bir kısmı Fatih'in hatırasını yaşatmaya devam etmektedir.

Türkiye'nin en büyük ve en güzel, dünyanın sayılı müzelerinden ve İstanbul'a gelenlerin ilk uğradıkları yerlerden olan Topkapı Sarayı bize Fatih'in yadigârıdır. Fatih, fetihten sonra bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binasının olduğu yerde bir saray yaptırmıştı. Sultan, bir yıl içinde tamamlanan bu sarayda kısa bir süre kaldı ve yeni bir sarayın yapılmasını emretti. Ufukların Efendisi, yeni saray için Boğaziçi manzarasının tüm güzelliğini yansıtan, zeytin ağaçlarıyla dolu Sarayburnu'nu seçti. Uzun sayılabilecek bir inşaat süresinden sonra 1478'de bitirilen saray, banisine büyük kısmı savaş meydanlarında geçen son üç yıllık ömrünün az bir kısmında mesken olabilmişse de, o asrın esintisini günümüze getirmiştir.

İstanbul'un hâlâ en parlak, dünyanın da ilk kapalı büyük alışveriş merkezi olan Kapalıçarşı da bize Fatih'in hediyesidir. Önemli bir alışveriş merkezi olan Mahmutpaşa'nın kurucusu, Fatih'in veziriazamlarından Mahmud Paşa'dır. Sultan, halkın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için büyük bir çarşı yaptırmıştı. Bu çarşının yanı sıra Unkapanı, Sabunhane, Debbağhane, Boyahane gibi iş merkezleri yapıldı. Ni'me'l-Ceyş'in şehid olduğu veya Sultan'ın vefat ettiği Hünkâr Çayırı gibi mezar yerleri hep ondan esintiler taşır, hatırasını yaşatır.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN İKİNCİ BÂYEZİD'E AZARI

Fatih Sultan Mehmed, büyük oğlu Bâyezid'in ismini tesadüfen vermemişti. Bu isim Timur yenilgisine rağmen Osmanlı tarihinde gazânın ve fütuhatın en büyük temsilcisi olan dedesi Yıldırım Bâyezid'den gelmekteydi. Ancak Fatih'in büyük ümitler bağladığı ve dedesi gibi bir komutan olmasını beklediği oğlu babasının sağlığındayken bambaşka bir yola girmişti. Bâyezid, Amasya'da sancakbeyi iken çevresinin tesiri ile aşırıya kaçan eğlence meclislerinde gününü gün ediyordu. Şehzâde iyice yoldan çıkmış, afyon türü maddeler de kullanmaya başlamıştı.

Şehzâde Bâyezid, Hızır Paşazâde Mahmud ve Müeyyedzâde Abdurrahman isimli iki kişinin tesiri ile eğlence meclislerine ve afyona alıştırılmıştı. Durumu haber alan Fatih, şehzâdenin bu duruma düşmesinin asıl sorumlusu olarak, Bâyezid'e devlet işlerinde yardımcı olması ve danışmanlık yapması için orada bulunan Lala Fenârizâde Ahmed Bey'i gördü. Lalaya 5 Nisan 1479 tarihli bir fermân göndererek, bu duruma niçin engel olmadığını sordu. Feridun Beyin, *Münşeâtü's-Selâtin* isimli eserinde yer alan mektupta Fatih, Lala'ya şunları söylüyordu:

"Şerefli oğlumun lalası Ahmed!

Scanned by CamScanner

Bütün dünyanın boyun eğdiği yüce buyruk sana ulaştığında bilesin ki, şu anda oğlum Bâyezid'in hizmetinde olan Mahmud -ki insanlar arasında ahlaksız huylarının sayısı bilinmez- ve de oğlum ile yakın dostluğu bulunan talebe zümresinden Abdurrahman isimli arkadaşının -ki halkın dilinde Müeyyedoğlu ismiyle anılmıştır-, öldürülmelerini icap ettirecek hayli uygunsuz ve hoş olmayan tavırları ortaya çıkmıştır. Daha önceden de Uğurlu Mehmed'in kaçmasına ve Alaüddevle Bey'in hapse konulmasına ve Aşık Bey'in öldürülmesine sebep olmuşlardı. Ayrıca oğlumun hazinesinin idaresine hıyanet ehli, hayırsız adamları sokup para kaybına yol açtıkları ve Sivas Vilayeti'nin küçüğünden büyüğüne herkesin onlardan ne derecede eziyet çektikleri, benim katıma ayrıntılı olarak bildirilmiş, onların suçları ve kötü işleri hakkında en ayrıntılı şekilde haberdar olmuşumdur. Bahsedilen kötülüklerinden başka benim oğlumu kendi tabiatı çizgisinden çıkarmışlar, verdikleri telkinlerin yol açtığı şaşkınlık ortamından oğlumun zihni paramparça olmuş. Garip macunlar ve de afyon şurubu ve afyondan yapılmış nice tuhaf keyif verici maddeler getirip, birçok yararlarından ve güzel faydalarından bahsederek insanlık dairesinden çıkarıp mizacına rahatsızlık getirmişler. Sen orada ne iş için oturup duruyorsun ve ne bekliyorsun? Böyle bir edepsizliğin farkına varamamak akıl sahibi insanlara yakışan bir tavır değildir. Eğer bilgin dahilinde olup da bilmezden geliyorsan, bundan büyük hıyanet daha nasıl olur? Şimdi bu hususa bir düzen vermek için seni idam ettirmek en öncelikli iş olurdu. Lakin oğluma verdiğin hizmetin şerefi için ve atalarının yüzü suyu için günah defterine af kalemi çekip, suçunun lekesini merhamet mürekkebiyle kapattım. Ancak bir şartla ki, hüküm vardığı anda bir an bile ertelenmesine fırsat vermeden bütün işlerini bırakıp, emrimi okuyup, orada söylendiği gibi hareket etmelisin.

Şimdi fermânım budur ki: O bedbahtların kirli vücutları oğlumun muhabbet dairesinden uzaklaştırıla. Sen benim güven-

Scanned by CamScanner

diğim sadık kulum olduğundan, benim zihnimde çeşitli tereddütler oluştuğu için ortadan kaldırılması lazım olan bu durum senin tedbirine bırakıldı. Bundan maksadın, oğlumun zihnine bir bozukluk gelme ihtimaline karşın kendi istikbalini, ırz ve namusunu korumak için olduğunu kendisi de kabul etse gerektir. Şimdi ne şekilde mümkündür? Devlet tarafından hüküm gönderip timar ve maaş verilmekle mi yoksa İstanbul'a davet edip yaramazlıklarına uygun bir çare ile mi olur? Sen benim güvenilir ve doğru bir hizmetkârımsın. Senin tedbirinin mükemmelliğine sonsuz mertebe inancım vardır. Senden umarım ki, hıyanetleri bu kadar ortada, velinimetlerine ve efendilerine fenalık kasteden, bütün kötülüklerin sebebi olan bu iki insanı yok etmek sevabın ta kendisidir. Belki bunun karşılığı olarak dünya ve ahirete ait güzel faydalar ve bol sevap bulacaksın. Uygun olan odur ki, bir yolunu bulup macun ile veya esrar ile veya başka bir yolla ikisini de acele olarak yok edesin. Benim yüce tahtım hizmetinde, Allah'a yemin olsun ki bundan önemli iş ve faydalı hizmet yoktur. Hem o bedbahtların yaptıklarının yazılı suretini ayrıntılı olarak hem de oğlumun macunları, afyon, afyon şurubu ve diğer keyif verici tohumları ne şekilde kullandığını ve ne zamandan beri buna başlamış olduğunu yazıp bildiresin. Fermânımın sana ne günde, ne zamanda, ne saatte vardığını; senin de ne zaman işe koyulduğunu ve ortadan kaldırma yollarından hangisini tercih ettiğini yazıp bildiresin. Son derecede uyanık ve dikkat üzere olasın ki, fermânın içeriğinden senden başka kimse haberdar olmaya. Fermânımı okuyanlar orada söylenenlerin gerçekliğini ve doğruluğunu kabul edip, gereğine göre davranıp başka türlü bir harekete girişmeyeler. 1479 senesi Nisan ayının 5. günü İstanbul'da yazıldı".

II. Mehmed, fermanında lalaya, şehzâdenin bu duruma gelmesinden dolayı suçun kendisinde olduğunu ve bunun cezasının da idam olduğunu söylüyordu. Ancak lala geçmişteki gerek kendi-

Scanned by CamScanner

sinin gerekse ailesinin hizmetleri dolayısıyla affedildi ve şehzâdeyi gizlice bu durumdan kurtarması emredildi.

Lala Fenârizâde Ahmed Bey ise padişahın fermanını aldıktan sonra şu cevabı vermişti:

"Ulu dergâha ve yüce divana değersiz ve kıymetsiz kulun arzı budur ki:

Gönderdiğiniz fermânın muhtevasında, şehzâde hazretlerinin adamlarından Mahmud ve Müeyyedzâde Abdurrahman isimli kimselerin bedbahtlıklarından dolayı ortadan kaldırılmalarının elzem olduğundan bahsedilmiş ve yok edilmeleri ne şekilde gerçekleşir ise geciktirilmeden yerine getirilmesi emredilmişti. Zikr olunan bedbahtların, söylenenlerden daha fazlasını yaptıklarında şüphe yoktur. Lakin şehzâde hazretleriyle size arz olunduğu kadar ilişkileri yoktur. Ve fermânınız üzere ortadan kaldırılmaları konusu şehzâde hazretlerine bildirildiği takdirde, kabul edeceğinden emin olunduğundan kendisinden gizlemeyip olduğu gibi arz olundu. "Yerine getirilsin" dediğinde padişahımızın rızasına göre hareket edildiği, bütün gerçekliğiyle huzurunuza arz olundu.

Kulunuz Ahmed"

Gizli tutulan bu durum padişahın isteği doğrultusunda başarıyla bir sonuca bağlandı. Lalanın mektubundan sonra Fatih'e bir mektup da Şehzâde Bâyezid'den geldi. Şehzâde kullandığı maddeleri zayıflamak amacıyla aldığını, ancak artık vazgeçtiğini belirterek af diliyordu. Babasının sert uyarısı üzerine bu alışkanlıklarından vazgeçen Şehzâde Bâyezid, tam tersine bir hayatın içine girerek sofu oldu. Osmanlı tarihinde de Veli Bâyezid diye anıldı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN OĞLUNU KİM ÖLDÜRDÜ?

Fatih Sultan Mehmed'in üç oğlu vardı. Bunlardan atak ve iyi bir asker olan Şehzâde Mustafa babasının sağlığında esrarengiz bir biçimde ölmüştü.

Şehzâde Mustafa, Karaman valisi olarak görev yapmaktaydı. Karaman Beyliği'nin tamamen ortadan kaldırılması sırasında Kayseri-Develi'yi almak için harekete geçti. Ancak hasta olduğundan kalenin üzerine gidememiş, yerine beylerden birisini tayin ederek birlikleriyle göndermişti. Kale komutanı teslim olmak için şehzâdenin gelmesini şart koşunca Şehzâde Mustafa hasta hasta Develi'ye gelerek kaleyi teslim aldı. Niğde üzerinden geri dönerken, Bor'a uğradı. Burada bir hamamda yıkanıp çıkmasının ardından 1474 yılında vefat etti. Şehzâde Mustafa'nın da cesedi iç organları çıkarıldıktan sonra ilaçlanarak koruma altına alındı. Şehzadenin kâtibi olan İtalyan Angiolello, "... O gece hemen şehzadenin karnı yarıldı, iç organları çıkarıldı, karnı bal ve yulaf ile dolduruldu ve dikildi, iç organları yıkandı ve içi tuz dolu bir kutuya konuldu" diyerek Osmanlılar'da uygulanan tahnit yöntemi hakkındaki en orijinal bilgileri aktarır.

Karaman'da valilik yapan Şehzâde Mustafa büyük ihtimalle Veziriazam Mahmud Paşa'nın zehirletmesi sonucunda öldü. Şehzâde Mustafa'nın cesedine yapılan tahnit yöntemini şehzâdenin kâtibi olan İtalyan Angiolello'nun yazdıklarından öğreniyoruz. Angiolello

Scanned by CamScanner

"... O gece hemen şehzâdenin karnı yarıldı, iç organları çıkarıldı, karnı bal ve yulaf ile doldurulduu ve dikildi, iç organları yıkandı ve içi tuz dolu bir kutuya konuldu" şeklinde anlatır.

Dönemin yazarlarından Meâli, *Hünkârnâme* isimli eserinde şehzâdenin öleceğini anlayınca Lalası Ahmed Bey'i çağırarak ölümünden Mahmud Paşa'nın sorumlu olduğunu, intikamını almasını vasiyet ettiğini yazar. Fatih döneminde iki defa veziriazamlık yapmış olan Mahmud Paşa'nın Osmanlı tarihinin en güçlü padişahının oğlunu öldürtecek kadar gözünü karartan ne gibi bir hadise cereyan etmiş olabilirdi? Dönemin tarihçileri Şehzâde Mustafa ile Fatih'in en ünlü ve en uzun süre görevde kalmış veziriazamı Mahmud Paşa arasında bir mesele olduğunu üstü kapalı belirtirler.

Şehzâdenin ölümünden sonra devlet ileri gelenleri siyah elbiseler giyerek padişaha baş sağlığı dileklerini sundular. Bu sırada bir yıl önce veziriazamlıktan azledilerek Edirne'nin Havsa Kasabası'nda oturmakta olan Mahmud Paşa da çevresinin çağrılmadan gitmemesi yolundaki uyarılarını dinlemeyerek hükümdara başsağlığı dilemek için yola çıktı. Saraya gittiğinde kendisini uyaranlara da yine aldırış etmeyerek, hükümdarın huzuruna vardı. Mahmud Paşa, Fatih'e "Şehzâde Mustafa öldü ise devlete hizmet edecek ben varım" dediğinde hükümdarın cevabı "Mustafam'ın düşmanının hayatta kalması mümkün değildir" oldu ve paşa hapse atıldı.

Mahmud Paşa'nın hapse atılması ile ilgili diğer bir rivayet ise şu şekildedir: Mahmud Paşa, Fatih döneminde iki defa veziriazamlık makamında bulunmuştu. Birincisi 14 yıl sürmüştü. Paşanın İstanbul'a gelmesi, onun tekrar veziriazam olmasını istemeyenleri korkutmuştu. Bu yüzden rakipleri Mahmud Paşa'yı kötülemek için şehzâdenin vefatından memnun olduğunu, siyah matem elbisesini hemen çıkararak beyaz elbise giyip satranç oynadığı haberlerini etrafa yaydılar. Bunun üzerine paşa hapse atıldı.

Elli gün hapiste kalan Mahmud Paşa, serbest bırakılmasını beklerken hiçbir hareket olmayınca durumunu padişaha "Ya beni affet, ya da öldür" diye arz etti. Mahmud Paşa halk arasında çok

Scanned by CamScanner

sevilen, hatta "Veli" olarak anılan bir şahsiyetti. Bu yüzden aşırı mağrurdu. Fatih onu tekrar huzuruna kabul ettiğinde de mağrur bir biçimde yaptığı hizmetleri ve halk arasında isminin hükümdarın adıyla beraber anıldığını söyledi. " Eğer günahım büyükse beni mertçe öldür. Değilse serbest bırak" dedi. Fatih Sultan Mehmed de geçmişte onun yaptığı dört hatayı söyleyerek, 18 Temmuz 1474'te Yedikule'de idam ettirdi.

Gelibolulu Mustafa Âlî, şehzâdenin Mahmud Paşa'nın eşlerinden birisi ile ilişkiye girdiğini, paşanın da bu yüzden Şehzâde Mustafa'yı zehirlediğini yazmaktadır. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yıllar önce Topkapı Sarayı Arşivi'nde bularak yayınladığı bir belge hadiseyi iyice aydınlatmaktadır. Bu belge Mahmud Paşa'nın söz konusu olan eşi ve ilk eşinden olan çocukları arasındaki bir miras davasına aittir. Miras meselesi dolayısıyla Mahmud Paşa'nın kızlarının verdiği dilekçe Şehzâde Mustafa ile Mahmud Paşa'nın arasında neden soğukluk olduğunu açıkça belgelemektedir. Mahmud Paşa'nın Zağanos Paşa'nın kızı olan birinci eşinden olan çocukları, babalarının ikinci hanımı olan kadının kendileri ile akraba olmadığını belirtmektedirler. Bunun sebebini de şöyle açıklarlar: "Babamız Mahmud Paşa seferde iken bu kadın Şehzâde Mustafa'nın annesinin evine giderek, geceyi orada geçirdi. Babamız sefer dönüşünde bu haberi duyunca çok üzüldü ve karısını boşadı. Olayın şahidi Veziriazam İshak Paşa'dır. Bu sırada veziriazamlıktan azledilmiş olan Mahmud Paşa, dönemin defterdârı, yani Maliye Bakanı olan hanımının kardeşinin devreye girmesi üzerine padişahın zoruyla eşiyle tekrar evlendi. Ancak tekrar nikâhladığı kadını ikamet ettiği Edirne'nin Havsa Kasabası'na getirtmeyerek Edirne'ye gönderdi ve onunla ilişkiye girmedi. Bu yüzden babamızın üç talak ile boşadığı bu kadın bizim akrabamız değildir".

Fatih'in yakışıklılığı ile ünlü oğlunun çapkınlığı cezasız kalmamış, kıskanç ve gururlu koca karısını baştan çıkaranın padişahın oğlu olduğuna aldırış etmeden şehzâdeyi zehirletmişti.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN EVLİYALAŞAN VEZİRİAZAMI

Mahmud Paşa devşirmedir. Kökeni tam olarak belli değildir. Rum, Sırp, Hırvat veya Bulgar olduğu yönünde rivayetler vardır. II. Murad zamanında esir alınarak devşirme teşkilatı içerisinde eğitilen Mahmud Paşa, II. Mehmed'in tahta çıkmasından sonra onun gözüne girerek yükselmeye başladı. İstanbul'un fethi sırasında padişahın yanındaydı. 1454'te veziriazam oldu. Seferlerde gösterdiği kahramanlıklardan dolayı 1456'da Rumeli beylerbeyiliği görevi de verildi. 1458 yılında padişahın emriyle çıktığı Sırbistan seferinde birçok yeri fethetti. Daha sonra Mora'nın alınmasına katıldı. Sinop'u İsfendiyaroğulları'ndan aldı. Fatih Sultan Mehmed'in 1461'deki Trabzon seferinde öncü kuvvetlerin komutanıydı.

1462'deki Eflak seferinde büyük bir başarı göstererek Kazıklı Voyvoda'yı ülkesinden kaçmaya mecbur etti. Midilli'yi fethetti. Ardından 1463'te Fatih'le birlikte Bosna seferine çıktı. Karşısına çıkan Venedik kuvvetlerini mağlup etti.

1468 yılında Karamanoğulları üzerine gönderildi. Rakiplerinin hakkında zenginleri koruyup fakirleri sürdüğü yönünde çıkardığı dedikodular yüzünden Afyon'da iken çadırı başına yıkılarak gö-

Scanned by CamScanner

revden azledildi. Ancak çok geçmeden 1469 yılında Osmanlı donanmasının başına geçirildi. Eğriboz Adası'nın fethinde önemli hizmetler gördü. Bu başarısından dolayı 1472'de tekrar veziriazamlığa getirildi. Ancak bu seferki görevi kısa sürdü. Akkoyunlular'a karşı düzenlenen Otlukbeli Seferi'nin dönüşünde hakkında çıkarılan dedikodulardan dolayı yine azledildi. Kısa bir süre sonrada Şehzâde Mustafa'nın ölümünden sorumlu tutularak Fatih tarafından 18 Temmuz 1474'te idam ettirildi. İstanbul'da kendi adını taşıyan camisinin önündeki türbeye gömüldü.

Dönemin tarihçilerinin bir kısmı Mahmud Paşa'nın haksız yere öldürüldüğünü söylerler. Paşayı şehid olarak zikredenler bile vardır.

İstanbul'da, Anadolu'da, Rumeli'de birçok hayır eseri yaptırmıştı. Bugün orta direğin alışveriş merkezi olan Mahmud Paşa Çarşısı, onun bu bölgede yaptırdığı cami ve dükkânlardan bu ismi aldı. Mahmud Paşa, Türkçe ve Farsça şiirler yazabilen birisiydi. Bir divanı vardı. Ayrıca Ali Kuşcu ile birlikte Sahn-ı Seman Medreseleri denilen Osmanlı İmparatorluğu'nun en üst düzey eğitim kurumunun kurulmasında önemli rol oynamıştı.

Mahmud Paşa idam edildikten sonra halk arasında hikâyeleri dilden dile dolaşan bir halk kahramanı oldu. Hakkında üretilen menkıbelerle Fatih tenkit edildi. Mahmud Paşa halk arasında Veli olarak anıldı. Mahmud Paşa'nın menkıbelerinin anlatıldığı *Menakıb-ı Mahmud Paşa-yı Veli* isimli menakıbnâme halk arasında çok yaygın olarak okundu. Fatih dönemi başarılı bir dönemdi. Ancak bu askerî başarıların maliyeti halka ağır geldi. Mahmud Paşa'nın halkı koruması, onun yücelmesine ve Fatih'ten de üstün efsanevî bir şahsiyet hâline gelmesine sebep oldu. Mahmud Paşa o kadar efsaneleşti ki, halk menakıbnâmede 17. yüzyılda İstanbul'u devamlı surette baskınlarıyla rahatsız eden Kazak eşkiyalarını bile Mahmud Paşa'ya yok ettirdi.

Scanned by CamScanner

HRİSTİYAN VE YAHUDİLER'İN UMUDU

Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlılar tarih sahnesinde kaldıkları sürece sadece Müslümanlar'ın değil, Hristiyan ve Yahudiler'in de ümidi olmuştu. Osmanlı politikalarının halkta uyandırdığı etkiyi aynı zamanda Fatih'in dur durak bilmeyen fetihlerinin arka planını Bosna Kralı Stefan Tomaseviç, 1461'de papaya yazdığı mektupta şöyle açıklıyordu: "Türkler'in köylülerle araları çok iyi. Aralarına katılan her köylüye özgürlük vadediyorlar. Köylüler pek akıllı olmadıklarından Türkler'e kanıyor. Özgürlüklerinin sonsuza kadar süreceğini sanıyorlar. Beni desteklemezseniz halkım böyle yalanlara kanıp bana karşı ayaklanabilir. Soylular köylülerin desteğini almadan kalelerini uzun süre koruyamaz".

O dönemde Avrupa'da Yahudiler hayatlarını zor şartlar altında sürdürürlerdi. Osmanlı topraklarında ise her dinden insan kendi kültürel ve dinî ortamında özgürce yaşamaktaydı. Hatta Fatih Sultan Mehmed gayrimüslimlerin haklarını fermanlarla devlet güvencesi altına alarak şahsî müdahale, yorum ve haksızlıkların önüne geçiyordu. Hristiyan olsun, Yahudi olsun fark etmiyordu. Osmanlı Devleti'nin şemsiyesi altına giren herkes hukuk sahibiydi ve hakları devlet tarafından koruma altına alınıyordu. Bu yüzden

Scanned by CamScanner

Yahudi İzak Sarfati, 1454'te Orta Avrupa'daki dindaşlarına gönderdiği mektupta hilalin altında yaşayanların haçın hâkimiyeti altında yaşayanlara kıyasla çok daha talihli olduklarını söylüyordu. Onlara tavsiyesi Avrupa'daki dev işkence odasını bırakıp Türkiye'ye gelmeleriydi: "Burada en iyi elbiseleri giyebilirsiniz. Burada herkes kendi asma ve incir ağacının altında oturabilir. Hristiyan hâkimiyetinde çocuklarınızı mosmor veya kıpkızıl dövülme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmadan asla mavi veya kırmızı renkli elbiseler giydiremezsiniz. Ama burada öyle değil".

Scanned by CamScanner

ÂLİMLERİN FATİH'İ PROTESTOSU

Fatih Sultan Mehmed ilme meraklı, bilim adamlarına karşı saygılı bir hükümdar olmasına rağmen, zaman zaman âlimlere karşı da çok sert olabiliyordu.

1451'de kazaskerliğe tayin edilen Molla Gürânî'nin, padişahın fikrini almadan tayinler yapması ve bağımsız hareket etmesi hükümdarla hocasının arasını açmıştı. Fatih, bunun üzerine hocasını Bursa kadılığı ve vakıfların idaresiyle görevlendirdi. Molla Gürânî, Bursa'da iken Fatih'ten gelen bir fermanı hukuka aykırı bulduğu için yırttı. Molla Gürânî'ye çok öfkelenen Fatih, hocasını görevden aldı. Molla Gürânî de Anadolu'yu terk etti. Bu ayrılışa üzülen Fatih, onu tekrar davet ve öncekinden daha yüksek bir gelirle eski görevine iade etti.

Protokoldeki Yerini Beğenmeyince İstanbul'u Terk Etti

Fatih'in hocalarından Molla Hüsrev, İstanbul'un ilk kadısı Hızır Çelebi'nin vefatından sonra İstanbul kadılığına getirildi. Üsküdar ve Galata kadılıkları ile Ayasofya müderrisliği de kendisine verilmişti. 1472'de bir düğün cemiyetinde padişahın sağında Molla Gürânî'ye, solunda ise kendisine yer verildi. Bu ka-

Scanned by CamScanner

rarı resmî görevinin gerektirdiği protokole uygun bulmayan Molla Hüsrev, İstanbul'u terk edip Bursa'ya gitti. Fatih bir yıl sonra, Molla Hüsrev'i İstanbul müftülüğüne getirdi. Daha sonra şeyhülislamlığa dönüşecek olan İstanbul müftülüğü o dönemde Osmanlı Devleti'nin en yüksek ilmî makamı idi.

Âlimlerin Protestosu

Fatih zamanının önemli âlim ve devlet adamlarından Sinan Paşa ilk İstanbul kadısı ve Belediye başkanı Hızır Çelebi'nin oğlu, büyük âlim Molla Yegân'ın torunudur. Sinan Çelebi, babası öldüğünde, henüz 20 yaşındayken çağının en önemli ilim adamları arasındaydı. Babası Hızır Çelebi ve dedesi Molla Yegan tarafından yetiştirilmişti. Evlerinde ilmî sohbetlerin yapılmasından dolayı çok genç yaşta geniş bir birikime sahip olmuştu.

Sinan Çelebi, kendisi de ilimle içli dışlı olan II. Mehmed'in kısa sürede saygısını kazandı ve henüz yirmili yaşlarda iken Edirne'de müderrislik yaptı. Fatih, Sinan Çelebi'yi daha sonra Sahn-ı Seman Medreseleri'ne, yani dönemin en büyük üniversitelerine müderris ve padişah hocası tayin etti. Sinan Paşa, tasavvuf, astronomi, matematik, fıkıh ve kelam gibi ilimlerde eserler verdi. *Tazarruât*, *Nasihatnâme*, *Tezkiretü'l-evliyâ* başta olmak üzere çok sayıda önemli eser yazdı.

Sinan Paşa, keskin zekâsı ve isabetli görüşlerinden dolayı 1470'de vezirlik görevine atandı. Ancak henüz bilinmeyen bir sebepten dolayı 1476'da hapse atıldı. Bu durum üzerine Molla Hüsameddin dönemin âlimlerini de yanına alarak Fatih'e zehir zemberek bir mektup yazmaktan çekinmedi. Mektubunda Sinan Paşa gibi bir âlime gereken saygının gösterilmemesi durumunda âlimlerin kitaplarını yakarak Osmanlı topraklarını terk edeceğini padişaha sert bir dille söyleyip, Fatih'e geri adım attırdı. Âlimlerin protestosu üzerine Sinan Paşa serbest bırakıldı.

Scanned by CamScanner

Fatih âlimlerin tavrı ve tehdidi üzerine, Sinan Paşa'yı Sivrihisar Kadılığı ve müderrisliğine tayin etti. Ancak, Sinan Paşa görev yerine varmadan, Sultan bir denemede daha bulundu. Fatih'in gönderdiği bir hekim İznik'te durdurduğu Sinan Paşa'ya "deli" raporu vererek gözlem altına aldırdı. Bu gelişme üzerine bilginler padişaha "*Ya bu zulme son verirsin veya senin ülkeni terk ederiz*" diyerek önceki kararlarının arkasında durdular. Bu teşebbüs başarıya ulaştı ve Sinan Paşa Sivrihisar'a giderek yeni görevine başladı.

Fatih ile arası açılan dönemin önemil isimlerinden biri de Şair Ahmed Paşa'dır. İlk önemli Osmanlı şairi olan Ahmed Paşa, aşırı içki içtiği ve ahlaki durumundan dolayı hapse atılmıştı. Hapishaneden hükümdara yazdığı bir şiiri göndererek serbest kalmış, ancak Fatih onu bir daha yanına kabul etmemişti.

Scanned by CamScanner

FELSEFE TARTIŞAN SULTAN

Fatih Sultan Mehmed ilmî tartışmaları çok severdi. Bu tartışmaların günlerce sürdüğü bile olurdu. Molla Zeyrek ile Hocazâde Muslihuddin arasındaki tartışma da bunlardan birisidir. Padişahın huzurunda bir hafta kadar devam eden ve Osmanlı ilim ve kültür hayatı bakımından dikkat çekici olan tartışmaya devrin âlimleri oturarak, Vezir Mahmud Paşa da ayakta durup çeşitli hizmetler ifa ederek katılmıştır. İki âlim arasındaki münazaranın bu şekilde sonuçlanmayacağını anlayan Fatih altıncı gün, iki taraftan, notlarını birbirlerine verip önceden hazırlanmalarını istedi.

Hocazâde ikinci nüshasını verdi. Molla Zeyrek metninin yedeği olmadığını söyleyince, Hocazâde, Molla Zeyrek'in risâlesini kendi metninin arka yüzüne yazabileceğini belirtti. Fatih, latife yaparak Hocazâde'ye istinsah sırasında hata yapmamasını söyledi. Hocazâde istinsah hatalarının risâlenin aslındaki kadar olmayacağını ifade ederek Fatih'in latifesine karşılık verdi. Müzakereler neticesinde tartışmanın hakemi Molla Hüsrev ve mecliste hazır bulunanlar Hocazâde'nin görüşlerini tercih etti. Fatih de Molla Zeyrek'in müderrislik görevini Hocazâde'ye verdi. Bu karara kırılan Molla Zeyrek Bursa'ya gitti. Buna üzülen Fatih, bir medrese vermek üzere onu İstanbul'a davet etti. Fakat Molla Zeyrek, "*Hoca Hasan sağ olsun, benim padişahım odur*" diyerek padişahın da-

Scanned by CamScanner

vetini geri çevirdi. Molla Zeyrek'in geçim sıkıntısı çektiğini gören Bursalı komşusu Hasan Ağa, eğitim hizmetlerinin karşılığı olarak, Molla Zeyrek'e ömrünün sonuna kadar günlük ihtiyacı olan 20 akçeyi ödemeyi taahhüt etmişti.

Filozoflara yönelttiği tenkitlerle tanınan İslâm düşünürü Gazzâlî ile İbn Rüşd'ün akıl ile ilgili tartışmaları Fatih döneminde de canlılığını sürdürüyordu. Fatih, Hocazâde diye anılan Muslihiddin Mustafa ve Ali Tûsî'den bu konuyu tartışan eserler yazmalarını istedi. Hocazâde dört, Tûsî ise altı ay içerisinde birer kitap yazarak hükümdara takdim ettiler. Hocazâde'nin eseri daha değerli bulundu. Padişah, her iki âlimi de 10 biner dirhemle ödüllendirdi. Ayrıca Hocazâde'ye bir de kaftan hediye etti. Kendisinin aşağı görüldüğünü düşünen Ali Tûsî İstanbul'u terk edip İran'a gitti.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN DAVET ETTİĞİ BÜYÜK ÂLİM

Türk tarihinin en büyük astronom ve matematikçilerinden olan Ali Kuşçu, Semerkant'ta dünyaya geldi. Babası, Timurlu hükümdarı ve büyük âlim Uluğ Bey'in doğancıbaşısı olduğu için "Kuşçu" lakabıyla anıldı. Büyük bir ilim adamı olan Uluğ Bey, Kâdîzâde-i Rumî ve Gıyaseddin Cemşid'den matematik ve astronomi eğitimi aldı. Bir türlü ilme doymayan Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in izin vermeyeceği endişesiyle gizlice Kirman'a gidip, eğitimine burada devam etti. Uluğ Bey, onu ilmini ilerletmesi için Çin'e gönderdi. Dönüşünde dünyanın yüzölçümünü ve meridyen yayının uzunluğunu ölçtü.

Ali Kuşçu, 1449'da Uluğ Bey'in vefatından sonra Semerkant'tan ayrıldı. Tebriz'de, kendisine büyük ilgi gösteren Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından Fatih Sultan Mehmed'e elçi olarak gönderildi. Fatih, elçi olarak yanına gelen Ali Kuşçu'nun ilmine hayran oldu ve Osmanlı hizmetine girmesi için ısrar etti. Ali Kuşçu, Uzun Hasan'ın yanına geri dönüp, elçilik görevini tamamladıktan sonra Fatih'in davetini yerine getirmek üzere Osmanlı ülkesine hareket etti. Yol boyunca büyük törenlerle ve armağanlarla karşılandı. Ali Kuşçu İstanbul topraklarına ayak

Scanned by CamScanner

bastığında onu karşılamak üzere dönemin büyük âlimi Hocazâde Muslihuddin ve diğer bilginler Üsküdar'a geçmişlerdir. Kadırga ile geri dönerken medd-cezir olayları üzerine bilimsel bir tartışmaya girişerek o kısa yolculuğu değerlendirmiştir. Fatih, büyük Türk âlimine geldiği mesafe miktarınca para verdi. Ali Kuşçu, 1472'de 200 kişilik bir maiyetle birlikte Osmanlı hizmetine girdi. Fatih, memnuniyetinin ifadesi olarak 1473'de, Uzun Hasan'ı yendiği Otlukbeli Savaşı'na Ali Kuşçu'yu da götürdü. Sefer esnasında, molalarda kurulan ilim meclislerine onu da dahil ederek ilminden istifade etti.

Padişah, Otlukbeli Seferi'nin dönüşünde onu Ayasofya medreselerinde müderris olarak görevlendirdi. Ali Kuşçu'nun derslerini öğrencilerin yanı sıra ilim adamları da takip ettiler. Mirim Çelebi ve Fatih'in özel kütüphanesinin sorumlusu Molla Lütfi gibi önemli isimler talebeleri arasında yer aldı. Sinan Paşa, öğrencisi Molla Lütfi vasıtasıyla Ali Kuşçu'nun derslerini yakından izledi.

Osmanlı hizmetine girdikten iki yıl sonra, 15 Aralık 1474'te vefat eden Ali Kuşçu, Eyüp Sultan Türbesi civarına defnedildi. Vefatı, kendisine büyük hürmet duyan Fatih Sultan Mehmed'i derinden üzdü.

Ali Kuşcu'nun, 6'sı astronomi ve matematik, 2'si kelam ve usûl-i fıkıh, 7'si dil ve gramer alanında olmak üzere, günümüze 15 eseri ulaşmıştır.

Ali Kuşçu, İstanbul'un boylamıyla alakalı, eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri düzeltip 59 derece, enlemini de 41 derece 14 dakika olarak tespit etmişti. O, Fatih Medreseleri'nin ders programının hazırlanmasına önemli katkılarda bulunmuş, eserleri asırlarca medreselerde okutulmuş, astronomi, matematik, ilahiyat, dil ve hukuk alanında eserler sahibi büyük bir âlimdi.

Scanned by CamScanner

İSTANBUL'UN İLK BELEDİYE BAŞKANI

Fatih devrinin önde gelen ilim adamlarından biri olan Hızır Bey, Sivrihisar'da doğdu. Fatih döneminin en güzide âlimlerinden Molla Yegân'dan ders tahsil etti. Eğitimini tamamladıktan sonra Sivrihisar'da ders verdi. Hızır Bey, Sivrihisar'da günlerini geçirirken hayatı 1444'te Edirne'de genç Osmanlı padişahı II. Mehmed'le tanışması ile ciddi bir biçimde değişti.

Mısır'dan gelen bir Arap âlimi, Fatih'in 1444 ile 1446 arasındaki ilk hükümdarlık döneminde Edirne'ye gelerek dönemin diğer ilim adamlarını tartışmaya davet etmişti. Osmanlı uleması, Fatih'in huzurunda yapılan bu tartışmalarda Arap âlimin sorduğu zor sorulara cevap veremeyince, genç ve hırslı padişahın canı epey sıkılmıştı.

Sultan Mehmed'in çevresindekilerin tavsiyesi üzerine apar topar Edirne'ye davet ettiği Hızır Bey padişahın hazır bulunduğu bir toplantıda Arap âlimin sorduğu her soruya başarı ile cevap verdi ve ardından karşısındakine sorduğu sorularla rakibini çaresiz bıraktı. Bu durumdan çok memnun olan padişah sırtındaki kaftanı çıkararak Hızır Çelebi'ye kendi eliyle giydirdi ve onu Bursa'daki Sultaniye Medresesi'ne müderris olarak tayin etti.

Scanned by CamScanner

Hızır Çelebi'nin Bursa'da ders verdiği günlerde yetiştirdiği öğrencilerin hepsi Fatih döneminin önemli âlimlerinden oldu. Molla Muslihiddin Kastellani, Molla Hayalî, Hocazâde, Alaeddin Arabî, Hatibzâde ve Muarrifzâde, Hızır Çelebi'nin öğrencilerindendi.

Fatih, Haziran 1453'te İstanbul'dan ayrılmadan önce Süleyman Bey'i İstanbul'un ilk sübaşısı ve Hızır Bey'i de şehrin ilk kadısı olarak tayin etti. İstanbul'un yeniden düzenlenmesini ve surların tamirini emretti.

Geniş ansiklopedik bir bilgiye sâhip olan Hızır Bey Fatih'in yakın çevresindendi. Döneminde İkinci İbn Sina, "ilmin âlemi", yani başlı başına bir ilim dünyası, ilim dağarcığı diye anılırdı. Hızır Bey bir gün Fatih'e, Arapça bir şiir sunmuş, hükümdar da bunu hocası Molla Gürani'ye okuttuğunda, hocası bulduğu bir hatayı kâğıdın üzerinde göstermişti. Fatih, bu kâğıdı Hızır Bey'e göndererek ne düşündüğünü sorduğunda gelen cevap ilginçti: Hızır Bey, yanlış olarak gösterilen cümle tertip şeklinin *Kur'an*'da da bulunduğunu bir örnek ile göstermiş ve *Kur'an* dilinin hatalı sayılamayacağını belirterek hükümdarın hocasını susturmuştu.

Scanned by CamScanner

HRİSTİYAN ÂLİM VE SANATKÂRLARI HİMAYE EDEN HÜKÜMDAR

Ali Kuşçu, Amirutzes, Georgios Trapezuntios, Hocazâde gibi Doğu'yu ve Batı'yı temsil eden devrin büyük zekâları Fatih Sultan Mehmed huzurunda bir araya geliyorlardı. O, Doğu'nun ve Batı'nın âlimlerine sahip çıkan bir hükümdardı. Hristiyan bilim adamlarını ve sanatkârlarını sarayına davet etmiş, onlara iltifat ve ikramlarda bulunmuş, birikimlerinden istifade etmiştir.

Fatih'in Batı kültürüyle tanışması Manisa'da, şehzâdelik yıllarında başlamıştır. Fatih'in hizmetine giren İtalyan hümanisti Ciriaco d'Ancona 1454 yılına kadar maiyetinde bulunmuş, saraydaki diğer İtalyanlar padişaha Roma ve Batı tarihlerini okumuşlardır.

Fatih, İstanbul'un fethinden sonra şehirde kalan âlimleri huzuruna çağırarak onlara görevler vermiş ve eserler yazdırmıştır. Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesine karşı çıkan ünlü Bizanslı âlim Gennadios'u saklandığı köyden getirterek patrik olarak atamış, kendisi için de Hristiyanlığı anlatan bir risale yazmasını istemişti. Gennadios *İtikadnâme* adlı eserini yazıp Fatih'e sunmuş, o da eseri tercüme ettirerek incelemişti. Bizanslı tarihçi Kritovulos uzun müddet padişahın yanında bulunmuş ve savaşlarını anlatan kıymetli bir tarih kitabı yazmıştı.

Scanned by CamScanner

Osmanlı hükümdarı, 1461'de Trabzon'un fethinden sonra hizmetine giren ve felsefi konuşmalar yaptığı Trabzonlu Amirutzes ile oğluna kitapların çevirisini yaptırmıştır. Amirutzes'in çevirdiği eserler arasında Batlamyus'un *Geographia* adlı eseri de vardı. Amirutzes, ayrıca bir İstanbul haritası da çizmişti.

Fatih, coğrafî ve askerî konuları özel bir ilgiyle izlerdi. Onun 1458'de Atina'yı ziyareti sırasında Akropol'ü gezerek "Medînetü'l-hükemâ" (filozofların şehri) şeklinde Atinalılar'a iltifatta bulunması İslâm düşüncesinde Aristo ve Eflatun'a duyulan saygıdan kaynaklanmaktadır. Fatih, Jüstinyen'in heykelini dikkatle yerinden indirterek, Ciriaco ile Dario'ya resmini yaptırmıştır.

II. Mehmed, Avrupa'dan birçok ressam ve bilim adamını ülkesine davet etmişti. Onun döneminde Osmanlı sarayına birçok İtalyan ressam, heykeltıraş ve sanatçı gelmiştir. Bunların en ünlüsü 1479-1481 yılları arasında sarayda bulunup, padişahın çeşitli portrelerini ve madalyonlarını yapan Gentile Bellini'ydi. Ancak Fatih'in ölümünden sonra II. Bâyezid bunlara önem vermedi ve padişahın yaptırttığı resimler pazarlarda satıldı.

Fatih'in yanında Floransalı, Cenevizli ve Raguzalı danışmanlar da bulunmaktaydı. 1480'lerin başlarında Floransalı Francesco Berlinghieri, "*Geographia*" isimli eserini Fatih'e ithaf yazısıyla göndermişti. Casenalı Angelo Vadio da, "*De re Militari*" isimli savaş üzerine yazdığı kitabını sultana hediye etmişti. Giovanni Maria, Fatih için 4.706 dizeden oluşan Latince bir methiye yazmıştı.

Fatih'in kütüphanesindeki Batı kültürüyle ilgili 60 kadar eser günümüze intikal etmiştir. Bunların 42'si Yunancadır. Eserlerden sekizi tarihe, altısı matematik ve astronomiye dairdir. Tarihe ve coğrafyaya ait eserler mevcudun üçte birinden fazladır.

Scanned by CamScanner

"SEZAR, İSKENDER VE KEYKAVUS'U AŞACAĞIM"

Fatih çevresinde yalnız Müslümanlar'ı bulundurmaz, Hristiyanlar'la da oturup konuşmayı severdi. Büyük İskender, Anibal, Keykavus ve Sezar gibi büyük komutanların dünyayı sarsan zaferleri nasıl kazandığını merak eder ve bu konularda kitaplar okuturdu. Fatih, Hristiyan devletlerin askerî güçleri ve kendi aralarındaki rekabetle ilgili bilgi almak için de Floransalı Benedetto Dei gibi birçok Batılı'yı kullandı. Rahipler, tüccarlar, her sınıftan insan Fatih'e hizmet etmiş, Türkler aleyhine toplantı yapılan şehirlerden haberler kısa sürede Osmanlı sultanına ulaşmıştı. Rahip Jacop Unrest, 1472'de yazdığı eserinde "Türk imparatoru Avrupa'daki bütün şehirleri haritasında belirlemiş. Sürgün edilmiş bir rahipten ve iki yüksek rütbeli Hristiyan din görevlisinden bilgi alıyor" demişti.

Floransalı Benedetto Dei, 1460'larda Fatih'le görüştüğünde sultana İtalya'daki devletlerin özelliklerini anlatmış ve "Para, itibar ve silah sahibi dört güç Milano, Napoli, Floransa, Venedik ve diğer İtalyan prenslikleri kara ve deniz güçlerini birleştirebilirlerse günümüzdeki İtalyanlar atalarından daha başarılı olurlar" deyince ilginç bir cevap almıştı. Fatih, Dei'ye "Floransalı, söylediğin her şeyi dinledim. Hepsine inanıyorum. Ancak sana şunu söy-

Scanned by CamScanner

leyeyim ki, İtalya geçmişte yaptığı büyük işleri artık başaramaz. Çünkü büyük işler yaptığı günlerde, bunları Romalılar'ın gücü sayesinde yapıyordu. Romalılar o zamanlar İtalyan'ın tek hakimiydi. Ama günümüzde ülken 20 devlete ve çeşitli güç odaklarına bölünmüş durumda. Birbirinizle savaşıyorsunuz ve birbirinizin can düşmanısınız. Yaptığım plana yardımcı olacak çok şey biliyorum. Genç, zengin ve talihli olduğumu gördüğümden Sezar'ı, İskender'i, Anibal'i, Afrikalı Scipio'nu, Pyrhus'u ve Keykavus'u aşmak niyetindeyim".

Scanned by CamScanner

FATİH VE HRİSTİYANLIK

Fatih, fetihten sonra İstanbul zorla aldığı bir şehir olmasına rağmen Hristiyanlar'ın burada yaşamasına müsaade ettiği gibi, kaçanların geri dönmesi için de çaba sarf etti. Bizanslı birçok Rum da gerek Müslümanlığı kabul etsin, gerekse etmesin Osmanlı Devleti'nin hizmetine alındı. Fatih bunların yanı sıra Gennadius lakabı ile patrik seçilen Georgios Skolarios'la, Pammaharistos Manastırı'nda (Fethiye Camii) Hristiyanlık akaidi üzerine tartışmaya girişmiş ve bu müzakerenin yazılmasını istemişti. Bu hadise batıda birtakım şayialara sebep oldu ve onun Hristiyanlığa meylettiği yönünde bir takım iddiaları ortaya atıldı. Bizzat Papa II. Pius, Fatih'e hitaben bir mektup yazarak (1461-1464 arası) birkaç damla su ile vaftiz edilmek suretiyle dünyanın hükümdarı olacağını belirterek, onu Hristiyanlığa davet etti. Bu mektup ve cevabı daha Fatih'in sağlığında 1475'te Treviso'da basıldı. Ancak ne bu mektup Fatih'e gönderilmiş, ne de Fatih buna cevap vermişti. Mektubu yazan papa, Fatih'in ağzından buna bir de cevap uydurmuştu.

Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra buradaki Ortodokslara karşı iyi davranması, onun müsamahakâr olması ve Hristiyan dünyasındaki ikiye bölünmüşlüğü devam ettirmek istemesinden

Scanned by CamScanner

kaynaklanıyordu. Geniş bir düşünce ufkuna sahip olması sebebiyle de, Hristiyanlığı yakından tanımaya çalışmıştı.

Fatih'in annesinin Hristiyan olması yüzünden, onun da bu dine karşı ilgi duyduğu söylenir. II. Murad'ın eşlerinden birisi Sırbistan Kralı Jorj Brankoviç'in kızı Mara Despina'dır. 1435'te II. Murad'la evlenen Mara dinini değiştirmemiş, ölünceye kadar Hristiyan kalmıştı. Fatih'in, Selanik'teki Küçük Ayasofya Manastırı'nı ve çevresindeki araziyi tahsis ederken ondan "*Hristiyan kadınlarının en yücelerinden anam Despina Hatun*" diye bahsetmesi sebebiyle öz annesi olduğu yorumları yapılmıştır. Ancak bu yanlıştır. Çünkü Fatih'in öz annesi Hüma Hatun'dur ve oğlunun hükümdarlığından önce 1449'da Bursa'da ölmüştür.

Scanned by CamScanner

FATİH KANUNNÂMESİ

Osmanlı İmparatorluğu'na ait ilk kanun derlemesi Fatih zamanından kalmadır. Ancak bu kanunnâmenin onun döneminde kaleme alınmadığı, önemli bir kısmının daha sonraki tarihlerde yazıldığı, tamamının ona ait olmadığı iddiaları ortaya atılmıştır. Kanunnâmede yer alan devlet teşkilatına ait birtakım hususların daha sonraki tarihlerde ortaya çıktığı, bu yüzden de Fatih döneminde yazılmış olamayacağı ileri sürülmektedir. Halil İnalcık ve Abdulkadir Özcan gibi Osmanlı tarihçilerinin yaptığı araştırmalar bu iddiaların doğru olmadığını ve kanunnâmenin az bir kısmı haricinde Fatih'e ait olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bugün elimizde bulunan kanunnâme metni II. Bâyezid döneminde yapılan bir kısım ilaveleri de ihtiva etmektedir.

Kardeş katli meselesini ona yakıştıramayanlar da, onun adını lekelememek için bu kanunnâmenin batılılar tarafından yazıldığını ileri sürerler. Kanunnâmenin tek nüsha hâlinde ve Viyana Arşivlerinde bulunmasını da iddialarına delil olarak gösterirler. Ancak yapılan araştırmalar kanunnâmenin tek nüsha olmadığını, Osmanlı tarihleri içerisinde başka nüshalarının da bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

Scanned by CamScanner

Fatih'in hazırlattığı Teşkilat Kanunnnâmesi ile o zamana kadar teamüllere göre kuralları yazılı hâle getirerek Osmanlı İmparatorluğu'nun asırlarca uygulanacak siyasi ve idari yapısını belirlenmiştir. Yine bu dönemde ceza, arazi hukuku ve mali hukuk alanındaki kurallar da yazılı hale getirilmiştir. Fatih, kanunnâmeleri ve hukuka verdiği önemle Osmanlı İmparatorluğu'nu bir hukuk devleti hâline getirmiştir.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN ANNESİ VE EŞLERİ

Fatih'in annesi milliyetini bilmediğimiz Hüma Hatun'dur. Muhtemelen bir cariye olan Hüma Hatun oğlu ikinci defa tahta çıkmadan önce 1449'da vefat etmiştir. Fatih'in annesi olarak gösterilip, bu yüzden birçok yorum yapılmasına sebep olan II. Murad'ın eşlerinden Mara Despina ise II. Mehmed'in üvey annesidir.

Mara Despina, II. Murad'la evlendiğinde dinini değiştirmeyerek Ortodoksluğunu muhafaza etmişti. II. Murad'ın 1451'de ölümünden sonra Fatih üvey annesini evlendirmek istedi, ancak Mara Despina kabul etmedi. Son Bizans İmparatoru Konstantin'in evlilik teklifini de reddetti.

Fatih, babasını ölümünden sonra üvey annesine itibar etti. Sırbistan'a giden analığını bol miktarda para ve hediye verdi. Fatih, Sırbistan'ın fethinden sonra üvey annesine geniş topraklar bağışladı. 1487'de ölen Mara Despina Strumica yakınındaki Komca Manastırı'na gömüldü.

Fatih'in dört eşi bilinmektedir. Şehzâde Mehmed 1446'da Gülbahar Hatun'la evlendi. 1448'de ilk oğlu Bâyezid Dimetoka'da dünyaya geldi. Gülbahar Hatun, Fatih'in tek kızı olan Gevherhan Sultan'ın da annesidir.

Scanned by CamScanner

Şehzâde Mehmed, 1449'da Gülşah Hatun'la evlendi. Bir yıl sonra yeni evliliğinden ikinci oğlu Mustafa doğdu. Şehzâde Mehmed 1450 yılının sonlarında Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun ile Edirne'de muhteşem bir düğünle evlendi. Bu evlilikten çocuğu oldağuna dair bir bilgi yoktur.

Fatih, 1457'den sonra Çiçek Hatun ile evlendi. Bu evlilikten 23 Aralık 1459'da Edirne'de üçüncü oğlu Cem Sultan dünyaya geldi. 1474'te ortanca oğlu Şehzâde Mustafa vefat etti.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN HOCALARI

Çocukluk yıllarında Fatih'e devrinin en iyi âlimleri hocalık yapmıştı. Molla Hüsrev ve Molla Gürani hocalarıydı. Çocukluğunda oldukça dik kafalı olan Şehzâde Mehmed, Molla Gürani tarafından yola getirilmişti.

Hocaları hükümdarlık yıllarında da Fatih'in yanındaydılar. Fatih, Molla Gürani'ye vezirlik vermek istemiş, ancak o vezirlik bekleyen emirlerin üzerinde olumsuz etki yapar diye bunu kabul etmemişti. Fatih'in karşısında lafını esirgemez, yanlış iş yaptığında onu sert bir şekilde uyarırdı. İyi bir âlim ve yüksek bir ahlak duygusuna sahip Molla Gürani, Fatih devrinde şeyhülislamlık da yapmıştı. Bir gün padişahın şeriata aykırı bir emri gelince, emri getiren çavuşun gözünün önünde hükümdarın emrini yırtmış, çavuşu da kovmuştu. Bunun üzerine hükümdarla arası açılınca, padişaha eyvallah etmeden Mısır'a gitmiş, ancak Fatih hatasını anlayıp onu tekrar ülkesine davet etmişti.

Fatih hocalarından Molla Hüsrev için "Zamanımızın Ebu Hanifesidir" derdi. Hızır Bey, öldükten sonra İstanbul Kadılığı yapan Molla Hüsrev, çağrıldığı bir düğünde padişahın Molla Gürani'yi sağına, kendisini de sol tarafına oturtacağını haber alınca, bu

Scanned by CamScanner

duruma gücenip Bursa'ya gitmişti. Fatih bir süre sonra hocasını İstanbul'a davet ederek, şeyhülislam yaptı.

Fatih üzerinde en etkili insanlardan birisi hocası Akşemseddin'di. Hacı Bayram Veli'den sonra onun yerine geçen Akşemseddin, İstanbul'un fethine devrin şeyhleri ve dervişleri ile katılmıştı. Oldukça sıkıntılı geçen kuşatma sırasında gerek ordunun gerekse padişahın manevi gücünün yükselmesine yardımcı oldu. Padişaha mektuplar yazarak onu gayret ve sabretmeye çağırdı. Zaferin yakın olduğunu söyleyerek askeri teşvik etmiş, fethin gerçekleşmesinde büyük rol oynamıştı.

Scanned by CamScanner

FATİH'İN VEZİRİAZAMLARI

Fatih'in ilk ve son veziriazamı hariç hepsi devşirmeydi. Babası zamanından itibaren veziriazamlık yapan Çandarlı Halil Paşa'yı, İstanbul'u aldıktan sonra öldürterek tahtta hakimiyetini sağlamıştı. Fatih'in ikinci veziriazamı ve üzerinde büyük etkisi olan kişilerden birisi de, şehzâdeliğinden itibaren yanında bulunan İstanbul'un fethinde büyük yararlılığı görülen Zağanos Paşa'ydı. Fatih'in hükümdarlığı sırasında vezirlik ve kaptan-ı deryalık da yapmıştır.

Sultanın en önemli ve becerikli veziri olan Mahmud Paşa ilki 1456-1468, ikincisi 1472-1473 yıllarında olmak üzere 14 yıl veziriazamlık yaptı. İki veziriazamlığının arasında ise kaptan-ı deryalık görevinde bulundu. Devrinde Mahmud Paşa-yı Veli diye anılmıştır. Ancak 1474 yılında idam edilmiştir. Mahmud Paşa'dan sonra Fatih'in veziriazamları arasında bu kadar uzun süre görevde kalan olmamıştır.

İshak Paşa, 1468-1471 yılları arasında görevde bulunurken, 1471-1472 yılları arasındaki veziriazamı Rum Mehmed Paşa idam edilmiştir.

Fatih'in 1473-1477 yılları arasındaki veziriazamı Gedik Ahmed Paşa ise büyük bir komutandı. Arnavutluk seferine gitmek isteme-

Scanned by CamScanner

mesi üzerine veziriazamlıktan alınmış ve kaptan-ı deryalığa getirilmiştir. Fatih'in ölümünden önce Otranto'yu fethetmiştir. Fatih onun veziriazamlığı sırasında seferlere katılmamıştır. Gedik Ahmed Paşa'yı azlettikten sonra da vezirizamını çok aramıştır.

Fatih'in son veziriazamı Karamanlı Mehmed Paşa, Türk asıllı idi ve Mevlana'nın soyundan geliyordu. Uzun süre Osmanlı bürokrasisinin başı olan nişancılık görevini yapmış ve Fatih Kanunnâmesi'ni hazırlamıştı. Hükümdarın ölümünden sonra Şehzâde Cem taraftarı olduğu için II. Bâyezid'ın adamlarının askeri kışkırtması neticesinde öldürüldü.

Scanned by CamScanner

İMPARATORLUĞUN GERÇEK KURUCUSU

Halil İnalcık, II. Mehmed'i imparatorluğun gerçek kurucusu olarak kabul eder ve Fatih'in İstanbul'u alması ile birlikte Fetret Devri'nin gerçek manada bitirildiğini söyler.

Boğazlar'da, Osmanlı hakimiyeti kurulmuş, Balkanlar'da sınırlar Tuna'ya kadar genişletilmiş ve buralardaki topraklar emniyet altına alınmıştır. Anadolu ve Rumeli'deki Osmanlı toprakları birleştirilmiştir. Uzun Hasan tehlikesinin ortadan kaldırılması, hem Osmanlılar'ın Timur'dan itibaren içine girdiği doğudan gelecek tehlike sendromundan kurtulmalarını, hem de beyliklerin ondan alacağı desteği önleyerek, Anadolu topraklarında hakimiyeti tesis etmesini sağlamıştır. Kırım'ın ve Karadeniz kıyılarının Osmanlı İmparatorluğu'na dahil edilmesi ile birlikte Karadeniz'de belirli bir üstünlük kurulmuştur.

Fatih'in en önemli icraatlarından birisi de İstanbul'un yeniden imar ve inşasıdır. Bu, İstanbul'un fethi kadar önemlidir.

Fatih'ten sonra da Osmanlı tarihinde cihangir hükümdarlar çıkmıştır. Ancak Fatih kadar bilime, düşünceye önem veren bir padişah daha gelmemiştir. Fatih, bir Rönesans hükümdarıydı. Devrin ileri gelen âlimlerini sık sık huzurunda tartıştırırdı. Fatih'in

Scanned by CamScanner

huzurundaki tartışmalarda başarılı olan mükâfatlandırılır, kaybeden ise bulunduğu görevi bırakmak zorunda kalırdı. Bu tartışmaların günlerce sürdüğü de olurdu.

Fatih, ilme değer verdiği için Osmanlı ülkesi dışında bulunan önemli âlimleri büyük paralar vererek memleketine çağırırdı. Fatih, çevresinde yalnız Müslümanlar'ı bulundurmaz, Hristiyanlarla da oturup konuşmayı severdi.

Fatih, fetihlerinin ve bilime verdiği önemin yanısıra devlet kurumlarının oluşmasında da önemli rol oynadı. Bürokrasiden saray teşkilatına, maliyeden askeri örgütlenmeye kadar birçok düzenleme bu dönemde yapıldı. Fatih'in hükümdarlık dönemi tarihçilikten edebiyata, mimariden medrese eğitimine, bürokrasiden saray idaresine kadar birçok alanda klasikleşmenin başlangıcıdır. Kendisinden sonraki dönemin siyasî, idarî ve hukukî yapısını şekillendiren bir hükümdardır.

Bir Rönesans hükümdarı olan Fatih Sultan Mehmed, Halil İnalcık hocamızın söylediği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusudur.

Scanned by CamScanner

BİBLİYOGRAFYA

1- Kaynak Eserler

Abdurrahman Sağırlı, *Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârîh ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.

Agostino Pertusi, *İstanbul'un Fethi*, I, *Çağdaşların Tanıklığı*, çev. Mahmut Şakiroğlu, İstanbul 2004.

——, *İstanbul'un Fethi*, II, *Dünyadaki Yankısı*, çev. Mahmut Şakiroğlu, İstanbul 2006.

——, *İstanbul'un Fethi*, III, *İstanbul'un Fethine Dair Neşredilmemiş ve Az Bilinen Metinler*, çev. Mahmut Şakiroğlu, İstanbul 2008

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk. İstanbul 2000.

Bir Yeniçerinin Hatıratı, çev. Kemal Beydilli, İstanbul 2003.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

Düsturnâme-i Enverî, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

Evliya Çelebi *Seyahatname*, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2008.

F. Filelfo, *Fatih Sultan Mehmed ve Françesko Filelfo*, çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, I, İstanbul 1264.

Hadîdî, *Tevârîh-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Scanned by CamScanner

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, II, İstanbul 1279.
Josaphat Barbaro, *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat*, ter. Tufan Gündüz, İstanbul 2005.
Kritovulos, *İstanbul'un Fethi*, haz. Muzaffer Gökman, İstanbul 1967.
Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihannümâ*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008
Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.
N. Iorga, "İstanbul'un Fethi Hakkında İhmal Edilmiş Bir Kaynak", çev. Fazıl Işık-Adnan Erzi, *Belleten*, sayı: 49 (Ankara 1949), s. 83-100.
Nicolo Barbaro, *Konstantiniye Muhasarası Ruznâmesi*, çev. Şemsettin S. Diler, İstanbul 1976.
Nihal Atsız, "Fatih Sultan Mehmed'e Sunulmuş Tarihî Bir Takvim", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957), s. 17-23.
Oruç Beğ Tarihi, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007.
Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.
Sarıca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.
Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.
İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, haz Şerafettin Turan, Ankara 1991.
Kıvamî, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, haz. Ceyhun Vedat Uygur
Künhü'l-Ahbâr, II, haz. Hüdai Şentürk, Ankara 2003.
Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.
Taşköprülüzâde, *Osmanlı bilginleri (eş-Şakaiku'n-numaniyye fi ulemai'd-Devleti'l-Osmaniyye)*, çev. Muharrem Tan. İstanbul 2007.
Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l-Feth*, haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977.
Uzun Hasan-Fâtih Mücadelesi Döneminde Doğu'da Venedik Elçileri, Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri, çev. Tufan Gündüz, İstanbul 2006.
Yaşar Yücel-Halil Erdoğan Cengiz, "Rûhi Tarihi-Oxford Nüshası-Değerlendirme, Metnin Yeni Harflere Çevirisi", *Belgeler*, sayı: 18 (Ankara 992), s. 359-472.
Zorzi Dolfin, "1453 Yılında İstanbul'un Muhasara ve Zaptı", çev. Samim ve Suat Sinanoğlu, *Fatih ve İstanbul*, I/1 (İstanbul 1953), s. 19-62.
Şehir Düştü! Bizanslı Tarihçi Françis'den İstanbul'un Fethi, çev. Kriton Dinçmen, İstanbul 1992.

Scanned by CamScanner

2- Vesika Neşirleri

Ahmet Ateş,"İstanbul'un Fethine Dair Fatih Sultan Mehmed Tarafından Gönderilen Mektuplar ve Bunlara Gelen Cevaplar", *Tarih Dergisi*, sayı: 7 (İstanbul 1952), s. 11-50.

Aurel Decei, "Patrik II. Gennadios Skolarios'un Fâtih Sultan Mehmed İçin Yazdığı Ortodoks İ'tikad-nâmesinin Türkçe Metni", *Fatih ve İstanbul*, I/1 (İstanbul 1953), s. 98-116.

Fatih Mehmet II vakfiyeleri, Ankara 1938.

Kanunnâme-i Âl-i Osman, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 2003.

Kanunname-i Sultani ber Muceb-i Örf-i Osmani : II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasakname ve Kanunnameler, yay. haz. Robert Anhegger- Halil İnalcık, Ankara 1956.

Necati Lugal-Adnan Erzi, "Fatih Sultan Mehmed'in Muhtelif Seferlerine Ait Fetihnameler", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957).

Refet Yinanç, "Fatih'in Türkçe İstanbul Fetihnamesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı : 29 (İstanbul 1984) s. 18-23.

Reşit Rahmeti Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, VI (İstanbul 1939), s. 285-322.

3- Araştırmalar

Ahmed Refik, *Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini*, haz. Önder Kaya, İstanbul 2006.

Arslan Terzioğlu, "Devrinin Kaynakları Işığında Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Tarih ve Toplum*, sayı: 115 (İstanbul 1993), s. 24-32.

Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Kat'i Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması", *Belleten*, sayı: 82 (Ankara 1957), s. 261-284.

Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, II, 408-410.

Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980.

Dorothy Vaughan, *Europe and the Turk: A Pattern of Alliances, 1350-1700*, Liverpool 1954.

Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri*, İstanbul 1958.

Erhan Afyoncu, "Otlukbeli Savaşı", *DİA*, XXXIV, s. 4-6,

——, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, I-VI, İstanbul 2001-2008

Scanned by CamScanner

Faruk Sümer, "Fâtih'in Son Seferi Hangi Devlete Karşı İdi?", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 369-372.

Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü ve Hadiseleri Üzerine Bir Vesika, düzenleyen. A. Süheyl Ünver, İstanbul 1952.

Feridun Nafiz Uzluk, *Fatih Sultan Mehmed Zehirlendi mi?, Eceli ile mi Öldü?*, Ankara 1965.

Feridun Dirimtekin, *İstanbul'un Fethi*, İstanbul 1976.

——, "Belgrad'ın İki Kuşatması", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II (İstanbul 1956), s. 51-86.

Foti Benlisoy, "Stefanos Yerasimos ile Söyleşi-Avrupalıların Gözünde Osmanlılar", *Toplumsal Tarih*, sayı: 118 (İstanbul 2003), s. 24-29.

Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, çev. Dost Körpe, İstanbul 2002.

——, "Fatih Sultan Mehmed ve İtalya", çev. Bekir Sıtkı Baykal, *Belleten*, sayı: 65 (Ankara 1953), s. 41-82.

——, "Venedikliler'in Fâtih'i Zehirleme Teşebbüsleri", çev. M. Şevket Yazman, *Hayat-Tarih*, sayı: 4 (İstanbul 1969), s. 16-20.

Gábor Ágoston, "Avrupa'da Osmanlı Savaşları, 1453-1826", *Top, Tüfek ve Süngü,Yeniçağda Savaş Sanatı, 1453-1815*, ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan, İstanbul 2003, s. 128-153.

Günvar Otmanbölük, "Papa II. Pius'un Fatih Sultan Mehmed'e Gönderdiği Mektup", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı: 5 (İstanbul-Mayıs 1977), s. 21-27.

H. J. Kisling, "II. Sultan Bâyezid'in Deniz Politikası Üzerine Düşünceler: (1481-1512)", *Türk Kültürü*, sayı: 84 (Ankara 1969), s. 18-30.

Hakkı Dursun Yıldız, "İstanbul'un Müslümanlar Tarafından Muhasaraları", *Lâle*, I/1 (İstanbul 1982), s. 27-32.

Halil İnalcık, "Mehmed II", *İA (İslam Ansiklopedisi)*, VII, 506-535.

——, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 395-407.

——, "İstanbul-Türk Devri", *DİA*, 220-239.

——, "Fâtih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşaası", çev. Fahri Unan, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 3 (Samsun 1988), s. 215-225.

——, "Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası", *Dünya Kenti İstanbul*, İstanbul ts. , s. 22 -37.

——, "İstanbul'un Fethinin Yakın Sebepleri", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XI (Ankara 1953), s. 345-354.

Scanned by CamScanner

——, "Osmanlı Devletinin Yükselişi, Fatih Sultan Mehmed", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 301-314.
——, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, I, Ankara 1987.
——, "Osmanlı Padişahı", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIII/4 (Ankara 1958), s. 68-79.
——, "Ottoman Turks and the Crusaders, 1451-1522", *A History of the Crusades*, VI, ed. Kenneth Setton, Madison 1990, s. 311-353.
——, "Kırım Hanlığı", *DİA*, XXV, 450-458.
——, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tâbiliğine Girmesi ve Ahidnâme Meselesi", *Belleten*, VIII/30 (Ankara 1944), s. 185-229.
——, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.
Hasan Kazankaya, *İstanbul'un Fethi ve Fethin Karanlık Noktaları*, I-II, İstanbul 1990.
Hedda Reindl Kiel, "Gedik Ahmed Paşa", *DİA*, XIII, 543-544.
Hicran Yusufoğlu Akın, "II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad Kuşatmaları Üzerine Kaynak Değerlendirmesi", *X. Türk Tarih Kongresi*, IV, Ankara 1993, s. 1159-1168.
Hüseyin Dağtekin, "İstanbul'un Fethinde Kullanılan Yürür Kuleler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX/1-2 (Ankara 1951), s. 153-163.
İdris Bostan, "Baltaoğlu Süleyman Bey", *DİA*, V, 41.
İbrahim Kafesoğlu, "XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaraları", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957), s. 1-16.
İlhan Erdem, "Akkoyunlu Kaynaklarına Göre Otlukbeli (Başkent) Savaşı", *OTAM*, sayı: 4 (Ankara 1993), s. 151-159.
İsmail Erünsal, "Fâtih Devri Kütüphâneleri ve Molla Lütfi Hakkında Birkaç Not", *Tarih Dergisi*, sayı: 33 (İstanbul 1980-81), s. 57-78.
İsmail Hikmet Ertaylan, *Fâtih ve Fütuhatı*, I-II, İstanbul 1953.
İsmail Hami Danişmend, *Fatih'in Hayatı ve Fetih Takvimi*, I-II, İstanbul 1953-1955.
——, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Otranto'nun Zabtından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", *Belleten*, sayı: 100 (Ankara 1961), s. 595-608.

Scanned by CamScanner

——, "Fatih Sultan Mehmed'in Vefatı Üzerine Vezir İshak Paşanın II. Bâyezid'i Saltanata Davet Arizası", *Belleten*, sayı: 97 (Ankara 1961), s. 75-77.

——, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, sayı: 134 (Ankara 1970), s. 231-234.

——, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, sayı: 155 (Ankara 1975), s. 473-482.

——, "Fatih Sultan Mehmed'in Vezir-i Âzamlarından Mahmud Paşa ile Şehzade Mustafa'nın Arası Neden açılmıştı?", *Belleten*, sayı: 112 (Ankara 1964), s. 719-728.

——, Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara 1986.

İstanbul Armağanı, I, Fetih ve Fatih, haz. Mustafa Armağan, İstanbul 1995.

John E.Woods, Akkoyunlular Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme, çev. Sibel Özbudun, İstanbul 1993.

Julian Raby, "Mehmed the Conqueror's Greek Scriptorium", *Dumbarton Oaks Papers*, XXXVII (1983), s. 15–34.

——, "Cyriacus of Ancona and the Ottoman Sultan Mehmed II", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, LXIII (1980), s. 242-246.

——, " A Sultan of Paradox: Mehmed the Conqueror as a Patron of the Arts", *Oxford Art Journal*, V/1 (1982), s. 3-8

Kenneth Setton, *The Papacy and the Levant, 1204-1571*, II, Philadelphia 1978.

Konstantinos Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", *Türkler, IX*, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 373-382.

M. Kâmil Yaşaroğlu, "Molla Gürani", *DİA*, XXX, 248-250.

Mahmut Ak - Fahamettin Başar, *İstanbul'un Fetih Günlüğü*, İstanbul 2003.

Marius Cenard, "Tarih ve Efsaneye Göre Arapların İstanbul Seferleri", çev. İsmail Hami Danişmend, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II (İstanbul 1956), s. 213-259.

Margaret Meserve, *Empires of Islam in Renaissance Historical Thought*, Harvard 2008.

Scanned by CamScanner

——, "Medieval Source for Renaissance Theories on the Origins of Ottoman Turks", *Europa und die Turken in der Renaissance*, Tübingen 2000, s. 409-436.

Melville Jones, *Yedi Çağdaş Rivayet, 1453 İstanbul Kuşatması*, çev. Cengiz Tomar, İstanbul 2008.

Mustafa Cezar vd., *Mufassal Osmanlı Tarihi*, II, İstanbul 1958.

Muzaffer Doğan, "Afyon çeken şehzade evliya gibi padişah oldu", Hürriyet-Tarih, 16 Temmuz 2003.

Nancy Bisaha, *Creating East and West: Renaissance Humanist and the Ottoman Turks*, Philadelphia 2004.

Naşid Baylav, "Vesikalar Işığı Altında Fatih Zehirlendi", *Tarih Dünyası*, sayı: 3, (İstanbul 1965).

Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005

Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar: Doğu Akdeniz'de Savaş Diplomasi ve Korsanlık: 1480-1522*, çev. Tülin Altınova, İstanbul 2004.

Orhan F. Köprülü-Mustafa Uzun, "Akşemseddin", *DİA*, II, 299-302.

Osmanlılar ve Ölüm, yay. G. Veinstein, çev. Ela Güntekin, İstanbul 2007.

R.S. Schwoebel, *The Shadow of The Crescent: The Renaissance Image of The Turk (1453-1512)*, New York 1967.

Salim Aydüz, "Fatih Sultan Mehmed Devri Ateşli Silah Teknolojisi", *Yeni Ümit*, sayı: 66, İstanbul 2004.

Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara 1971.

Stefan Zweig, "Bizans'ın Fethi", *Yıldızının Parladığı Anlar*, çev. Burhan Arpad, Ankara ts. , s. 3-27.

Stefanos Yerasimos, *Kostantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, İstanbul 1993.

——, "Rönesans Aydınlarının Türklere Bakışı", *Toplumsal Tarih*, sayı: 116 (İstanbul 2003), s. 68-72.

Steven Runciman, *Konstantiniyye Düştü*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 1972.

Scanned by CamScanner

Süleyman Hayri Bolay, "Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan Kaçma ve Rönesansı Başlatma Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVIII (Ankara 1986), s. 135-142.

Şehabeddin Tekindağ, *Fatih'den III. Murad'a Kadar Osmanlı Tarihi (1451-1574)*, Ders Notları, İstanbul 1977.

——, "İstanbul Kuşatmasında İki Önemli Olay", *Tarih Dergisi*, sayı: 33 (İstanbul 1980-81), s. 1-6.

——, "II. Bâyezid'in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler", *Tarih Dergisi*, sayı: 14 (İstanbul 1959), s. 85-96.

——, "Fatih'in Ölümü Meselesi", *Tarih Dergisi*, sayı: 21 (İstanbul 1966), s. 95-108.

——, "Mahmud Paşa", *DİA*, XXVII, 376-378.

Şerafettin Turan, "Fatih Sultan Mehmed-Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, III/5-6 (Ankara 1966), s. 63-118.

——, "Fatih'in İtalya Seferi", *Vakıflar Dergisi*, IV (Ankara 1958), s. 139-147.

Tarih Boyunca İstanbul Semineri, İstanbul 1989.

Tayyib Gökbilgin, "İstanbul'un Fethi", *İA*, V/2, 1185-1189.

Theoharis Ph. Stavrides, *The Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelovic (1453-1474)*, Harvard 1996.

Turgut Akpınar, "Fatih'in Teşkilât Kanunnâmesinin Mevsukiyetinden Şüpheler ve Bunlar Üzerinde Bazı Düşünceler", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, III Türk Tarihi*, I, İstanbul 1986, s. 17-24.

——, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümündeki Esrar: Fatih Zehirlendi mi?", *Tarih ve Toplum*, sayı: 111 (İstanbul 1993), s. 30-36.

Uğur Demir, "TSE Damgalı Padişah Mumyası Bir Başkadır, Halis Pastırmayı Andırır", Hürriyet-Tarih, 8 Aralık 2004.

Zeynep Dramalı, *Tarihi Tersten Okumak*, İstanbul 2004.

Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler*, Ankara 2001.

Yücel Öztürk, Osmanlı *Hakimiyetinde Kefe (1475-1600)*, Ankara 2000.

Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, II, Gotha 1854.

1. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı (24-25 Mayıs 1996), İstanbul 1997.

Scanned by CamScanner

YEDİTEPE

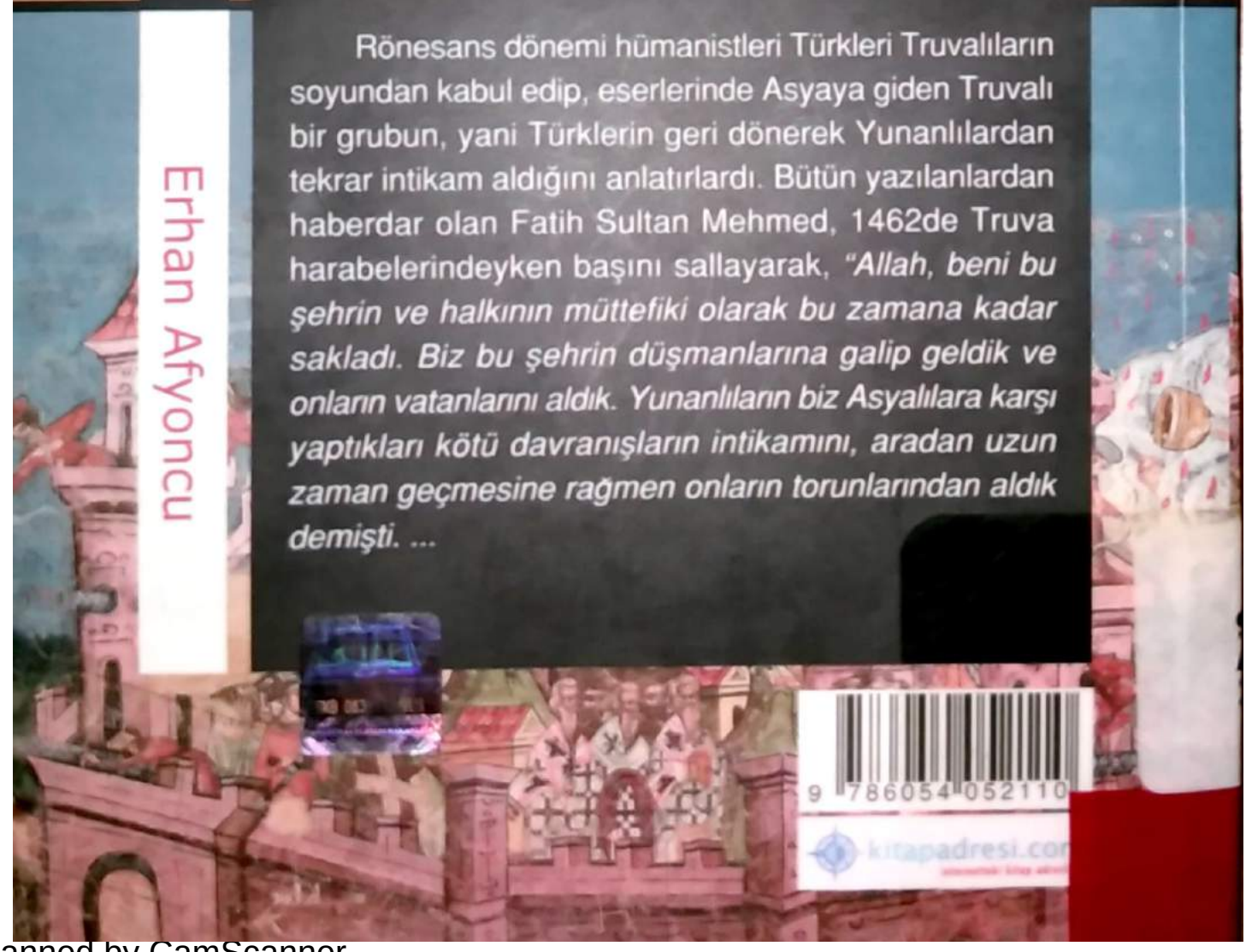
Truva'nın İntikamı

Erhan Afyoncu

Fatih Sultan Mehmed hem büyük bir maraşaldi, hem teşkilatçı bir devlet başkanıydı, hem sanatı ve sanatçıyı koruyan hükümdardı, hem de felsefeye ve serbest düşünceye önem veren, huzurunda tartışmalar yaptıran büyük bir padişahtı.

Fatih, şehzadeliği döneminden itibaren eski Yunan filozoflarıyla ilgili kitapları, Herodotu, Romalı tarihçi Titus Liviusu, Romalı tarihçi Quintus Curtius Rufusu, Büyük İskenderin, papaların, imparatorların, Fransa krallarının ve Lombardların vekayinâmelerini okumuştu.

Rönesans dönemi hümanistleri Türkleri Truvalıların soyundan kabul edip, eserlerinde Asyaya giden Truvalı bir grubun, yani Türklerin geri dönerek Yunanlılardan tekrar intikam aldığını anlatırlardı. Bütün yazılanlardan haberdar olan Fatih Sultan Mehmed, 1462de Truva harabelerindeyken başını sallayarak, *"Allah, beni bu şehrin ve halkının müttefiki olarak bu zamana kadar sakladı. Biz bu şehrin düşmanlarına galip geldik ve onların vatanlarını aldık. Yunanlıların biz Asyalılara karşı yaptıkları kötü davranışların intikamını, aradan uzun zaman geçmesine rağmen onların torunlarından aldık demişti. ...*

9 786054 052110

kitapadresi.com

Scanned by CamScanner